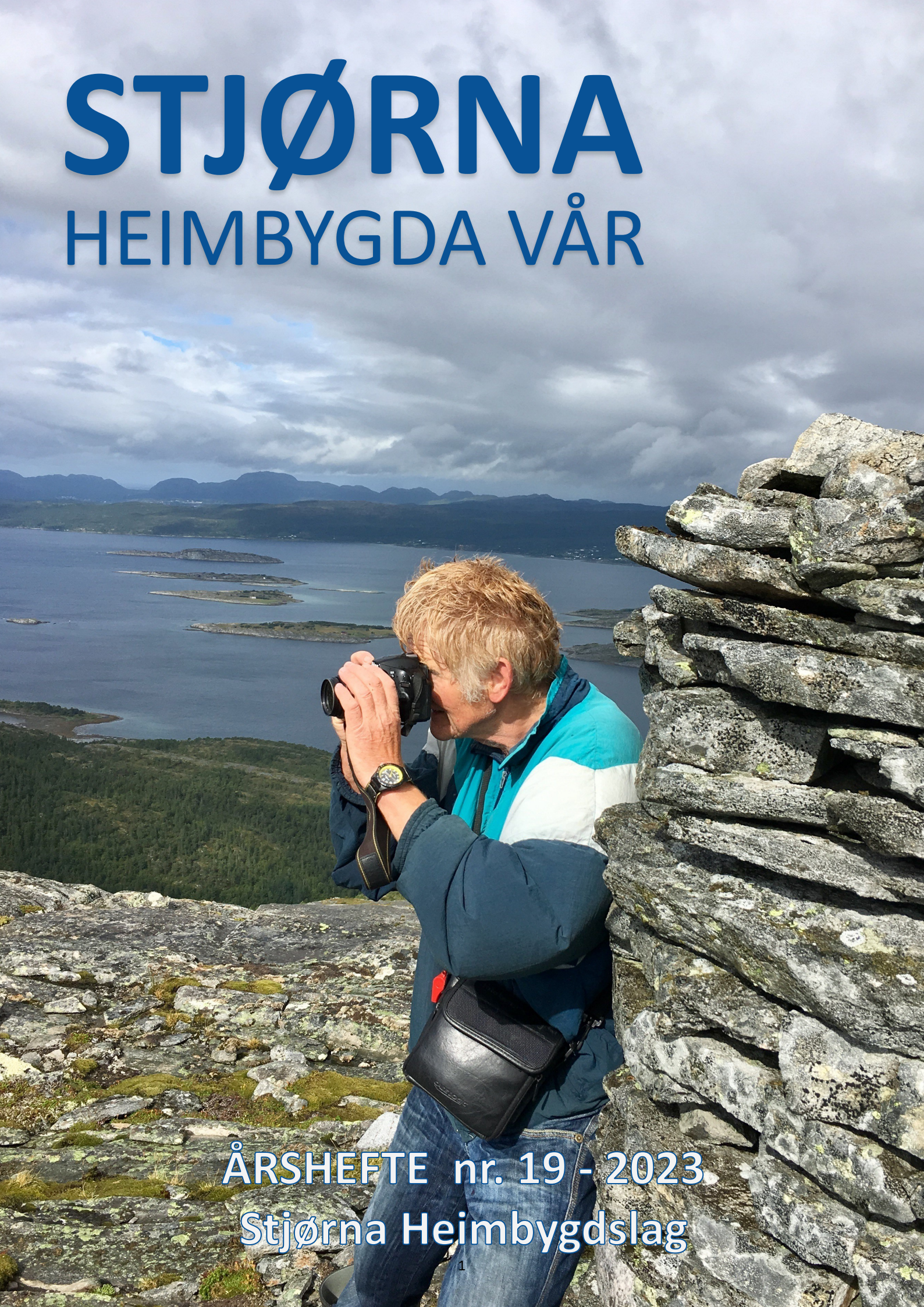

STJØRNA

HEIMBYGDA VÅR

ÅRSHEFTE nr. 19 - 2023
Stjørna Heimbygdslag

Redaksjonens hjørne

2023 er snart historie og vi kan etter hvert legge et innholdsrikt år bak oss, på godt og vondt. Mye har skjedd, både lokalt og globalt, og kanskje er det de negative sakene som har preget nyhetsbildet i størst grad, spesielt nå på tampen av året. Da tenker vi spesielt på krigene i Ukraina og Midtøsten, samt spenningen knyttet til vulkanutbrudd på Island. Her hjemme har nyhetene i stor grad dreid seg om aksje-handel og renteøkning,. Dette er heller ikke gladsaker som nødvendigvis gir påfyll i hverdagen.

Men, det som virkelig er positivt og som vi kan glede oss over, er at redaksjonen har mottatt rekordmange artikler til årsheftet i år. **TUSEN TAKK!** I tillegg til våre trofaste bidragsytere har flere nye skribenter sendt inn stoff, noe som har ført til at det har blitt trangt om plassen og flere artikler må vente til neste år før de kommer med i bladet. Det beklager vi, samtidig som dette gjør at vi allerede nå vet at det er mye å glede seg til når det gjelder årsheftet for 2024 også.

Nytt av året er at vi har designet årsheftet selv denne gangen. Læringskurven har vært bratt, vi har fremdeles MYE å lære, men når det er sagt, sier vi oss fornøyde med det vi har fått til med den kompetansen vi har skaffet oss så langt.

I årets utgave kan du lese om alt fra telefoni i Stjørna, om da strømmen kom til Råkvåg, om fiske i ulike varianter, om pelsdyroppdrett, meierikontroll, samt at vi har med artikler om flere spennende Stjørnværing, for å nevne noe. Har du en ide om tema til artikler, tips oss gjerne, eller enda bedre, skriv gjerne om det du er opptatt av og send oss på e-post: stjornaheimbygdslag@hotmail.com. Vi blir glade både for tips, bilder og tekster.

I år gikk vår faste og dyktige forsidefotograf, John Arthur Winsjansen, bort. Han har bidratt med flotte naturbilder på framsida av Stjørna Heimbygdslag sine årshefter helt tilbake til 2011. Vi har valgt å hedre han med ei framside hvor også han er med. Bildet er det Tove Winsjansen, John Arthur sin datter, som har tatt. Bildet er tatt på Slettheia, et av mange naturområder på Fosen som John Arthur var så glad i.

Vi håper dere får gode minner, ny kunnskap eller ei koselig lesestund med årets utgave av årsheftet. Til slutt vil vi få ønske alle våre lesere ei

**RIKTIG GOD JUL
OG
ET GODT NYTT ÅR**

På vegne av redaksjonskomiteen

Dag Håvard Askim, Geir Sollie, Tor Stallvik og Marit Jansen

Framsidedeilde:

Fotograf: Tove Winsjansen

Bildet er tatt på Slettheia.

John Arthur Winsjansen står ved varden,

med utsikt mot Harøya, Sandøya, Bessholmen og Hoøya

STJØRNA HEIMBYGDSLAG

Marit Jansen, redaktør

Stjornaheimbygdslag@hotmail.com

Trykt hos Fosen Trykkeri

Innholdsfortegnelse

Tittel	Skrevet av	Side
Redaktørens hjørne		2
Innholdsfortegnelse		3
Heimbygdslaget i 2023	Kristin Breivoll	4
Da strømmen kom til Råkvåg...	Eilert Bjørkvik	6
Bjørkvin	Eilert Bjørkvik	7
Skytterlagssong frå skuggane	Arnulv Bergstrøm	8
En skatteyers julehilsen	Eilert Bjørkvik	10
Moholt transport og maskin	Ådne Back Moholt	11
Telefoni i Stjørna kommune	Aase Dahlen og Vidar Helmersen	13
Tilbakeblikk på teleutbygginga i Stjørna og på Fosen	Ørnulf Ånstad	16
Husmannsplasser, folk, bryllup og naust mm	Bjarne J.M Selnes	18
I Fevåg danses og drikkes det forførdelig»	Sølvi J Dahlen Lauvsnes	22
Barndomsminner fra Holvatnet	Jan Audun Rødsjø	24
Et liv som fisker	Dag Håvard Askim	27
Minner fra Fevåg	Jørgen Holte	30
Faren min	Roar Børø	32
Agnes Hafell	Terje Evjen	37
Stjørnværingar fortel	Torvald Sund	42
Pelsdyroppdrett	Marit Jansen	48
Kontrollassistent ved Furunnes meieri	Eilif Rødsjø	52
Nekrologar	Tor Stallvik	54
Nekrolog John Arthur	Harald Sommerseth	55
En reise i Trøndelag	John Magnus Aas	56

Heimbygdslaget i 2023

Åpen dag

Tilbudet som Stjørna Heimbygdslag har kalt ÅPEN DAG har vært flittig besøkt også i 2023. Kontoret er åpent fra kl. 12 -15 hver onsdag, og muligheten for en kaffetår og en god prat er alltid til stede. Kommunen er en god utleier av lokalene. Med tilskudd til materialer fra Heimbygdslaget og god hjelp fra elever ved Mælan skole, ledet av Idar Aune, får vi nå ordnet inngangspartiet med gelender før vinteren kommer. Det vil sikre oss bedre mot eventuelle uhell i den litt bratte bakken ned til inngangsdøra.

Åpen kveld

Vi har, etter oppfordring, åpnet opp kontoret for ÅPEN KVELD – tre torsdager i oktober/november fra kl. 18 – 20 slik at de som ikke kan besøke oss på dagtid kan stikke innom. Vi skal evaluere tilbudet og se om vi skal fortsette med ÅPEN KVELD også etter jul. Alternativt at vi åpner for ÅPEN MILJØTID en dag i uken, der åpningstiden dekker både dag- og kveldstid.

Turer og temakvelder

«Husker du»

I vår har vi hatt to «Husker du»-arrangement, ett i Husbysjøen om skogsgruppa i Holvatnet og ett i Fevåg om Frengen slip. Begge arrangementene var veldig godt besøkt. Oddmund Otterstad viste oss filmen som hans bror, Evald, hadde laget om arbeidslaget i Holvatnet. Historien om Frengen slip ønsker vi å få formidlet enda bedre ved å arrangere et nytt «Husker Du» neste år. Anna Synnøve Bye har sagt seg villig til å bistå oss med historien. Vi håper å få til en kveld i Fevåg våren 2024.

Vi besøkte i juni Bakstein i Fevåg der Hanna Salbubæk Engvik fortalte om sitt arbeid med området og om alle figurene hun har laget.

I høst gikk utflukten til Kvennavatnet i Rødsjøområdet. Vertskapet på begge utfluktene tok oss godt imot og opplevelsene ble opplevd veldig gode.

Vi har videre i høst hatt en temakveld i Bakkely, Stallvika. Der viste vi filmen «Onkel Oskar» og «forfatteren sjølv», Torvald Sund, kom og fortalte om prosessen fra bok til film. Veldig interessant, trivelig og godt besøkt. I skrivende stund er ikke temakvelden i Saga, eventuelt Åsvang, avholdt, men den 15.11. skal vi ha en mimrekveld med historisk vandring fra sildoljefabrikken (den store kvinnearbeidsplassen) til settefiskanlegg i Saga.

Arbeidsgrupper

Det har vært stor aktivitet i bildegruppa i år. Vi har skannet inn mange bilder fra innleverte album. I høst vil billedgruppa invitere eierne av albumene slik at vi kan navnsatte bildene. Vi tar gjerne imot flere bilder.

Stedsnavnsgruppa har også hatt flere møter og har samlet inn mange gamle stedsnavn. Gruppa har samarbeidet og vært en undergruppe av tilsvarende gruppe i Bjugn Bygdetun. Nå har Stjørna Heimbygdslag blitt ansvarlig for eget prosjekt, og midlene fra Språkrådet, kr 50 000, er overført til oss. Oppdraget med innsamlingen er utvidet med ansvar for innsamling av samiske navn og navn i sjøen (mea). Prosjektet skal være avsluttet i løpet av 2024.

De aller fleste gjenstandene på Fossbrygga er merket med navn og nummer. Det er hengt opp en oversikt som viser hvert navn og nummer pluss hva gjenstandene ble brukt til. Dette har gitt gjenstandsutstillingen er bedre verdi, og vi har fått gode tilbakemeldinger på jobben som er gjort. På Salteriet har vi også i år spilt av filmene om sildefisket som Harald Sommerseth har spilt inn. Filmene er teksten både på norsk, engelsk og tysk.

«Mimrekvelden» under årets Anno 1930 i Råkvåg trakk fulle hus på Skarven Pub. Oddmund Otterstad fortalte om hendelser i Råkvåg på 80-tallet og Andres Halten spilte låter fra samme tidsepoke. Heimbygdslaget slo på «stortromma» lørdag og

søndag med levende framstilling av vev, spikking, smakebiter av spekesild/potet/flatbrød og aktiviteter for unger som malte hver sin stein som til slutt ble til sjøormen «Anno».

Bygdabøker

To bind med gårds- og slektshistorier fra Stjørna ble trykt før jul i 2022. Vi har solgt mange bøker, men har også en del på lager. Så LØP OG KJØP – bøkene ligger på kontoret til Heimbygdslaget. Vi kommer til å gi ut et lite hefte pr. bind før jul i år til alle som har kjøpt bøker. Heftet vil vise et innholdsregister samt oppretting av feil og mangler som er meldt inn til oss. Framtidige salg vil inneholde samme hefte.

Vi er godt i gang med innhenting av nyere opplysninger til bygdebøker for Råkvåg, Fevåg og Selnes/Saga. Vi tar sikte på å få trykt bøkene før jul i 2024. Vi står da igjen med bygdebøker for Nord-Stjørna.

Lokalene på Mælan skole, utvidelse

Styret er kjempefornøyd med lokalet som vi leier av Mælan skole. I tillegg til kontor/møterom leier vi nå ca. 25 kvm der vi oppbevarer arkivmaterialer og utstyr som vev, rokk og masse mattefiller som vi har brukt i samarbeidet med skolen denne våren.

Samarbeidet med Mælan skole

Våren 2023 har vært en meget interessant tid i Stjørna Heimbygdslag. Vi har samarbeidet med Mælan skole, der vi har vært «lærere» hver torsdag i noen timer. Elevene har klipt mattefiller, vevd matter, lært å knyte og ta ned en vev. Produktene har vært til utstilling på Fossbrygga under tiden Bryggeutstillingen har vært åpen. Elevene har fått tilbakelevert mattene sine i høst – kanskje til glede for foresatte, besteforeldre, som julegave – hvem vet? Vi har også vist elevene hvordan våre forfedre bandt tråd på kulene de festet på garnna. I høst dreier samarbeidet seg om utearealet – sikring av inngangen til kontoret.

Årsmøte

Vi avholdt årsmøte i Fritun, 26.04.2023. Styret fikk følgende sammensetning:

Leder: Kristin Breivoll
Nestleder: Eilif Rødsjø
Kasserer: Inger Haugen
Sekretær: Marit Jansen
Styremedlem: Tor Stallvik
Varamedl.: Geir Sollie,
Jan Hulsund, John Magnus Aas
Revisor: Harald Sommerseth og
vara Didrik Frengen

Grasrotandelen

Dette er en flott ordning for å skaffe midler til lokale kulturiltak, så registrer deg. For å støtte Stjørna Heimbygdslag er org. nr. 993 808 350.

Arbeid framover

Vi har kommet godt i gang med prosjektene våre, slik som bilderegistreing, innsamling av gamle stedsnavn og bygdebøker for Råkvåg, Fevåg, Selnes/Saga. Å få dette arbeidet slutført krever mye av oss, og arbeidet må prioriteres. Det betyr at i tillegg til vårt faste program, slik som ÅPEN DAG/ KVELD, Anno1930, temakvelder og utflukter, tør vi neppe å begi oss

ut på noe nytt neste år. Men hvem vet, plutselig er vi i gang med noe mer.

Det vil si, jeg har lyst til å samle lag og foreninger i Stjørna-området – for å få til en felles markedsføring og kanskje noen kan dele lokalene med oss – hvis vi får til en utvidelse av de lokalene vi allerede leier i dag. Kanskje vi må innkalle til en myldrekveld der vi deler ideer og snakker om hva som er mulig?

Kanskje vi kan få til en vevgruppe – det er mulig i de lokalene vi allerede har. Hva med et karding- og spinnekurs? Vi får ull fra Myra gård hvis vi vil – og her kan elevene på skolen lage seg tråd og tove votter, sokker, sitteunderlag, – ja, hva som helst.

«Vaddesålekt» om vi er oppradd – vi har ideer som rekker oss godt over «håkkelkulan» - innsamling av gamle ord og uttrykk fra Stjørna-området er også en aktivitet. Makalaust.

Det er så mye som er mulig – kun fantasien begrenser – og tiden. Har du lyst til å bli med? Meld deg gjerne, med ideer, med kunnskap, med

din arbeidskraft. Du er velkommen til Stjørna Heimbygdslag!

Jeg er evig takknemlig for all støtte som vi får, og jeg kan ikke takke dere nok. GOD JUL - nyt å lese årsheftet, også i år!

Kristin, leder

Anno 1930, 2023, Jan , Kristin og Eilif.

Da strømmen kom til Råkvåg

Et minne og et brev av Eilert Bjørkvik

Eilert ved grindleet.

Jeg har en vag erindring om at jeg så lyset under krigen. Det lyset jeg så var lyset fra ei elektrisk lyspære. Sannsynligheten for at jeg husker dette er stor, for jeg er født i september 1941, og jeg har funnet at vi fikk den første lysregninga i desember 1944. Så jeg kan huske at jeg så lyset. En annen erindring jeg har, er at det var noen elektrikere som bodde hos oss i Vorpvikan mens de installerte elektriske anlegg i hus i Vågen. I årsheftet for 2015, side 26, kunne vi lese et fredsbrev fra elektriker Bjørn Schjetne (1920-2012), og nå i vår fant jeg et annet brev til faren min fra en elektriker som også bodde i Vorpvikan, Arne Lie (1925-2002). Det er ekstra interessant fordi han satt sammen med Johan Lie på Grini. Brevet er ikke datert, og det er uråd å lese datoen på poststemplet, men det må være skrevet i 1946.

Kjære Arne!

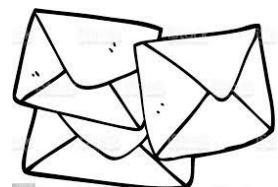
Det er lenge siden du har hørt noe fra meg og du har hatt all grunn til å tro at jeg var død, men det er slik med meg at jeg har svært vanskelig for å skrive. Jeg håper det står bra til med dere alle ute i Worpvika. Etterat jeg reiste fra Råkvåg fikk jeg jo også høre en del nytt gjennom Stjørnværingene på Grini. Ja du blev vel forbauset da du fikk høre jeg havnet der umiddelbart etter heimkomsten.

To år er gått siden jeg var hos dere men jeg har nok ikke glemt dere. Arne har du anledning til å ta i mot 2 feriegjester fra 1ste august? Du forstår jeg hadde tenkt å ta ferien min i Råkvåg hvis det lar seg gjøre. Da blir det Gudrun og jeg som kommer. Ja du skjønner vel hvem Gudrun er, du husker vel jeg snakket om henne, det er altså kjæresten min. Nu vet jeg jo ikke hvordan det er ute hos dere om dere allerede har gjester fra før. Du har vel framleis mye å gjøre, eller har du kanskje bygget deg villa du snakket så mye om det da vi var ute og fisket.

Eilert er vel blitt stor gutt no og er vel med deg ut og ror laksnota? Han husker vel ikke meg, du får spørre ham. Det var forresten en prektig gutt. Olaug er vel frisk og kjekk og du får hilse så mange gange til henne og fru Bedin og ellers alle kjente, på Worphaugen, Petter Foss, Rolf Ramsvik, Handelsbestyreren på R.H. og ellers alle kjente og ikke å forglemme Johan Lie for han snakket jeg mye med på Grini.

Ja dere får ha det riktig godt alle sammen. Arne skriv så fort du kann er du snild.

Mange hilsener fra
Arne Lie
Tallbergvgn 6 Nordstrandhøgda

S.P. Er det noe spesielt du vil jeg skal spørre etter i Oslo må du skrive.

Etterord:

Far til Arne Lie, ingeniør Othar Lie (1893-1969), drev installasjonsfirmaet Norsk Elektro-Kraft, og jeg fant også både forretningsbrev og private brev han hadde skrevet til faren min og til mormor Olga Bedin. I et brev til henne datert Nordstrandshøgda 16.11.1944, forteller han at sønnen Arne fremdeles var på Grini etter at han ble arrestert på vei heim fra tyttébærtur i Østmarka. I samme brev lå ei regning til mormor på en Balu-ovn type 10-T på 1000 W. Den kostet 90 kroner. Frakt fra Oslo til Trondheim kosta kr 1,85, og frakt med Fosenbåt fra Trondheim til Råkvåg 1 krone. Jeg synes huske en liten varmovn. Kanskje vet noen hva slags ovn det var, og så kan vi lure på hvordan den fungerte når det vippa på 300 W. Gudrun og Arne Lie ble gift, og kontakten ble holdt noen år framover. Det siste julekortet jeg fant er datert Lambertseter 21/12-62 fra Per 4 ½ år, Anne 7½ år, Gudrun og Arne Lie.

Vorpvikan ca. 1950.

Bjørkvin

Av Eilert Bjørkvik

Blant de papirene jeg har tatt vare på fra barndomsheimen i Vorpvikan finner jeg stadig små gløtt inn i sider av dagliglivet. Noe kan det være morsomt å meddele videre, som denne oppskrifta på bjørkvin som mormor Olga Bedin har fått fra Anna Nergård (1910-1998) i Melhus. Anna Charlotte var datter av Olaus Svendsen Nergård fra Fevåg. I brevet kan det se ut som hun har vært på ferieopphold i Vorpvikan. Det var ikke så uvanlig i mellomkrigstida. De fotografiene som Anna Nergård nevner i brevet, kan jeg ikke huske å ha sett, og jeg kan heller ikke huske å ha hørt om Anna Nergård og Albert Munkeby 1907-1983). De ble forresten gift i 1940. Klara som

nevnes i brevet, er Klara Askim (1906-1990). Hun var taus hos mine besteforeldre og ble gift med Kåre Christensen (1911-1993) fra Steinkjer. Willian Rabben (1929-2005) som vokste opp i Vorpvikan, var Klaras sønn.

Bjørkvinen har jeg ikke hørt om.

Melhus den 17/12-37.

Fru Bedin

De har antagelig ventet på oppskriften på bjørkvinen, og her er den. 12 l sevje (av bjørk) kokes inn til 10 liter. Står til den er kald og fylles på ballong eller anker, samt 4 kg sukker, ½ kg rosiner, 2 citroner. Citronene skal skjæres i små biter. Tett karret godt, og la det stå i værelsestemperatur i 3 mdr. Husk å begynne med sevjeinnsamlingen i god tid før sankthans. Jeg begyndte i Mai ifjor.

Håper det står bra til med dere alle sammen. Takk for sist og enda en gang takk for de koselige dagene vi hadde derute hos dere.

Jeg sender med bildene vi tok. Vi er nokså bra fornøiet med dem selv, og håper dere også blir det. Jeg har ingenting hørt fra Klara siden i sommer. Håper hun er frisk.

Tilslutt en hilsen med ønsket om en riktig Glædelig Jul og et godt Nyttår

Fra Anna Nergaard

Mange hilsener til dere alle fra Albert Munkeby

Skytterlagssong fra skuggane

Av Arnulv Bergstrøm

Underteikna vart kontakta av Geir Arne Brandhaug i Sørfjorden Skytterlag for kring eit års tid sidan kanskje, med spørsmål om å etterrøkta opphavet til ein gammal skyttarlagssong. Songen er på 16 korthogde, fine vers.-Men, kven har skrive den, tru? Og – til kva melodi?

Det frivillige skyttervesen og skytterlagssaka stod sterkt i kringom på bygdene Noreg for hundre år sidan. Det var ikkje uvanleg at medlemmer i skytterlaga samstundes stod som medlem i ungdomslaga. Begge lag var kanskje litt som parallelle deler av samme folkerørslé. I Hasselvika for kring hundre år sidan fins mange døme på at samme person var aktiv i baa lokallag, og t.d. Anna Bue (f. 1891) var attpåtil kvinneleg formann i skyttarlaget i Hasselvika ein periode. Den tida det vart det lokalt skote mot Falkberget, innom Gråberget på Bu i Hasselvika. Berre få fysiske spor fins etter denne bana i dag. Men, godt døme på at skyting på blink var del av ei folkerørslé. Kanskje særleg før 1905 og det uavklarde og spente tilhøvet til søta bror, men også langt vidare etter den tid. På kvar ein gard stod det ofte ei børse. Eller fleire. Gjerne ein Krag-Jørgensen, og kanskje også ei hagle – litt etter lokale interesser og tilhøve. Songteksten det gjeld speglar også denne miksen av lokal våpenberedskap og bygdepatriotisme, grunngeve av kjærleik til heimlege strender og fedreland elles; folk og topografi.

1920

Den lokalpatriotiske tonen i songen er ikkje ulik den i talrike bygdesongar landet over. At så godt som kvar ei bygd over heile landet har sin eigen bygdesong (minst ein) er velkjent. Kor vanleg det var at lag som dette hadde eigne songar attåt, er eg derimot mindre kjend med.

Skytterlaget i Sørfjorden vart stifta i 1920, men så langt tyder lite på at folk lokalt hundre år seinare kjenner til songen. Heller ikkje kven som har laga teksten eller kva melodi den vart sunge til. Eller, om det kanskje fins ein gløymd originalmelodi ein stad. Det vanlegaste var vel å setja ord til ålment kjende melodiar, slik det framleis gjerne skjer ved jubileum og liknande. Om ein tok den store jobben med å leita opp populære songar frå t.d. mellomkrigstida, kunne det jo tenkjast at ein fann ein melodi som høvde – sjølv om det ikkje dermed er sagt at det var den som vart brukt. Men det er gjerne ikkje svært mange som høver om einann utan vidare på denne måten, heller. Truleg er sannsynlegdomsbrøk og statistikk for det meste lite på leitarane si side ved slike høve.

Utan resultat

Etter ymse konkrete tips om eldre folk i Sørfjorden som på eit tidspunkt var aktive i skytterlaget vart desse spurde, utan at nokon av dei klarde å minnast korkje songen eller anna kring den. Framlegg i diverse Facebook-sider med historiske emne var også utan resultat. Så, då er spørsmålet: kan det vera nokon av lesarane til årsheftet som veit noko om dette? Ta i så fall kontakt! Enten med redacteurinden Marit Jansen, eller underteikna, pr. arnulv@hotmail.com.

Kniven på strupen

MEN, litt typisk – sånn er det jo ofte: Tre dagar att til deadline fra ei streng redacteurinde og ein har egentlig for lengst gjeve opp å finna sjølv melodia. Rett før denne teksten skal sendast ut i verda til redigering og trykk dukkar det opp ein totalt tilfeldig assosiasjon, heilt ut av det blå. Eit siste blikk på versa før sending – sidan måtte dette siste leggest til! Ein gammel melodi datt inn frå ein eller annan kryptisk stad i hjernebarken. Den høyrdest svært kjend ut, og ikkje minst – den høvde til teksten! Samstundes anar eg ikkje kva tone det er, men kan likevel nynna heile songen. Var det ein salme? Folkemelodi? Eg heiv meg på telefonen til diverse medmusikantar. Dei to første sa nesten det samme som meg då eg nynna åpningsstrofa: det der høyrdest veldig kjent ut, men eg hugsar heller ikkje kva tittelen er! Tredje medmusikant oppringt, Toril Berget, no busett i Fevåg, opphavleg frå Hasselvika og delvis oppvaksen på Selnes etter brann i heimgarden på femtitalet, knekte nøtta: ho hugsar melodia, men ikkje minst – ho mintes eit par strofer frå teksten! Og dermed «var der gjort», som det heiter. Eller, nesten – sånn er det jo i våre dagar: har du tekst eller brokker av tekst kan du straks google! (I og for seg burde det i våre dagar finnast ein æpp der du kunne nynna inn ein melodi og få ut tittel....men sånt fins kanskje alt?)

Meir kort sagt: melodia underteikna fekk inn var rett og slett den russiske folketonen Stenka Rasin. Ein velkjend song for hundre år sidan, både før og etter, og truleg vanleg å «skriva på». Stenka Rasin var ein lokal folkehelt som opponerte mot tsaren en gong på tidleg 1600-tal.

Wikipedia opplyser: Melodia er tradisjonell, bedre kjent i Russland som «Volga, Volga mat' rod-naya» («Volga, Volga, fødelandets mor»). Sangen ble dramatisert i 1908 i den aller første russiske langfilm-en, Ponisovaja Volnitsa, regissert av Vasilij Gonsjarov. Melodia har også blitt brukt til drikkeviser, bl.a. den studentikose «Upp på väggen går en gädä»,

fra Åbo Akademi. Tom Springfield skrev en engelsk tekst til den og ga den tittelen «The Carnival is Over». Den ble en slager for den australske gruppen The Seekers i 1965, som avsluttet konsertene sine med den.

Vel vel, med alle atterhald om at teksten kan være pøn-ska ut til ein HEILT annan melodi, her er vår halvmystiske men fine skyttarlagstekst frå mange år tilbake – for anledninga på Stenka Rasin. Kanskje. Det fungerer i hvert fall!

*Utsikt fra
Stortrehaugen
mot Sørfjorden.*

1. Der hvor Sørfjord sølvklar vender,
imot syd seg skjærer inn.
Og hvor Osaelva skvulper
sakte ruller mot dens kinn.

2. Her er det at Sørfjord ligger,
skjønn og fager, stolt og fin.
Og hvor vakre gårder speiler
seg i sjøens klare skinn.

3. Denne vakre plett i Norge,
er det skjønneste på jord.
Den vi elsker mest i verden,
etter søsken, far og mor.

4. Her i disse fagre enger,
Sørfjords Skytterlag fikk rot.
Lik et tre med sterke grener,
har det nu seg vokst stort.

5. Lagets program er at verge
hus og heim og fedreland.
Alle Sørfjords gutter skuddklar,
når fienden rykker fram.

6. I våpenbruk der flittig øves,
her i Sørfjord Skytterlag.
Og når fedrelandet kaller
sine sønner, er vi klar!

7. Sørfjord Skytterlag vi hyler
kjærlighet til folk og land.
Og til sist skanse faller,
tappert nu vil holde stand.

8. Hvis du elsker moder Norge,
med dens fjell og blomstring,
skjønne vann og fagre lier,
bekkebrus og fuglesang.

9. Og du elsker Norges fjærer,
holmer, skjær og bølgebrus
og du elsker Norges frihet
som vi vant i Eidsvolls hus.

10. Da du nød i Norges ungdom,
men til kamp for frihets sak.
Dryg ei lenger, men nu meld deg
inn i Sørfjord Skytterlag.

11. Tenk vi har er fred på jorden,
ingen fare for vårt land.
Stol ei på hva våren hvisker,
men i våken alle mann.

12. Måtte fredens røst fra Eidsvoll,
fyller oss med kraft og mot.
Vi for Moder Norges frihet,
villig ofrer liv og blod.

13. Moder Norge vugg nå sakte
dine sønner trygt i favn
som i edel dåd og virker
stor for andre gjør ditt navn.

14. Sørfjord Skytterlag vi favner,
holder av vårt kjente lag.
Og med stolthet kan vi nevne
hvor berømt det er i dag.

15. Sørfjord Skytterlag har kjempet
hardt mot ondskapsfulle svin,
men med ærlighetens våpen,
seieren er alltid din.

16. Sørfjord Skytterlag vi ønsker,
at du stadig fremad går.
Og inntil at Dovre faller
gode leveår du får.

En skatteyers julehilsen

Av Eilert Bjørkvik

I Møllkula som utgis av Bjugn bygdutvalg og Yrjar heimbygdslag har det noen ganger vært gjengitt noen av Bård Jenssens finurlige karikaturtegninger. Bård Jenssen (1881-1968) likte å omtale seg selv som Rexterkaln, og det hendte også at han undertegnet sine selvangivelser og næringsoppgaver med det navnet. For min arbeid ved Stjørna likningskontor, og han har tatt vare på to julehilsener som Rexterkaln hadde sendt til Stjørna likningsnemnd. Det eldste kortet fra 1951 er tegnet på en miljøriktig kartongbit. Der er tegneren plassert i ei solid syltepresse der det er skrevet:

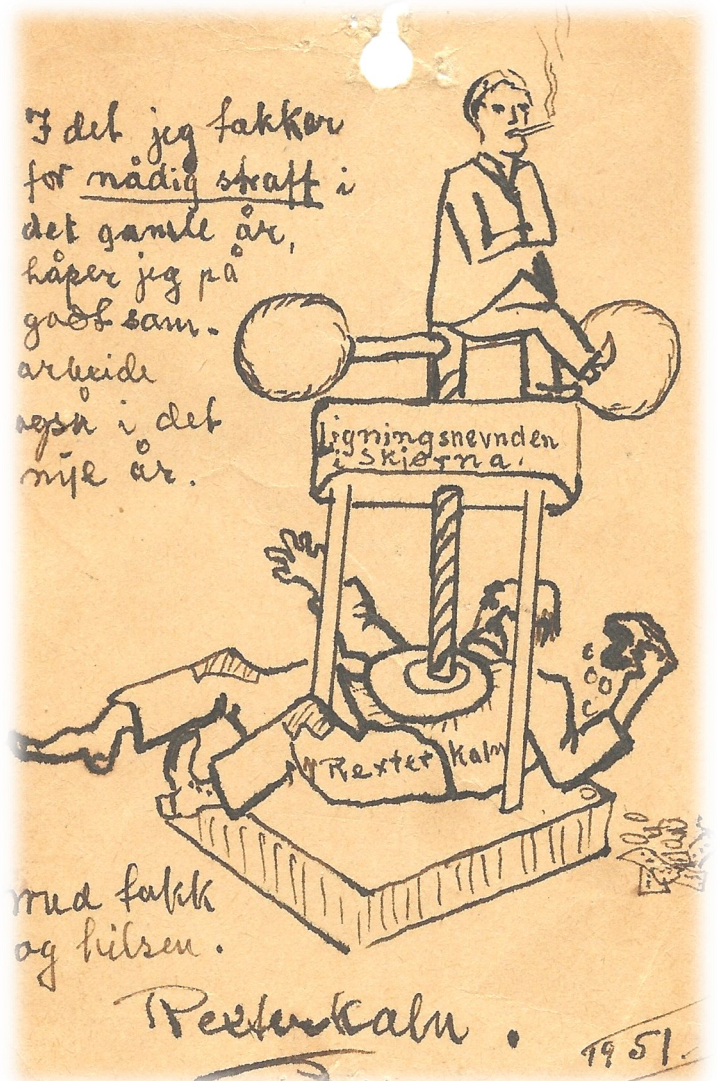
I det jeg takker for nådig straff i det gamle år, håper jeg på godt samarbeide også i det nye år. Med takk og hilsen. Rexterkaln. 1951.

På baksida av kortet, som viser at det er tale om gjenbruk, er det skrevet:

Tar jeg ikke feil – så er du form. I vår ærede ligningsnevnd. Derfor en julehilsen.. Rex

Det andre kortet er et postalt brevkort forhåndsfrankert med 25 øre og poststemplet Opphaug 21.12.58 og pyntet med et Røde Korsmerke. Det er adressert til Hr. ordf. G. Breivoll, Husbysjøen med Rexterkaln & Co som avsender med denne hilsen:

Av rykte vet jeg at Stj. Ligningsktr. har en dekorasjon av mit produkt. Da jeg tror dette er noe foreldet, sender jeg et forslag som muligens vil passe bedre til tidens krav – d.v.s. hvis skatteyteren greier å ruste sig med 3-4 skjorter pr. år. – En god jul og et godt nyttår ønskes og takk for sist! 1958-1959.

Moholt transport og maskin

Av Ådne Bach Moholt

Historien til Moholt Transport og Maskin startet i 1927 da Guttorm Moholt kjøpte en Ford Model A som han begynte å kjøre drosje med. Guttorm var sønn av Kornelius Søråunet og Dora Kristine Søråunet (født Turbekmo) og vokste opp i Sørfjorden. Kornelius omkom i en drukningsulykke i Holvasselva i forbindelse med tømmerfløting da Guttorm var et lite barn. Etter hvert ble Dora gift med Kornelius Moholt (født Eliassen Stormo) og flyttet med barna til gården Moholt som hadde blitt utskilt fra gården Stormo noen år tidligere, der hun, Guttorm og broren Konrad tok Moholt til etternavn. På dette tidspunktet var Konrad 5 år og Guttorm var 3 år. 10 år etter døde Kornelius Moholt av tuberkulose, noe som gjorde at både Konrad og Guttorm måtte lære seg å stå på egne ben i ung alder. Mens Konrad tok over gården startet Guttorm med transport. Guttorm fikk hjelp til kjøreopplæring av Enok Otterstad som jobbet som bussjåfør. Oppkjøring foregikk i Trondheim.

Familien Moholt samlet. Gunnar i matrosdress. Guttorm bak.

Etter en liten tid med persontransport kjøpte Guttorm en Ford Model T og etter hvert utvidet han med en Fargo. Disse bilene sørget for at han hadde mulighet til å transportere gods og masser. Hva han transporterte varierte ettersom han tok på seg de oppdragene som var tilgjengelig. Han plasserte benker på lasteplanet til T-Forden for busstransport. Senere lagde han en egen kasse som han plasserte på lasteplanet på Fargoen. Benkene og kassen kunne bli tatt ut for å så transportere gods og masse. Fordelen med Fargoen, annet enn at den var større enn T-Forden, var at den hadde tipp. På T-Forden måtte de måke massen av og på manuelt, men med Fargoen var dette ikke nødvendig lengre.

Guttorm Moholt

A-Ford

Råk skole 1940. Guttorm kjører skoleungdommer med Fargo.

Guttorm hadde en hobby han brukte mye av tiden sin på ved siden av maskinkjøringen, nemlig travkjøring. Det var broren Konrad som eide hestene, blant annet hesten Molly som er å se på bildet under. Guttorm var den som tok seg av kjøringa, og han deltok på flere travløp i sin tid, og han vant ofte. Blant annet ble det arrangert travløp på isen på Leira.

Konrad med hesten Molly.

Da Guttorm pensjonerte seg i starten av 1970-årene tok sønnen Gunnar Oliver over driften. I 1978 startet Moholt Transport og Maskin med renovasjon. De første årene ble det kjørt med vanlig lastebil der de fraktet søppel på lasteplanet. Midt på åttitallet gikk firmaet til innkjøp av en søppelbil, som det andre firmaet på Fosén. Tidlig på 80-tallet gikk Gunnar til innkjøp av krockbil og startet dermed med utleie og transport av containere. I tillegg til dette ble det fortsatt transportert masser om sommeren og brøytet om vinteren.

I 2011 kjøpte Moholt Transport og Maskin bygningen på Haugamyra der slakteriet hadde vært. På grunn av stadig vekst hadde den gamle garasjen blitt for liten, og et oppkjøp av det gamle slakteriet sørget for mer lagringsplass for både biler, masser og annet utstyr. Siden den gang har firmaet bare vokst og i 2016 opprettet sønnene til Gunnar et aksjeselskap. I dag eier og driver Karl Gunnar, Vidar, og Steinar firmaet, og firmaet er større i form av ansatte og maskinpark enn det noen gang har vært.

Karl Gunnar Moholt

Telefoni i Stjørna kommune

Av Aase Dahlen og Vidar Helmersen

De store linjer i telefonhistorien

Telegrafverket ble stiftet i 1855. De første tiårene var kommunikasjonsformen telegrafi. Da morsealfabetet kom, ble telegrafi en internasjonal kommunikasjonsform som i skipsfarten ble anvendt i over hundre år. Større båter hadde egen radiotelegrafist.

I 1870-årene oppfant amerikaneren Alexander Graham Bell telefonapparatet. Det viste seg med en gang å være en stor oppfinnelse. I USA ble det raskt etablert manuelle telefonsentraler der ekspedienter koblet sammen abonnenter med linje til sentralen og telefonapparat.

Telefonekspedisjon i en storby.

I perioden 1880 til 1900 ble det etablert konkurrerende telefonselskaper i de største byene i Norge. Disse selskapene fikk konsesjon fra kommunene til å drive sin virksomhet. Etter hvert var det stadig flere kommuner som alene eller sammen med andre, fikk etablert telefonselskaper som bygget ut telefonnett innen sine geografiske områder. Da det vanligvis ikke var mulig å ringe mellom disse lokale telefonnettene, ble den første store oppgaven til Telegrafverket å bygge et landsdekkende telefonnett som bandt de forskjellige lokale nettene sammen.

Etter hvert fikk Telegrafverket enerett på å drive og bygge ut offentlig telefonnett i Norge. Imidlertid var det først i 1974 at det siste private telefonselskapet ble kjøpt opp av Televerket. At det tok om lag 70 år å gjennomføre disse oppkjøpene, hadde sannsynligvis som grunn at Televerkets økonomi var en del av statsbudsjettet i en tid med store oppgaver på alle viktige samfunnsområder.

Telefonløsning i Stjørna kommune

Det var Ørland og Bjugn Telefonsamlag som etablerte telefonsentraler i Fevåg og Råkvåg. Råkvåg hadde dekningsområde fra grensen mot Bjugn kommune til grensen mellom Husbysjøen og Selnes. Fevåg sentral dekte derfra til grensen til Hasselvika. Stjørna kommune hadde med dette et telefontilbud til sine innbyggere. Den første

telefonlinjen ble strukket mellom Fevåg og Hasselvika en gang mellom 1910 og 1920.

Til å begynne med hadde Fevåg en linje til Trondheim sammen med Hasselvika og Rissa. Fra starten gikk trafikken fra Råkvåg sentral til Trondheim via Fevåg sentral.

I 1978 da sentralene ble automatisert, hadde Fevåg ni linjer til Trondheim. I løpet av 30 år økte antall abonnenter fra 60-70 til 325 i Fevåg og Råkvåg. Fevåg sentral hadde i starten en ekspedisjonsplass som etter hvert ble utvidet til to.

Telefonapparat fra ca. 1915 og brukt i flere tiår.

Ekspedisjonsplassen i Fevåg på 1950-tallet.

For ekspedientene hadde en samtale følgende faser. Besvaring av anrop, oppringing av adressat, ved svar etablering av samtale med snorforbindelse mellom de to abonnentlinjene, igangsetting av periodeklokke, melding av periode til de samtalende hver gang klokken ga et periodeklemt, nedkobling av forbindelsen når en lampe på sentralbordet viste at samtalen var avsluttet, notering av samtalens varighet som grunnlag for telefonregningen.

Mange mennesker var i begynnelsen ikke fortrolige med å snakke i telefon, og ekspedientene måtte rett som det var assistere abonnenter som skulle bestille et eller annet hos en leverandør i Trondheim.

Brann ble meldt til sentralen som så alarmerte brannvesen og ringte rundt og mobiliserte frivillige i bygda.

I Stjørna kommune bodde distriktslegen i Bjugn. Ofte ba oppskakede mennesker om at ekspedientene måtte assistere i kontakten med legen som hadde en autoritet som kunne ta munn og mele fra folk. Etter kommunesammenslåingen først på 1960-tallet, ble dekningsområdet til Råkvåg og Fevåg sentraler en del av Rissa kommune. Distriktslegen hadde sete i Rissa sentrum. Da sentralene var manuelle, kjente ekspedientene noenlunde til hvor distriktslegen befant seg i geografien. Det var ikke mange biler på den tiden, og folk langs veien kjente bilen til distriktslegen. Om legen var på vei fra Råkvåg til Rissa og noen i Husbysjøen, Selnes eller Fevåg ønsket legebesøk, gjaldt det å stoppe legen så han ikke kjørte helt til Rissa for så å måtte kjøre tilbake igjen. For folk som trengte dyrlege eller lensmann ble det gjort på samme måte.

Televerket hadde også en telegramtjeneste. Ved konfirmasjoner, brylluper og runde dager var det vanlig å sende festtelegram. Telegramteksten dikterte avsender over telefon og ekspedientene på sentralen skrev teksten ut på festtelegramblankett. Om mottaker hadde telefon, ble vedkommende oppringt, teksten lest opp og selve telegrammet ettersendt. Dersom det var mange telegrammer til samme begivenhet, ble telegrammene gjerne brakt til de jubilerende eller hentet. Det var vanlig å lese opp telegrammer under selve feiringen.

Festtelegram

Festtelegram

Personer som ikke hadde telefon, kunne fås i tale ved å bestille telefonbud som tok fysisk kontakt med ønsket person. Vedkommende som fikk melding, ringte tilbake til sentralen fra en nabo eller kom til sentralen som hadde en godt lydisolert taleboks ved skranken. Taleboksen var generelt et tilbud til folk som ikke hadde telefon selv.

Fra 1950-tallet og frem til sentralene ble automatisert sist på 1970-tallet, var normal åpningstid på hverdager fra kl. 0800 til 2100. Det var sovende nattevakt og følgende tilgang til viktige samfunnsfunksjoner hele døgnet. Høyere takster på natta medførte stort sett at bare nødvendige samtaler ble foretatt. Etter hvert som velstandsutviklingen førte til mer penger blant folk, ble det mer urolige netter for sovende nattevakt.

Under andre verdenskrig var det alltid en væpnet tysk ekspedient som tok over betjeningen av Fevåg sentral når flyalarmen gikk. Det var militærforlegninger både på Ørlandet og i Hasselvika og tyskerne hadde en meget viktig ubåtbase i Trondheim som ble utsatt for flyangrep fra England. Da tyskere og nordmenn slik satt sammen over lang tid, ble det etablerte en form for tillit. Flere tyskerne røpet sine kritiske tanker om krigen og hadde selv familie de ikke hadde møtt på lange tider.

Telefonnettet i Stjørna

Telefonnettet Fevåg og Råkvåg sentraler var tilknyttet, besto av stolpekurser med ledninger (strenger) som gikk i friluft. Bildet på neste side viser en slik stolpekurs som gikk mellom Fevåg, Opphaug, Råkvåg og Hasselvika.

Forbindelsen til Opphaug gikk i sjøkabel fra Salbubækk (der den havarerte betonglekteren ligger) over Stjørnfjorden. Til den enkelte abonnent gikk det stolpekurser med en eller et par strenger som gikk videre fra abonnent til abonnent hvilket betød at det var flere abonnenter på samme linje. Hver enkelt abonnent hadde sin ringekode som kunne være et lagt og et kort ring, et langt og to korte ring, to lange og et kort ring osv.

Telefonnettet i Stjørna

Rent teknisk medførte dette at de som var på enden av en abonnentlinje, kunne lytte på samtaler til de som lå nærmere sentralen. Dette var nok ikke mye utbredt da lytting medførte svakere lyd til de som samtalte og følgelig skjønnte at her var det en «blindpassasjer». Var det mange abonnenter på samme linje, kunne man ikke vite hvem som lyttet annet enn at vedkommende lå lenger ut på linjen.

Stolpekurser hadde flere svakheter. I perioder med sterkt vind som ikke var uvanlig i Fevåg, kunne det bli slyng på linjen som betød at to strenger viklet seg sammen og medførte overhøring mellom linjene og svakere signaler. Da var en lang stang, gjerne bambusfiskestang et godt hjelpemiddel. Man gikk langs linjen til man så de to strengene som var viklet sammen, stangen måtte så tres mellom strengene og med passe kraft beveges i trådretingen mot slyngen. Som oftest løste strengene seg relativt lett fra hverandre.

På våren var telefonstolper med flere linjer et velegnet sted for skjærereir. De måtte rives da de lett fikk samme effekt som slyng på linjen.

Sentralene var meget godt sikret mot lynnedslag, men lyn medførte ofte at det ble indusert strømmer i linjene med spraking, litt gnister og sikringsbrudd på sentralen. Ved heftig tordenvær ble det litt varmgang i sikringsstativet, og en bøtte med vann og vaskefille var alltid på plass under slike forhold for å kjøle ned sikringsstativet.

En ny epoke i telefonihistorien

I 1978 ble den manuelle telefoniløsningen historie i denne delen av gamle Stjørna kommune. Alle abonnenter fikk da egen linje, kunne selv slå nummer til andre abonnenter over hele verden hele døgnet. Egentlig en revolusjon som nå er etterfulgt av en ny revolusjon, mobiltelefonen.

Tilbakeblikk på teleutbygginga i Stjørna og på Fosen

Av Ørnulf Ånstad

Fra hytta vår som ligger i Søtvika, 65 meter over havet, har vi utsikt fra Agdenes til Vorpvika i Råkvåg, og som «perler på en snor», ser vi Håøya, Sandøya, Harøya og Refsneshagen.

Som planlegger i Telegrafverket/Televerket måtte man sette seg inn i lokale forhold før utbyggingen av telefonnettet for automatiseringen av telefonnettet kunne gjennomføres.

Befaring i marka og kontakt med offentlige etater og grunneiere hørte med før planleggingen kunne starte.

Som underlag for ny utbygging og som arbeidsunderlag trengte man kart. I 60-70 årene manglet vi i stor grad kartunderlag. Det hendte derfor at vi av og til brukte kart som tyskerne hadde lagt igjen etter andre verdenskrig. Kartene var merket med hakekors og påskriften »Als Schiesenkarte nicht geeignet. (ikke egnet som skytekart).

Fra ca.1980 ble det imidlertid satt av budsjett i kommunene for å få laget kart i målestokk 1:5000. Disse ble fotografert opp og brukt som grunnlag for å tegne inn grøftetraseene.

I motsetning til Trådkursene som alle kunne se, trengte vi kart for å tegne inn grøftetraseene under bakken.

Med støtte i tinglyste grunddokumenter over gamle traseer, helt tilbake til 1800-tallet fikk man opplysninger om eiendommene og grunneierne den gangen stolperekken opprinnelig ble bygd.

Med lokale opplysninger om bosetting og næringsliv på slutten av 1970-tallet, sammen med den historiske bakgrunnen ble nytt nett, nye sentraler og nye installasjoner planlagt og bygd ut.

Etter at prognoser og underlag var gjennomgått ble det bestemt hvor hovedsentralene i distriktet skulle plasseres. I vårt tilfelle ble Rissa og Opphaug valgt som knutepunkt. I tillegg ble det bygd sentralbygg for bygdene rundt fjorden.

Sentralplasseringene lokalt ble bestemt i forhold til bebyggelse og forventet utvikling 25 år frem i tid. Utbyggingen av abonnentnettet lokalt, og tilknytting av samband fra de lokale sentralene gjennomført med Rissa som gruppesentral.

Det ble gjort et omfattende arbeide i Stjørna. Fremføring av hovedkabler fra Trondheim via Rissa frem til Baksteinen og sjøkabel til Ottersbo og videre til Opphaug. Nye sentralbygg ble etablert i Fevåg, Råkvåg og Rødsjø. Utbygging av samband fra Stjørna til Rissa knutesentral.

Med koaksialkabelen fra Trondheim fikk vi frem 1000 nye samband på Bærefrekvens til bruk for abonnentene og til erstatning for trådkursene

Kabelutbygging og tilknytning av abonnenter og riving av trådlinjler helt fra Trondheim via Rørvik til Fevågskaret via Fevåg, Frengen, Selnes, Husbysjøen, Råkvåg og videre innover til Rødsjø.

Ved automatiseringen i Stjørna var allerede Varghiet og Høybakken sentraler ført frem via sambandskabel til Opphaug.

Konsekvensen av automatiseringen var den gang at mange arbeidsplasser i betjeningen av de manuelle sentralene ble borte.

Fiberkabler og radiolinjer har avløst kobbernettet og gitt oss digitale løsninger for datakommunikasjon og datadistribusjon.

170 år med bruk i telekommunikasjon fases nå ut etter at vi har vært gjennom en analog periode, en automatisert periode og nå er inne i en digital prosess.

Noen av oss fikk bli med på utviklinga og utbygginga

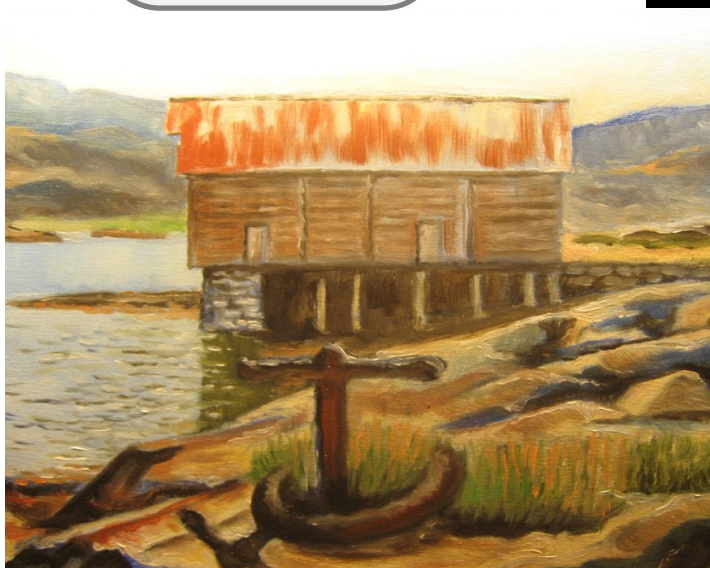
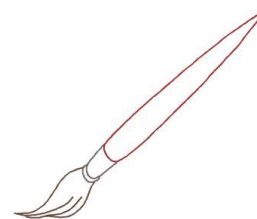
PS

Naturen på
Fosen inspirerer
til å lage bilder.

Kjeungskjær fyr

Bilder malt av
Ørnulf Ånstad

Gammelbrygga på Sandøya.

Utsikt fra Søtvika mot Høybakken. ⇒

Husmannsplasser, folk, bryllup og naust m.m.

Av Bjarne J.M Selnes

Ved Selnes-sjøen, på oversiden av veien til Refsneshagen ved naustene, var det en husmannsplass med stue og uthus på 1800-tallet. Her bodde Henrik Arntsen (1794-26/7-1855) fra Axeldalen og Marit Iversdatter (1806-1873) fra Ørlandet. De giftet seg i 1828, men da bodde de på Refsnes. De fikk flere barn: Anne Johanna (1830-), Jens Henrik (1833-1911), Olaus (1836-1855), Johan Arnt (1839-1846), Helmer (1844-1924), og Margrete (1844-). Helmer og Margrete var tvillinger.

Ørland kirkebok for 1794 viser foreldrene til Henrik da de sommeren/høsten forlover seg og gifter seg, og sønnen Henrik blir født 22. november samme år. De fikk etter hvert flere barn. - Foreldrene heter Arnt Andersen, Axeldal (1767-1810), for tiden i Søtvik, og Ingeborg Henriksdatter, Axeldal (f. 1775). I tellingen 1801 finner vi familien under plassen Haugen. Men her er ektemannens for- og etternavn blitt byttet om til Anders Arntsen!! På grunn av dette har også barna fått feil etternavn.

Nå tilbake til barna til Marit og Henrik. I 1865 er Anne Johanna i Ytre Dueskar som tjenestepike, og i 1869 får hun en sønn med ungar Peter Kristian Andersen, Haugen. Sønnen blir døpt Hans Peter. I 1875 bor hun sammen med sønnen i Ytre Dueskar, og er notert som dagarbeider.

Olaus omkom i 1855, 19 år gammel. I kirkeboka er det notert: «Drugnede i et vann idet baaden væltede». Det er også notert at 14 år gamle Johannes Hansen, Søraunet var med i båten og druknet. Dødsdag er oppgitt til 11. oktober, og begge ble begravet på Ørland 30. oktober. Johannes skulle være født 1841, men finner ikke han i kirkeboka for Ørland. Han var muligens fra et annet sted, og hadde opphold i Søraunet. Johan Arnt døde som barn i 1846, bare 6 år gammel.

Ved folketellingen på Selnes i 1865, bodde enken Marit Iversdatter sammen med sine sønner, Jens Henrik og Helmer, samt datteren Margrete her. Det bodde også en dagarbeider, Christine Christiansdatter, samt hennes sønn, Christian Jensen her. - Av husdyr hadde de fem sauer.

Et stykke fra land i Selnes-bukta ligger et lite skjær som er oppkalt etter Marit og heter «Maritøra».

I 1866 gifter Margrete seg i Stjørna med Johan Hansen (f. 1841) fra Skjelnes på Hitra. Like før de ble gift, får de en datter, som får navnet Anna Jørgine. Og i 1868 får de en sønn, som får navnet Johan Arnt, og i 1871 får de

enda en sønn som får navnet Hans Olbert. Det er notert at de da bodde på Selnes.

Sønnen Helmer giftet seg i 1870 med Dorteas datter (1848-1904), og i 1875 bodde de her sammen med sine sønner, Johan Arnt (f.1871) og Hans Peter (f.1873). Foruten Dorteas mor, Petronelle, losjerte også Jens Henrik her nå. - I 1881 fikk Dorteas datter Hanna Dorteas datter.

Kirkeboka for Hitra, Dolm i 1868 viser at Jens Henrik fikk en datter med Anne Martha Andreasdatter. Datteren fikk navnet Hanna Margrethe, (1868-1949). Som voksen ble hun gift i Bakke kirke i 1893 med Ludvik Andersen Koen (1871-1950) fra Inderøyen. Da presten i Dolm førte inn Jens Henrik, skrev han feil etternavn. I stedet for å skrive Henriksen, skrev han Eriksen! (Se Årshefte nr. 16 – 2020, der jeg nevner litt om Hanna Margrethe og Ludvik Koen).

I 1882 gifter Jens Henrik seg med Kristine Johanne Andreasdatter også fra Hitra, og de bodde hos Helmer en tid, men i 1891 bodde de i «Hjertinstua» og i 1900 i «Nystua».

Da det hadde foregått en utskifting over gårdene på Selnes, ble det til at Helmer Henriksen og familien fikk husmannskontrakt av Helmer Hansen i 1884 på en plass ved Gangstøsjøen.

Husene ved Selnessjøen ble revet og flyttet til plassen ved Gangstøsjøen. Han bygget også naust rett nedafor våningshuset. - I kontrakten står det bl.a. at de kunne ta vann i gårdens brønn. Brønnen lå der som Erling Pedersen (1942-2010) bygde sitt hus i midten av 1960-årene, så de hadde lang vei etter vann!

I 1891 bor Helmer med familie ved Gangstø-sjøen. Men i 1893 reiser sønnen Johan Arnt til Amerika og brukte Gangstø som etternavn. På våren 1896, reiser også Hans Peter til Amerika, men han brukte Helmersen til etternavn.

Da bildet av Gangstøfjæra ble tatt først i 1920-årene, var det livlig med fiske her på Frengsbukta, og i denne fjæra var det mange som hadde sin båtstø. Den som vi ser helt til venstre på bildet, s. 20, var det Erik Larsen, og senere Edvind Larsen som brukte i en årrekke. Steinvåren her i Erik-støa ble bygget i 1880-årene av Ola Refsnes, forteller dagens grunneier Sverre Hårberg.

Gjestene i bryllupet ved Gangstøsjøen, torsdag 8. oktober 1903:

1- Iver Olsen Gangstø, 1852-1905. (Gift med nr. 6.) 2- Helmer Hansen Gangstø, 1842-1922. (Gift med nr. 7.) 3- Benjamin Olsen Hafell, 1844-1922. (Gift med nr. 21.) 4- Ole Ovesen Selnes Nystua, 1847-1937. 5- Ingeborg Iversdatter, 1896-1938. (Datter til nr. 1 og 6.) 6- Karen Andersdatter, 1860-1945. (Gift med nr. 1.) 7- Ingeborg Larsdatter, 1844-1923. (Gift med nr. 2.) 8- Ole Nil- sen Dahl, 1873-1962. (Gift med nr. 15.) 9- Størk Olsen Refsnes, 1886-1974. 10- Johan Arnt Mollan, 1863-1945. (Gift med nr. 14.) 11- Karen Oline Johansdatter Refsnes, 1877-1955. (Mor til Harald Refsnes Hafell.) 12- Nils Martin Nilsen, 1878-1951. 13- Bernt Rikard Olsen Gangstø, 1890-1949. 14- Anna Olava Hansdatter, 1864-1948. (Gift mrd nr. 10.) 15- Anna Lovise Johans- datter Refsnes, 1877-1907. (Gift med nr. 8.) 16- «Litj»-Jakob. (Halvbror til Helmer Legda Selnes.) 17- Anders Olsen Refsnes, 1879-1939. 18- Karen Sofie Olsdatter Refsnes, 1885-1962. 19- Knut Halse Pedersen Venes, brudgom, 1869-1932. 20- Hanna Dortea Helmersdatter, brud, 1881-1976. (Datter til nr. 26 og 30.) 21- Gunhild Hafell, 1847-1921. (Gift med nr. 3.) 22- Laura Eriksdatter, 1890-1977. (Datter til nr. 24 og 28.) 23- Bernhof Hafell, 1901-1943. (Pleiesønn til nr. 3 og 21 i 1910.) 24- Kirsten Endresdatter, 1857-1935. (Gift med nr. 28.) 25- Anna Kristine Iversdatter, 1891-1993. (Datter til nr. 10 og 6.) 26- Helmer «Sjøn» Henriksen, 1844-1924. (Gift med nr. 30, og far til bruden.) 27- Sivert Svebak, 1860-1919. (Gift med nr. 31.) 28- Erik Larsen, 1848-1933. (Gift med nr. 24.) 29- Martin Fagerdal, (Var dreng hos nr. 2, og var fra Hasselvika.) 30- Dorthea Hansdatter, 1848- 1904. (Gift med nr. 26, og mor til bruden.) 31- Ane Svebak, 1849-1926. (Gift med nr. 27.) 32- Ellen Endresdatter Husby, 1869- 1954. (1. g. gift med Gunerius Johansen Husby, f. 1861.) 33- Jakob Nilsen Frengen, 1871-1946. (1. g. gift 1895 med nr. 37.) 34- Jens Henrik Henriksen, 1833-1911. (Bror til nr. 26, og gift med nr. 39.) 35- Elisabeth Gunneriusdatter Husby, 1899-1980. (Datter til nr. 32.) 36- Eiel Olsen Refsnes, 1888-1964. 37- Hanna Margrete Hansdatter, 1869-1906. (Gift med nr. 33.) 38- Lo- rense Pedersdatter Gangstø, 1844-1936. 39- Kristine Johanna Andreasdatter, 1839-1927. (Gift 2. g. med nr. 34.)

Ang. nr. 16, «Litj»-Jakob, er dette Jakob Andreas Gab- rielsen (1855-1930). Det var han som hadde bl.a. land- handel i Refsneshagen. I hans siste leveår ble han kalt «Tollj»-Jakob. - Jakob og Helmer hadde felles mor, Anne Birgitte Johannesdatter.

Det var bl. a. Laura, (nr. 22) og Anna Kristine, (nr. 25), som husket navnene på gjestene og som ga meg disse i sin tid. Årstallene har jeg funnet i kirkebøker, på gravs- tøtter og i aviser.

De husket også at været var bra på bryllupsdagen, og det var flere som rodde til Høybakken og var i Hegvik kirke under vielsen. - De fortalte meg videre at de had- de vellet en stor båt, som de hadde til uthus for sauene sine. Laura fortalte meg også at kvelden før bryllupet

var hun hjemme (i Edvindstua) og hentet turru (visp). På turen så hun flere lemen, så det måtte ha vært et lemenår.

Far til Laura, nr. 28, Erik Larsen, var kimester i bryllu- pet.

Ganske rart at det ikke var gjester fra Venes i bryllu- pet, men det var vel for lang vei. Det var muligens no- en fra Venes i kirken under vielsen.

Bryllupsbildet sto på trykk i Fosna-Folket 2. november 1976, men innsenderen hadde mangelfulle, og delvis feilaktige opplysninger. - Jeg hadde bilde i avisa 7. oktober, med korrigeringer 14. oktober 1983.

Her ser vi bl.a. naustene i Gangstøffjæra ca. 1921. Bilde er fra Johan A. N. Selnes fotoarkiv nr. 231.

Årsaken for at moloen i Erik-støa ble bygget, var at det skulle skipes ut stein derfra til Austråt til å reparere Borgen med. Rett ovafor denne båtstøa kan vi se at det er tatt ut stein fra fjellet til stein-våren i Erik-støa og stein for utskiping, som ble fraktet til Austråt med store torskegarnsbåter med seil. Steinen var lett å klyve og egnet seg derfor godt til å mure av. Moloen i Erik-støa (senere Edvind-støa) ble utvidet og forlenget i etapper av Hårberg, nåværende grunneier. Arbeidet ble påbegynt i 1988, og varte i flere år, ifølge Hårberg.

Noe til høyre for denne båtstøa (hitafor og nedafor grinda) ser vi murene etter et felles ishush. Edvind Larsen (1902-1984) fortalte meg at han husket huset, men ikke at det var i bruk. Det råtnet ned av mangel på vedlikehold lenge før bildet ble tatt. For å komme til dette ishushet med store isblokker i sin tid, gikk Gangstøveien frem til grinda – grensa mellom Gangstøa og Refsnes.

En gammel tegning fra 1868, som finnes på Statsarkivet, viser et naust i Gangstøffjæra, bygget i sør-nord retning. Dette naustet ble senere erstattet med det lyse naustet som vi ser på bilde og tilhørte gårdens eier, Helmer Hansen, og det til høyre tilhørte altså Helmer Henriksen. Edvind Larsen fortalte meg engang at de byttet naust, og Helmer Henriksen overtok nå det lyse naustet. Svigersønnen til Helmer, Knut Venes drev med diverse salg, og hadde også forbindelse med Nekolai Dahl, og det ble til at Nekolai overtok naustet. Noen år senere, etter at ekteparet Venes og svigerfaren Helmer hadde flyttet til Høybakken i 1918, ble det til at Nekolai rev naustet og solgte det til Vågø-karene på Frøya, hvor det ble satt opp igjen, visstnok som sjøhus.

Hans Thoresen (1946-1993) fra Trondheim, samboer med Brit Selnes (1951-1992), var ivrig etter å få bygge

Badeliv i Gangstøffjæra. - Vi kan også se starten av den første byggingen av molo der som de høye stolpene står. Steinhaugen som sees, er kjørt hit fra et steingjerde. Erling Pedersen startet å bygge molo her, men fant ut sammen med andre, at det var bedre å plassere moloen i grensa til Hårberg, der det er dypere vann. Og steinen ble senere flyttet dit, og moloen ble bygget der.

Ellers ser vi det første naustet til Egil Furunes, som ble revet og erstattet med et nytt i 1982.

Foto: Bjarne Selnes, 1980.

molo i grensa mellom Gangstøa og Hårberg/Solbakken, og et lag ble dannet, og flere ga økonomisk støtte, og har av den grunn en viss rett til å bruke den. Men det er nesten ingen som benytter den. Entreprenør Geir Fiksdal ble innleid og startet arbeidet. Mere stein ble hentet ved haugen langs Gangstøveien. Båtstøene ble fjernet, og murene etter ishushet rasert bort. Som adkomstvei går Gangstøveien helt frem til moloen, som ble ferdigbygget 1993. Regnskapet var hos grunneieren,

Mellom naustet til høyre og haugen ser vi på bilde restene av en grunnmur etter et våningshus. Her bodde i sin tid Helmer Henriksen og hustru Dorteia Hansdatter, sammen med sine barn, blant dem Hanna, som ble gift med Knut Venes i 1903. I folketellingen 1910 bodde skipper Knut Venes og kone hos hans svigerfar, Helmer Henriksen ved Gangstø-sjøen. Det losjerte også to fiskere her da. Helmer drev mye på sjøen, og av den grunn var han titt og ofte blaut på fingrene. Han ble derfor ofte kalt Helmer «Sjøen» eller også «Blautnageln»! Helmer Henriksen og hans søsken er tremenninger med min farfar, Nils Henriksen Selnes, (1837-1931).

Huset ble revet omkring 1918, og havnet visstnok på Hvitsand på Ørlandet. Steinene etter grunnmuren ble fjernet noen år senere, men trappesteinen ble liggende til 1950, da Nils Teigen, som var forpakter på denne eiendommen, flyttet den ned til veien. Her ble den liggende i flere år, helt til Erling Pedersen flyttet den og la den foran inngangsdøra på naustet, som et minne fra gamle dager.

I folketellingen 1920 for Høybakken, finner vi Knut Venes på eiendommen «Fjordglytt», som han kjøpte i 1917, og hit flyttet familien i 1918. Også svigerfaren, Helmer Henriksen flyttet med hit. Her finner vi mange personer, bl.a. Karl Edvind Larsen (1902-1984), som også bodde der, og er notert som: «Dreng, utfører forskjellig arbeide ved sjøbruk.»

Helmer døde i 1924, og ekteparet Venes bodde til året etter, da eiendommen ble solgt, og de flyttet til hjem-plassen i Bjugn, der Knut Venes døde i 1932, 63 år gammel. Hanna flyttet senere til Trondheim og ble syerske. Hun døde i 1976, 95 år gammel, og er gravlagt på Lademoen.

(Eilert Bjørkvik har en omtale av Knut Venes i Årshefte nr. 10 – 2014.)

Eiendommen til Knut Venes, Fjordglytt i Høybakken, ca. 1920.

Bildet er fra Edvind Larsens dødsbo.

Lokal strid om nye politikervedtekter på 1930-tallet

«I Fevåg dances og drikkes der forfærdelig.»

Av Sølvi J Dahlen Lauvsnes

Sitatet sto på trykk i Fosens Blad 1. oktober 1932, og kom fra representant J.A. Kjelslie i et herredstyremøte i Stjørna da de skulle behandle et forslag om å lage nye og skjerpede politivedtekter.

Behov for strengere politivedtekter?

For å slippe så mye diskusjon i herredstyret, ønsket ordfører Ramsvik å velge et par mann som skulle utarbeide et forslag i samarbeid med lensmannen. Men sannelig ble det diskusjon allikevel!

Anders Refsnes hevdet at det var et «uvesen med alle disse festene hvor der dances til den lyse morgen» og tok til orde for at slike fester absolutt burde komme under kontroll. Ikke bare kom det folk fra andre bygder, fortalte han, men også fra andre fylker kom de for å delta i slike drikk- og dansefester rundt om i Stjørna.

Kjelslie ønsket at herredsstyret skulle hjelpe ungdommer som var havnet på gale veier, og refererte da til Fevåg som et sted hvor «det dances og drikkes forfærdelig». Festene i ungdomshuset burde avsluttes senest klokka 1 om natta, mente han.

Kasper Myhr syntes politiet gjorde for lite for å stanse «den forferdelige hjemmebrenningen». Det hjalp ikke at departementet oppfordret til aksjon mot hjemmebrenning og smugling. Etter hans syn, måtte man snarest vedta et tidspunkt for når dansefestene skulle slutte.

Ordføreren understreket hvor viktig det var at politiet hadde folket på sin side. Også folket måtte være politi, mente han, ellers ville ungdommen gå i fordervelse. Her kom han med et utfall mot partiet Høyre; det var særlig de som hadde brukt argumenter som at en opphevelse av brennevinsforbudet ville heve moralen og redusere både hjemmebrenning og smugling. Men nå var det fri omsetning av brennevin, og det hadde det ikke blitt bedre, hevdet ordføreren, moralen hadde tvert imot gått fløyten! Hvis representantene kjente til noen som drev med hjemmebrenning eller ulovlig omsetning, burde de melde fra om dette til lensmannen og hjelpe ham å finne de skyldige, hevdet Ramsvik. De skulle ikke være redde for å bli mislikt av folk som ønsket å se gjennom fingrene med den slags trafikk, mente han.

Slikt kunne ikke overlates til folk flest, mente Kasper Myhr, det var politiets jobb, de hadde både rett og plikt til å ta seg av dette.

Ungdommen må få more seg, mente kirkesanger Jensen, men innen visse grenser. Det gikk for vidt, hevdet han, når de sto opp i ti-ellevetida om kvelden for å gå på fest, og bli der til den lyse morgen. Det sørgeligste, sa han, var at det var mest ungdom i konfirmasjonsalderen som deltok i den slags fester.

Behandlingen endte med at J.A. Kjelslie og Aage Kleiven ble valgt til å gjennomgå lensmannens forslag til nye politivedtekter og legge dem fram for herredsstyret.

Folk i Fevåg kjente seg ikke igjen

Nå var det ikke alle innbyggerne i Fevåg som kjente seg igjen i karakteristikken av bygda. I samme avis, uka etter, kunne man lese et innlegg som tok til motmæle mot dette «mørkemannssynet». Innlegget var signert «Kal & co» og gjengis her i sin helhet (noe normalisert i skrivemåten):

«Akk ja sann! Vi lever i ei forferdelig tid. Det er berre elendighet alt ihop. Kiv og strid og avindsjuke og økonomiske sorger og bekymringer all over, skatterestanser — kirkestrid — havnestrid og lokal klassekamp mellom latpartiet — det vil si arbeiderpartiet — og det flittige, nøysomme og arbeidsvillige sofabondepartiet, som i sitt ansikts sved lager lover til undertrykkelse av den sosiale frihet. Sender rundskrivelser til kommunene om nedskjæring av fattigbudsjettet og byr med løftet skolepekefinger at de fattiges forhold må nøye granskes og reguleres og kontrolleres, og maten den må nøye porsjoneres med bare litt sild og poteter og grøt og skummet melk sådan dann og vann. Ja, det er triste tider det er sikkert.

Det er herredsstyret også oppmerksom på, som på sitt siste møte i sterke ordelag gav uttrykk for sin skarpe misbilligelse Det er herredsstyret også oppmerksom på, som på sitt siste møte i sterke ordelag gav uttrykk for sin skarpe misbilligelse av de trøstesløse forhold blant den yngre generasjon i distriktet, som ifølge herrenes uttalelse holder på å gå under i fordervelse av heimbrenning, festing og dansing. Moralene er gått fløyten, het det.

Dermed har man degradert ungdommens menneskelighet, bragt den ned på et laverestående trinn og kjent dem for å være æreløse, og ved offentlig å stå frem å si at i Fevåg drikkes der og danses forferdelig, har man stilt ungdommen i gapestokken, dratt dem frem til skampelen som drikkere, brennemerket bygden og distriktet som et eldorado for dans og drikking og all slags lyssky uhumskhet, som uvegerlig vil få utenforstående til å tro, at her i Fevåg og distriktet forøvrig er det bare ramp og pøbel og forarmede subjekter, bortsett fra endel dydsirede bestepappaer, som gravitetisk profeterer ungdommens Ragnarokk. Men så galt som forholdet er tegnet av herrene er heldigvis tilstanden i distriktet ikke; bortsett fra det ulovlige med heimbrenningen, som også vi fordømmer. Men å betegne Fevåg som et forferdelig sted med drikk og dans, det savner enhver berettigelse, ja det er så krast, at vi må vende oss bort med lede og vemmelse fra dette mørkemannssynet. Og skal vi se litt nøyere på dette, så blir vi kanskje klar over at den dypeste årsak til utglidning blant enkelte ungdommer har sitt utspring fra det sosiale forhold og det miljø, som de små sjeler lever under. Men det var berre klokkeren (= kirkesanger Jensen, min presisering), som hadde sans for at ungdommen måtte få more sig. Han tenkte en dyp psykologisk tanke, erindret sig selv, sin egen ungdom morgens gry og visste at ungdom betydde: Kraft, liv og bevegelse, og at arvesynden er lei. Men karan våre forstod ikke det, og derfor fikk vi denne blamasjen. Men slik går det, når en blind leder en blind, så faller de begge i grøften.»

Signert: Kal & Co.

Sterke protester fra ungdommen

Da forslaget til nye politivedtekter senere ble lagt frem, fremkalte det sterke protester blant ungdommene i bygdene, og det ble igjen mye diskusjon.

Ungdomslaget i Fevåg følte forslaget som et slag i ansiktet på ungdommen. Det var uråd å ikke komme i konflikt med bestemmelsene, og de ville virke drepende på ungdoms- og idrettsvirksomheten. Laget var uenig i selve premissene for de nye vedtektene, nemlig at ungdommen i Stjørna var så «moralisk fordervet» at det var nødvendig med slike «kneblingsbestemmelser».

Ungdomslagene, skytterlagene og idrettslagene sto sammen i hele Stjørna. De valgte sine egne representanter

som de ville ha inn i nemda for å arbeide videre med vedtektene. Råkvåg valgte G.R. Johansen, Fevåg valgte L. Larsen og i Sørfjorden valgte de Johan Turbekmo.

Lagene fryktet at enkelte av paragrafene i de nye vedtektene ville bli brukt i «bedehusfolkene» favør og i ungdommens og ungdomshusenes disfavør.

Under behandlingen i herredsstyret i desember 1934 ble det en langvarig debatt, heller ikke blottet for humor. Kleiven foreslo å forby skyteøvelser de søndagene det var gudstjeneste i stedets kirke, men Anders Refsnes hadde ingen tror på at et skyteforbud kunne lokke eller tvinge ungdommen til kirken. Tvert imot ville en slik bestemmelse bare fremkalle motvilje mot kirken, mente han. Og hva med Fevåg og Selnes som ikke hadde noen kirke? Skulle de få skyte når som helst der da? Kirken ville bli en forbannelse for ungdommen med slike restriksjoner.

Når det gjaldt festing, mente representanten Aune at det måtte gjøres unntak for 1. og 17. mai, det burde være ubegrenset festtid de dagene. Jensen minnet da om at det også var gammel tradisjon å feste på sankthansaften. Ja, og så på feittirsda'n, la Anders Refsnes til.

Sørfjord idrettslag sa det vanskelig å etterkomme bestemmelsene om ikke å avholde sportsstevner søndag formiddag. Idrettsplassen kunne nemlig kun brukes på fjære sjø, og ordføreren foreslo da at bestemmelsene kun skulle gjelde på fjære sjø i Sørfjorden.

Debatten varte og rakk, men vedtektene ble vedtatt og søndagsparagrafen justert slik at de søn- og helligdagene det var gudstjeneste i kirka, var det ikke tillatt å avholde skyte- eller sportsstevner før etter kl. 15.

Om det ble bedrevet ureglementert skyte- og sportsaktivitet etter vedtaket vites ikke, ei heller om irriterende skuddsalver forstyrret søndagsfreden i kirkeløse Fevåg og Selnes.

Kilder:

Fosens Blad, fredag 9. september 1921

Fosens Blad 1. oktober 1932

Fosens blad, 8. oktober 1932

Fosens blad, 19. desember 1934

Barndomsminner fra Holvatnet på 1970 - og 1980 tallet

Av Jan Audun Rødsjø

Fra venstre: Evelyn Høyer, Yngve Rødsjø, Ronny Høyer, Aina Margrethe Rødsjø Bogø, Vidar Rødsjø og Jan Audun Rødsjø.

Vår tid ved Holvatnet, med minner fra den tid ved stedet, strekker seg tilbake til våre besteforeldre som var de siste gårdbrukere av gården der inne. De ga oss muligheter til fine opplevelser under vår oppvekst på 1970- og 1980 tallet. Bestefar og bestemor la ned drifta av Holvassgården rundt 1957. Da flyttet de ned til Rødsjøgrenda og bygde hus der. Det førte til at stedet oppe i fjellet ble flittig brukt av familien frem til 1995.

Som barnebarn av Anders Rødsjø, f. 1906 – d. 1995, og Aslaug Norene Tronvik Rødsjø f. 1922 – d. 2005, fikk vi barnebarne mange fine opplevelser i fjellet. Det meldte seg behov, spesielt ved slutten av 1970 årene, da Ørland og Bjugn beitelag trengte gjeterer for slipp av storfe innover fjellet for bonden på Storfosna Gods, Erland Skattem. Da var det bestefar fikk muligheten til å være i fjellet store deler av året sammen med vår far Egil Anton Rødsjø, f. 1948 – d. 2015, og mamma Lill Helga Elisabeth Bredegg Rødsjø, f. 1948 – d. 2019.

Turene som vi fikk innover til dette storslåtte landskapet ble planlagt god tid i forveien, så vi kunne være der mest mulig uavbrutt. Vi brukte stedet ved alle årstider, og vi gledet oss hver gang. Det var en lang gåtur ifra Lia oppe i Rødsjøen inn til Langlona. Ovenfor storfossen i vassdraget brukte vi båt inn til enden av vatnet.

Så ble det ny gåtur innover til enden av Holvatnet.

Her hadde vi båter liggende som bestefar hadde bygd tidligere. Båtene gjorde det mulig for oss å komme innover på en mer lettvent måte enn å gå stien over fra Avelsgården over Litjholvatnet. En rotur fra enden innover til Holvassgården tok ca. en time. Med påhengsmotor tok det ca. 30 minutter.

Fra venstre foran: Harald Rødsjø, venstre bak: Vidar Rødsjø, Yngve Rødsjø, Egil Rødsjø, Aina Rødsjø, Lill Bredegg Rødsjø.

Da vi dreide mot nord ved Finnestangen, var det for oss ungene å se den grå «Holvastua» som et endepunkt og et minnesmerke fra det bodde folk der inne.

Der skulle vi være i flere uker. Det var to køyesenger i stua, laget med kornstaur og bord med gode bunner i.

Mamma og pappa lå i salongene i stua sammen med våre besteforeldre. Besøkende som kom, lå i andre etasje i skuvsengene som var der inne. Det er senger vi aldri glemmer.

Mamma bakte brød i den gamle kjøkkenovnen på kjøkkenet. Her stekte hun fisken og kokte havregryn med blåbær i, som vi ungene plukket omkring gården. Fisken tok vi med auregarn, og det ble mye fisk. Vi husker spesielt da de to garna var stappfulle av fisk en gang da vi ble med og dro de opp fra vannet. Det ble også fisket med hjemmelagde fiskestenger med snøre på, og fisken bet på kroken. Vi koste oss godt med dette i lang tid etterpå.

Inne i stua var det en spisestue med flere stoler og en benk for oss ungene. Der spiste vi fellesmåltidene, som ble kosen for oss ungene. Det ble også røyket fisk der inne, oppe i skorsteinspipa. Den ble saltet og hengt til tork i et par dager. Så ble det brukt bjørkeved som gav jevn temperatur og god smak på fisken. Om vinteren ble det isfiske. Vi hadde ikke isbor, men det ble brukt øks for å slå hull på isen som ofte brukte å være veldig tykk.

Da vi var oppe i fjellet var det ofte folk innom, og det var stas for oss ungene å se folk til fjells. Stedet blir fremdeles mye brukt. Noe vi husker veldig godt, var da Ingrid Rødsjø fra Lia oppe i Rødsjøen kom roende med båten deres innover. Vi så da ofte utover Holvatnet mot Finnestangen om det var båt å se. Hun tok turen inn i stua og slo av en prat med oss en god stund før hun tok turen tilbake. Erland Skattem var innom oss av og til for å høre om hvordan det stod til med krøttera. En gang kom Erland Skattem, som var major ved flystasjonen på Ørlandet, med Sea Kingen fra Ørland Flystasjon og landet rett utenfor stueveggen. En av oksene hadde slått seg vrang ovenfor Nordsetra og måtte avlives fra lufta, da den ble ansett som farlig for oss alle. Det var bestefar som ble med som kjentmann i området for pilotene ombord. Kommunikasjon med Storfosna Gods og med bestefar og pappa når de var i fjellet skjedde gjennom Walkie Talkie.

Forsyning av mat ble gjort en gang i uken, på fredager, når vi dro nedover til Husbysjøen. Det var bestefar og pappa som tok denne jobben og det tok en dag før vi kunne vente dem tilbake. De viktigste varene var mel, gjær, sukker, havregryn og pålegg med noe annet midtidsmat. I løpet av vinteren 78 og 79 ble vi forsynt med hermetikk som ble fraktet på snøscooter.

Påskan 1979 husker vi veldig godt. Mamma og pappa brukte å holde oss ungene i aktiviteter og denne påska ble blant annet påskeegget gjemt. Vi lette overalt i huset, og til slutt fant vi det. Det lå i brødboksen inne på kjøkkenet. Ved påsketidene var det stas å holde tid inne i stua, men da vi skulle hjemover til bygda, var det over natten blitt bråttis over Holvatnet. Isen var blitt gul. Isen ble erklært som usikker og vi måtte gå over Bjørndals-

heia til Nordsetra. En ganske lang tur. Det ble kjørt opp spor med snøscooter selv om den brøt seg ned i snøen. Vi ungene, i lag med mamma og besteforeldrene våre, gikk med snøen opp til skittet. Da vi kom over fjellet så vi gården Nordsetra. Der stod de og ventet på oss.

Ved alle årstidene brukte det å være kaldt i stua ved Holvatnet om morgenen. Bestefar var den første til å komme opp. Han tente opp i etasjeovnen i stua, slik at det ble lunere varme å stå opp til. Om kveldene, for å få lys i stua, ble det brukt både stearinlys, oljelamper og det ble fyrte opp med Petromaxen.

Det ble også bygd opp en tretopphytte i den eldgamle store bjørka nedenfor stua der inne. Den fikk både gulv, vegger og tak. Der holdt vi ungene hus av og til. Vi fikk med oss en boks med Spetti og spiste opp som lunsj.

Det ble også drevet hogst til ved der inne. Om vinteren, oppe i Sleppelva, var det bestefar og pappa som blinket skog av statens skoger. Bjørka og selja ble liggende til syrekvesting før den ble fløytet over vannet med båten foran. Dette var etter at sommeren var på hell. Vi hadde også en traktor, Massey Ferguson 35 med vinsj til å få frem tømmeret der inne. Familien kjøpte tidlig snøscooter på slutten av 70 tallet som fremkomstmiddel vinters-tid. Med snøscooter med kjelke innover satt vi på med den. Skia til fjells var ikke uvanlig fremkomstmiddel og bruke beina for å komme frem var en vanlig gange for oss.

Barnas onkel, Harald Rødsjø, født 1943 - død 2004. Sløyting av aure som ble tatt opp med auregarn i Holvatnet.

De siste årene vi brukte Holvatnet, var de siste årene av bestefars liv. Han døde i 1995. Vi barnebarna, Yngve, Vidar, Jan Audun, Aina og Benny ble med han inn på fjellet. For han selv var dette en sikkerhet, og vi ble ofte spurt om vi ville bli med ham innover. Vi takket alltid ja til invitasjonen. Han var dårlig til beins, men klar i tanke og ord. Da vi var inne i stua om kvelden, fortalte han om de gamle tidene i fjellet og tok oss med tilbake i tid, ofte før 1850 årene til vår tid. Han snakket i timevis, med den

den store lokalkunnskapen han hadde i historie ble vi sittende sammen med ham da vi måtte takke for kvelden.

Minnene er mange fra den tiden. Vi husker godt da Åsmund og Arild fra Skogsgruppa, som ble ledet av Tor Anders Aune, begynte å bruke området rundt 1985. De var der inne sammen med oss, de brukte Holvassgamma og vi besøkte dem der etter deres arbeidstid var over.

Somrene på den tiden kunne være varme, vintrene kalde. Det var også strevsomt, men tida ga oss mye tilbake til vårt voksne liv.

Nå er det bare minner igjen fra en svunnen tid vi lever på.

Yngve, Vidar, Jan Audun, Aina og Benny!

Yngve Rødsjø og Vidar Rødsjø.

Aina i huska på Holvatnet ca. 1984.

Et liv som fisker - Alf Frengen mimrer tilbake

Av Dag Håvard Askim

Alf Frengen

Vi har invitert oss heim til Alf Frengen fra Fevåg. Han er 94 år og er for tiden den eldste i Fevåg i tillegg til Odin Strand som er noen måneder yngre. Odin og broren Anton var fiskere og drev med snurvafiske og sildefiske i stort omfang. Alf og Odin var skolekamerater og startet ved Fevåg skole i 1937, men det er ikke skolelivet vi er interessert i denne gangen.

Det vi tenker å få vite litt mer om er oppveksten til Alf og hvordan livet som hjemmefisker har vært. Alf har vært fisker hele livet, og det har foregått i de hjemlige trakter. Det har vært Stjørnfjorden og nærliggende områder som har gitt mat på bordet og en trygg heim for familien.

Da Alf starta på, var det svært vanlig at det var et lite jord-stykke og sjøen som var til å fø seg av. Sånn var det også hjemme hos Alf. Faren var fisker, og Alf startet allerede som liten å lære seg dette yrket.

Han var også i lag med Ingvald Helmersen i tillegg til faren. De fisket med line, og Alf sin jobb var å knyte på

nye angler. Han hadde også sin egen line å fiske med, og flyndrene han fikk, la han levende i kasser i sjøen.

Han tok dem opp når Fosenbåten kom og sendte de til oppkjøpere i Trondhjem.

Også familien til Alf hadde litt jord å dyrke på. Likeledes hadde de en gris de alte opp til slakt. Under krigen ble det å ha gris litt mer spesielt. Tyskerne la restriksjoner og ville kontrollere det meste. Grisene som folk hadde i uthusa sine, måtte meldes inn til «øvrigeita». Det gjorde de ikke på Strandteigen, som plassen Alf bodde på heter. De holdt grisen skjult og ingen oppdaget grisen.

Dagen for slakting kom naboen Jamtfall for å slakte, han skulle slå grisen med ei klubbe. De måtte gjøre dette inne i låven og i all hemmelighet, men inne var det lavt under taket. klubba sneia takbjelken og det ble et for dårlig slag. Grisen satte i å hyle og det ble et underlig leven. Nå var det stor fare for at hemmeligheten ble avslørt. Heldigvis gikk det bra. Ingen hørte levenet fra Strandteigen, og det ble ribbe til jul og godt med kjøtt utover vinteren det året også.

Det var ikke bare antall griser tyskerne ville ha kontroll på. Blant annet var det også satt en dato på høsten hvor tyttebærplukkinga kunne starte. Det var vel for at det skulle bli likt for alle å høste nok til å berge seg gjennom vinteren. Det nevnes ikke noe om alle overholdt denne datoen, men mor til Alf og flere til ble anmeldt til Forsyningsnemnda. De kom seg unna, for de sa de plukka skrubb.

Livet ved Fevågsjøen, som grenda heter, var preget av mange artige episoder. Hverdagslivet kunne på mange måter sammenlignes med livet i Oladalen og historiene om Plassbakkailen og Jens Von Bustenskjold. De som bodde der, gjorde pek og pelementer heile tida til hverandre. Båter kunne blant annet bli dratt langt opp mot skogen i løpet av de sene nattetimer, og det hang stadig noe annet enn flagg i flaggstanga.

Fevåg var kjent for ei bra havn for det rike sildefisket som foregikk på Stjørnfjorden om høstene. Vanligvis starta fisket i Hundedagene, og fremmedfiskere strømmet til fra store deler av Trøndelag.

De lå i fjorden og venta på silda skulle komme. At silda var kommet til Grandvika ryktes fort, og når silda kom der, var den i Fevåg noen dager etter.

Alf med laksnøtbåten.

Selfasjarken og laksnøtbåten ved flytebrygga.

Det var en Skomsø i fra Smøla som var i Fevågsjøen hvert år. Fiskerne bodde i båtene sine og kunne være i Fevåg helt til jul. Folk fra Hasselvika var også i bukta og fisket silda. De la båtene i havna og sykla fram og tilbake hver dag.

Silda ble prekevert på bryggene. Arbeidet med å skjære hodet av silda og salte den var arbeid til ungdommene og kvinnfolka i nærheten. Nekolai Dalen var sjef og eier av dette og kjøpte mange brygger og naust ved Fevågsjøen. Julian Frengen var hans formann på stedet.

Prekeveringa fikk arbeiderne god lønn for, noe som medførte stor glede i helgene da det ble fest og dans i ungdomshuset og inntektene fikk bein å gå på.

Senere kom det også større fartøyer til Fevågsjøen. Mannskapet kjøpte opp sild og saltet om bord i båtene. Mye av denne silda ble fraktet til byen, til Brattøra. Sildefisket foregikk med settegarn som fikk stå i sjøen over natta. Også drivgarn ble brukt der. Alf minnes at det var litt av et liv om kveldene når kaillan kapprodde

Fiskebåten Otto i landvindstorm ved Fevågsjøen.

for å få tak i de beste plassene å sette garna på.

Og de tente lys ved garna for å lokke silda dit. Det var så mange lys at det så ut som en hel by var der.

Sildegarna ble som regel satt sammen i lenker på fem garn, og det ble brukt trekagger til oppdrift i skjøtene mellom garna. Hvor dypt de ble stående i sjøen, for å treffe på sildestimen, ble tilpasset ved å forandre lengden på tauet i fra kaggen og til garnet. Dette ble kalt «slag». Maskestørrelsen på garna var mye godt 24 band (omfar). Det angir hvor mange masker som må til for å få til en alen lengde på garnet. Med andre ord 24 band, da det går 24 masker på en alen.

Når silda var større, byttet de garn til 22 band, altså litt større masker. Garnlenka ble fortøyd i hver ende med en dregg, og så fikk det stå å fiske i fra sjømninga om kvelden til grålysinga neste morgen. Egentlig helt likt som det gjøres den dag i dag med sildegarn.

Det ble etter hvert et behov og et ønske om mer moderne og større båter. Det førte til at faren til Alf kjøpte en Børsabåt. Dette var en båttype omtrent 28 fot lang og klinkbygd. Det var ikke dekk i Børsabåten, men en lugar og et styrhus. Den hadde navnet Flugarn.

Det var ikke motor i den båten de kjøpte, noe som gjorde at de fikk den slept heim til Fevåg. En kamerat, Johan Arnt Kjelsli, bidro med dette. Men motor måtte de ha,. De fikk kjøpt en gammel sagbruksmotor av typen «KAMPEN». Det var ikke propellutstyr til denne motoren, så de fikk Enebakk i Sørfjorden til å lage propellutstyr.

Etter krigen kjøpte Alf og faren Ole en større båt. Den var 34 fot. Dette var en båt som tyskerne hadde tatt og brukt under krigen. Den ble bygd i 1939 i Innherred og hadde en motor ved navn Avanse. Da gikk den mellom Trondheim og Munkholmen med proviant til tyskerne. Båten hadde navnet Vesla. Båten var etterlatt nedsunken og ble kjøpt av Wilhelm Kvalvik av fiendtlig eiendom og ble satt i stand av han. Alf og faren kjøpte den i 1946, og de ga den navnet OTTO.

Med denne fisket de med snurrevad. Den virker som en liten trål og det ble mulig å oppbevare fisken levende til den ble solgt. De brukte å dra til byen å selge fisk. Denne slaktet de tett før de kom fram til Ravnkloa. Fisken sprellet enda når byfruene kom for å handle. Fevåg fiskerne var meget populære i Trondheim med denne råvaren. Salget gikk strykende, og fiskerne kunne fort begi seg tilbake for å fiske mer.

Men det var ikke bare fisk de fikk i snurrevaden. En gang fikk de en person som hadde druknet på Vestvikan ei tid i forveien, det var ikke et godt minne. Det var en dryg tur fra Fevåg og til Trondheim med båt.

Det kunne være sterk straum i byfjorden, men ved å gå kloss oppi landet forbi Hasselvika, Rissa og Stadsbygd, sparte de noe tid, da straumen var svakere der.

Alf og faren var også flere turer ved Tautra med skjellplog. Oskjell var et godt agn for lina, og de tok opp skjella som ble kløyvd, salta litt i kvarter for at agnet skulle være stødigere og henge bedre på kroken. Disse ble solgt til en stor båt som hentet slike og dro til Lofoten og ble brukt til agn til linefiske der. Blåskjell tok de selv opp blant annet i Nordfjorden som de selv brukte som agn til linefiske i Stjørnfjorden og andre steder i nærheten.

Et annet fiske var kilnotfiske etter laks. Alf hadde selv laksnottvorpe i Galthammeren som familien har eid i mange generasjoner. Han leide også flere andre laksnott i tillegg. Dette var et fiske som ga gode inntekter.

Galthammeren laksvorpe

Flere ganger var det så mye laks at det var så vidt båten bar, og det måtte komme oppkjøper direkte til fjæra for å ta unna når de kom på land.

Alf kjøpte senere også en båt fra Emil Sand som ble bygd i Råkvåg av Vorpvik. Den var ca. 18 fot med en 10hk Sabb. Han brukte det mye til laksnottfiske.

Sjøsetting av Selfasjarken Ken Olav i 1983.

Den siste båten Alf hadde, bygde han selv på Selsbakk. Det var en Selfasjark på 26 fot og fikk navnet Ken Olav (barnebarn). Skroget støpte han på fabrikken på Selsbakk før han tok den heim til Fevåg. Der gjorde han båten ferdig og sjosatte den i 1983.

Alf sluttet som fisker på 90 tallet som siste registrerte fisker i Fevåg.

Alf ved brygga si.

Minner fra Fevåg

Av Jørgen Holte

Når fjordbåten la til kai i Fevåg startet sommerferien. Jeg er ikke helt sikker på årstallet. I mitt minne var det i alle fall noen herlige feriedager på starten av femtitallet, flere somre på rad. Johan Jamtfall tok i mot oss på kaia, og gleden ble ekstra stor når bagasjen ble satt på vogna som gikk på skinner inn til skuret. Vel framme ble vi tatt godt i mot av Johanna. Vi fikk komme inn i finstua, og det var stor stas.

Når jeg skal tenke tilbake på disse feriene er det enkelte ting som har festet seg ekstra godt. På nabogården bodde de som het Frengen, en hyggelig familie. Vi ble godt kjent med Rigmor, som var på min alder, pluss Alf som var nesten for voksen å regne. Storesøster Eli var tre år eldre enn meg, men jeg tror vi lekte sammen alle tre. Et synlig bevis er et bildet hvor vi står foran ei hesje sammen Rigmor. Jeg aner ikke om vi var med og hjalp til, men hvem vet?

Noe annet som har festet seg med Frengenfamilien var laksefiske med landnot. Jeg visste ikke at det het landnot den gangen, men husker godt mamma og pappas

begeistring over de digre fiskene. Selv var jeg ingen fiskeelsker. Vi ble med til et eller annet svaberg for å se på, husker jeg.

Verken mamma eller pappa var typiske villmarksmennesker. Der i gården var det turnsaken som sto i fokus, men vi gikk på tur i Bymarka hver søndag - både sommer og vinter.

Bærplukking har jeg få minner om, men ett skiller seg ut og det er fra Fevåg. Da skulle mamma, pappa og Eli på bærtur. De var borte hele dagen og kom hjem med fulle bøtter, og viste stolt fram fangsten.

Har dere plukket blakkbær?! sa Johan og fikk seg en god latter.

Det ble ikke blakkbærsyltetøy på pannekaka denne høsten.

Butikken til Smedvik var et eventyr. Der fantes alt av godteri en guttunge kunne ønske seg. Jeg glante på alt som hang under taket, alt som var i skuffer, krukker og spann. Det var alltid folk i butikken, en skikkelig møteplass, og en god, gammeldags landhandel som du må på museum for å oppleve. Det er utrolig hvor godt minnet om både butikken og det nesten sørlandske miljøet i området sitter.

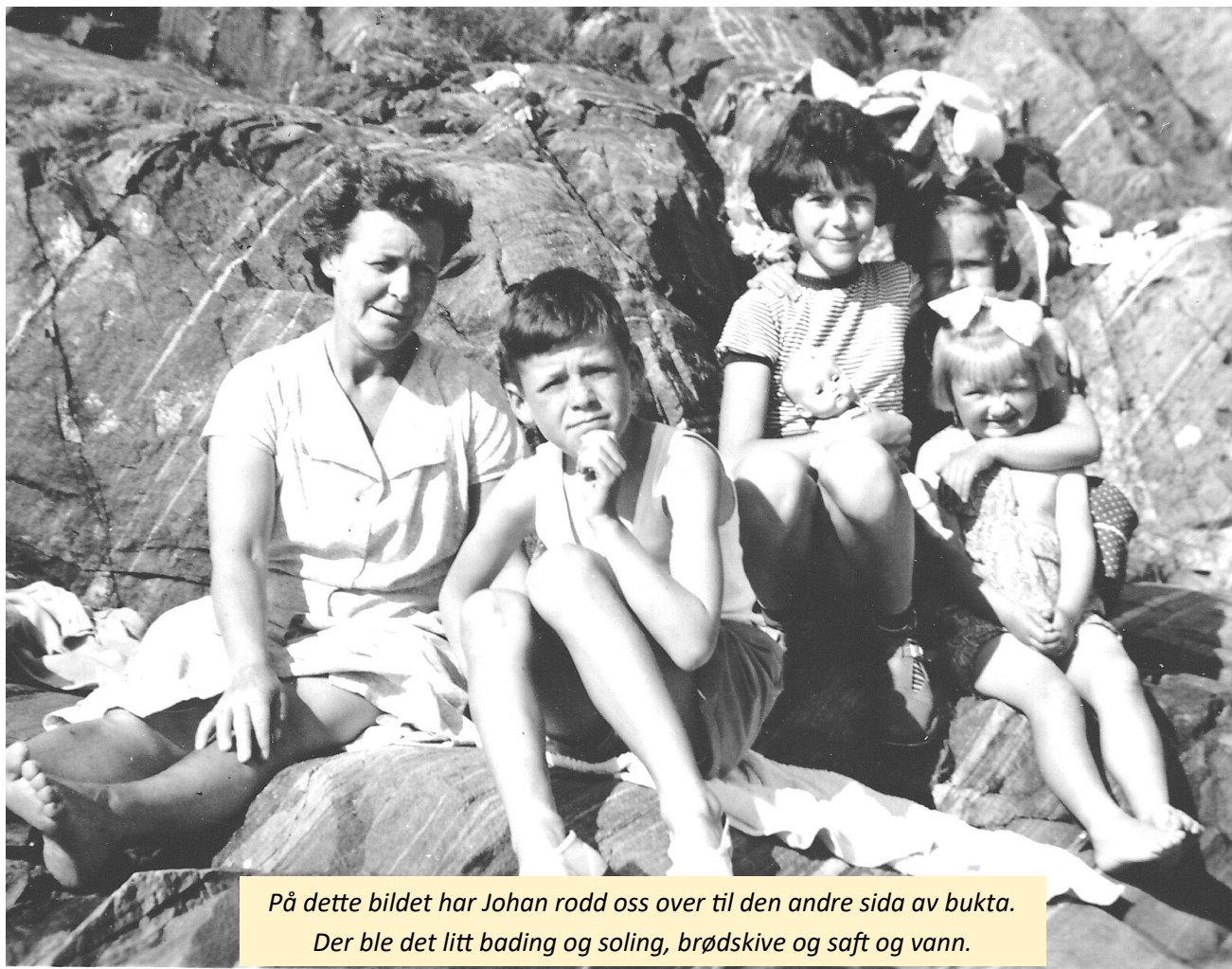
På stranda bak naustene lå "Fiolinen". Det var en vakker robåt som Johan stelte godt med. En gang jeg kom dit sammen Johan, lå båten under vann. Jeg ble lei meg og lurte på om båten var gått i stykker. Da fikk jeg lære et helt nytt ord: Trutne. Og det var bra at trutningen var i orden, for vi var mange om bord enkelte ganger.

Johan var litt av en barndomshelt. Han var halvbror til min bestefar, men de var ganske forskjellige. Einar M. Holthe (født Olsen) drev Grand hotell i Trondheim, og hadde hendene fulle med driften der, mens Johan hadde tid til oss ungene og var litt av en skøyer. Jeg husker fortsatt hvordan han trikset med kjøptennene når suppe sto på menyen. Johanna kjeftet mens Eli og jeg fulgte med på ablegøyene. Vi hadde aldri sett noe sånt før.

Rigmor Frengen, Jørgen Holthe og Eli
Sofie Hoem, født Holthe.

*På dette bildet har Johan rodd oss over til den andre sida av bukta.
Der ble det litt bading og soling, brødskive og soft og vann.*

Området rundt kaia var spennende, og ekstra spennende var vraket av ei fiskeskøyte som lå noen meter unna. Det var strengt forbudt å utforske vraket. En gang vi var på tur over til Vestvika fikk vi se et kjempevrak. Det var enda mer spennende og enda mer utilgjengelig. Dessuten var det laget av betong. Jeg visste ikke hva betong var, men de sa at betong nesten var som stein. Da syntes jeg ikke det var så rart at båten hadde gått på grunn.

Om området rundt kaia var spennende, var selve kaia rosinen i pølsa. Med sin skinnegang, fortøyde fiskebåter og lukta ta olje og sjø, for å sitere DDE og "Vinsjan på kaia". Fiskeskøyta "Otto" var favoritten. Den hadde styrhuset bakerst, og det likte jeg. Det var en båt med styrhuset forrest der også, og den var ikke favoritten, selv om den kanskje var en bedre båt. Jeg var blitt venner med Alf Frengen og han var en annen helt, for han var skipper på "Otto". Jeg fikk bli med ham ut på en svipptur et par ganger. Jeg fikk til og med holde i roret når vi rundet Flesgalten med kurs for Høybakken.

En av disse turene skapte dramatik i familien. Sykkelen jeg hadde fått låne av Johanna lå slengt på kaia og gutten var forsvunnet. Så var det vel et lyst hode som så at "Otto" også ikke lå ved kai, to og to ble fire og livet gikk videre i det fredlige Fevåg, mitt barndoms ferieparadis.

Faren min

Historia hans og livet i Vågen da eg vaks opp

Av Roar Børø

Elias Andreas Børø vart født 22. februar 1893 på Børøya i dåværande Sandstad herred på Hitra.

Far og mor var Johan Kristinus Børø f. på Børøya og Julianna Børø f. Utset på Utset i Fillfjorden på Hitra. Avstanden var ikkje større enn at den som kunne ro ein færing rodde på vel ei times tid mellom Utset og Børøya.

Far hadde fire søsken. Rudolf, som var den eldste, døydde på tjugetalet av hjernesvulst. Anna Mosleth, som var nr. to, bodde heile sitt liv i Kirkegata ved Thornesparken på Møllenberg i lag med mannen sin Per Mosleth frå Hemne. Johanna Langeland, som var nest yngst, var gift med Ole Langeland i Råkvåg som også bodde i Båhusgata på Møllenberg. Yngst var Karl Laurits Børø, som levde storparten av livet på gården Vorphaugen i Råkvåg.

Far var 58 år gammel da eg kom til, som sistemann i ein søskenflokk på fem.

Far kom til Råkvågen ca. 1930 etter at far og mor, Johan og Julianna, hadde kjøpt gården Råk Ytre gnr.170 bnr.1 / Vorphaugen i 1926. Dei kom frå Børøya som ligg midt i skipsleia på austsida av Hitra. Der dreiv Johan Børø frakt av sild og fisk frå Lofoten til Bergen med ei jakt i lag med bror sin Anton. Men Børøya vart nok ikkje stor

Vorphaugen og Vågen i 1950.

nok for begge så Johan og Julianna tok familien med seg og flytta innover leia og Stjørnfjorden til Råkvågen. Han hadde nok litt pengar, eller hadde tilgang på nok til at han var i stand til å kjøpe det den gong store bruket Vorphaugen, som i tillegg til hundre mål jord hadde fem hundre mål skog, dampskipsekspedisjon, butikk og post. Ein sentral plass i bygda med andre ord.

Bestefar min Johan Børø kom i pengevanskar på tjugetalet i den økonomiske depresjonen og bankkrisa den gong. Han holdt på å gå konkurs på den nye heimen i Råkvåg. For å berge Vorphaugen kom far min heim. Han var den gong etablert i Trondheim som regnskapsfører i eit større firma. Før det bodde han i Mo i Rana der han jobba for firmaet Meyergården i mange år. Elias var med andre ord ein vaksen kar på 37 år da han bestemte seg for å flytte heim til foreldra og drive vidare det dei hadde kjøpt. Johan og Julianna drog på åra den gong og hadde nok behov for nye krefter inn i drifta.

Far snakka lite om denne tida. I det heile var han sparsom med forteljingar om livet sitt. Eg kunne ønske seg det var motsatt. Men slik var det, så det eg skriv, er basert på det han sjøl snakka om og andre folk i bygda fortalte. Mor mi Anna var meir snakkesalig så eg fekk vita meir frå henne.

Mor Anna Jakobine Børø, f.Jensen, ble født på Monsøya i Kvenvær kommune på sørvestre delen av Hitra. Ho kom som attenårig taus til Vorphaugen i 1932, der ho snart vart i lag med far min Elias som den gong var 39 år gammel. Ein alderskilnad på 21 år. Ikke uvanlig den gong hell. Som det og kan vera i dag. Dei gifta seg i 1934, og året etter kom søster Jorun til verden.

Seinare kom Randi f.1937, og Elsa f.1940 til. Sist kom bror min Rudolf f.1948 og eg f.1951. Jorun vart gift med Svein Sagmyr, Randi med Bjørn Vorpvik, Elsa med Kurt Kvalvik - alle frå Råkvåg. Bror min vart gift med Elisabeth Anthun frå Trondheim.

Gårdsbruket.

Far dreiv ikkje landbruk sjøl utanom dei første åra. Han hadde hjelp til dette. Olaf Langeland var med i mange år. Han var og på gården da Mons Monsen hadde Vorphaugen fram til han døydde ca. 1924 under tragiske omstendigheiter. Peder Monsen endte sine dagar da han ramla i sjøen mellom kaia og Sildbrygga. Olaf dreiv Vorphaugen som dødsbo til slekta mi kom i 1926. Arne og Lina Sæter var drivara ein del år på førti og femtitalet. Etter det kom Eivind og Borghild Skjæret frå 1955 og dreiv fram til ca 1965. Åra etter det var jorda utleigd fram til eg kjøpte traktor og dreiv sjøl frå 1973.

M/K Fjell.

Bestefar Johan og bestemor Julianna kom seglande frå Hitra med alt sitt ombord i M/K Fjell, ein åtti fot lang motorkutter som hadde vore seglsskute, men no motorisert. Den dreiv dei fiske med snurpnot langs kysten med. Far og bror Karl tok etterkvart over drifta av Fjell som hadde mannskap frå Stjørna. På hytta mi i fjellet har eg ei bok kjøpt av onkel Karl under landligge i Ålesund vinteren 1942, som eg fann etter han. Da var han på land og kjøpte boka med den litt artige tittelen «Eros i stampestjø». Den har litt halverotisk underliggande i hendinga som vel på den tid var litt på kanten. Slikt kunne ungkaren Karl hygge seg med i lugaren under vinterstormane på sunnmørskysten!

Ellers var nok livet ombord i Fjell hardt for karane. Som det var for alle fiskara den tida. Harald Sommerseth frå Råkvågen fortalte meg ein gong at han som sekstenåring sommaren 1951 tjente meir enn 5000 kroner på sommararbeid på Fjell. Dei låg den gong uti Valsfjorden på sildfiske. Det var ein enorm sum i 1951 for ein ungdom!

Fjell vart mindre og mindre brukt utover femtitalet. Og havna i opplag inne i vågen.

M/K Kerroch.

Utpå femtitalet tok M/K Kerroch over. Ein vel hundre fot lang trebåt, egentlig bygd i Frankrike som seglsskute. Men motorisert og ombygd til etter den tid ein moderne snurpebåt. Den hadde eit mannskap på nitten. Eg minnest best drifta med Kerroch. Da dei kom iland etter storsildfiske langs kysten. Skipper var i mange år ein sogning med namnet Harald Leikangerøyr. Ein stille, blid kar som snakka godt til oss ungane. Ein kar med namn Sivertsen var og skipper fleire sesongar. Eg trur han var hiterværing.

Agnar Johansen/Agnar Hoøya frå Stallvika var kokk. Ein blidspent kar med kvit skjermhuv som kokkar alltid

skulle ha. Han styrte byssa med stor autoritet. Sjøl har eg berga den store kaffekjelen frå Kerroch som eg har som varmvassskjel på hytta vår inne ved Skjellevatet.

Onkel Karl var bestmann. Bas skifta ein del, men eg hugser Ola Haugen var bas fleire sesongar. Det var ha som ga ordre om å la nota gå når silda var klar til å ta-kast. Far min organiserte mannskap og ringte rundt. Hiterværingar var det alltid ombord. Og sunnmøringa.

Ikkje alltid gjekk det bra med mannskapet. Nokre kunne vera litt for glade i alkohol. Da vart dei satt på land kor det skulle vera. Fyll ombord vart ikkje tolerert. Dessutan var arbeidet av ein slik art at halvfulle kailla ikkje kunne vera ombord. Ein måtte lite på kvarandre på havet. Far fortalte ein gong om korleis dei sorterte ut dei som fungerte ombord og dei om ikkje gjorde det. Da kunne dei ha livbåtmanøver uti leia. Den som ikkje var å lite på vart satt i land, enten på Brekstadkaia eller Kristiansund.

Av mannskap frå Vågen hugser eg Konrad Pevik, Haugengutan Martin, Ola og Egil frå Nordfjorden. Ola Juvika hadde med seg gutan sine Arvid, Harald og Petter. John Småvik var med, og Martin Johansen. Odd Hammeren var fast og stødig kar mange sesongar. Magne Myran, Erling Kristiansen og Nils Jakobsen kan og nevast.

Kerroch lasta med sild i Måløy på femtitalet.

Sildfisket var godt utover femtitalet, men etter 1960 snudde det. Eit overfiske gjorde at sildstammen meir eller mindre kollapsa og mange båtar gjekk i opplag. Dessutan kom ny teknologi med kraftblokka som gjore fisket meir effektivt. Kerroch mangla dette og var heller ikkje bygd for slikt. Der ombord var det langt fleire mannskap. Og dorryer som snurpa nota saman med tilhøyrande mannskap. Kort sagt vart Kerroch umoderne etter tidas krav. Fleire sesongar gjekk dei på havet med lite fangst. Som igjen førte til store økonomiske tap for far min. Det var såvidt han unngjekk konkurs før han ga seg med sildfisket i 1963. Og Kerroch vart rigga ned. Til slutt havna Kerroch uti fjæra i Søvika på nordsida av fjorden som molo. Etterkvart vart den hogge opp og brent opp som ved i omnane uti Stallvika.

Eg arva dokumentene rundt dette og kunne sjå at dette var ein hard kamp for å berge gård og grunn på Vorp-haugen. Gården vart pantsatt for å tilfredstille kreditorar. Elias var vel sytti år da dette hendte og ingen ungdom lenger. Men han klarte å rydde opp etter fleire år med tap i sildfiskeria.

Kva for slags kar var far min?

Født i eit anna århundre i 1893, vart han prega av den gongs frilyndte ungdomsbevegelse. Prega av kampen for norsk sjølstende som førte til unionsoppløysonga i 1905, da Norge vart ein fri nasjon.

Han var Venstremann all sin dag. Far hadde respekt for folk med andre synspunkt enn han sjøl. Johan Lie i

Råkvåg fortalte meg at far under krigen distribuerte avisene kommunistane ga ut illegalt. Han bestyrte posten i Vågen og hadde ein sentral plass for kommunikasjon mellom folk. «Vi kunne stole på han Elias» sa Johan til meg ein gong vi snakka ilag om krigstida. For meg var det ein god attest frå ein som sto langt frå far min politisk. Berre det å vera kommunist var ulovlig undet nazistiret. Johan vart sjøl fengsla av nazistane og kom på Gestapos hovedkvarter i Trondheim på Misjonshotellet. Her vart han torturert på det mest forferdelige. Johan miste helsa si under krigsåra. Far tok sjøl stor risiko med å formidle kommunistaviser under krigen. Hadde dette kome for ein dag, ville vegen blitt kort til Misjonshotellet og tortur av Gestapo for han og.

Far var eit lesande menneskje. Han hadde alltid bøker fram som han leste i. Det var ofte klassisk litteratur og faglitteratur innafor det han arbeidde med. Minnest at Peder Dueskar som bodde i ei lita stua oppe på Tørrabben ofte var innom far på kontoret hans. Peder brukte å låne bøker av far min. Dei som hugser Peder veit at han nok var ein som sto langt nede på lista over bygdas øverste menn.

Han vart ofte terga hugser eg. Korfor forsto eg aldri. Men han var sett ned på av mange. Slik var det meir av den tid. Heldigvs er det mindre av slikt idag. Peder og far satt oftast lenge og snakka saman og diskuterte litteratur og samfunnet forøvrig. Da forsto eg at det var lite grunnlag for å sjå ned på han Peder. Som mange i bygda gjorde.

Kerroch på femtitalet.

Første rekke: Skipper Sivertsen, ukjent, Agnar Høøya Johansen, ukjent, John Småvik.

Andre rekke: Harald Dypvik, Egil Haugen, Martin Johansen, Petter Dypvik, Ola Dypvik, Arvid Dypvik

Tredje rekke: Ole Worpvik, Erling Kristansen, Martin Haugen, ukjent, Odd Hammeren, Nis Jakobsen, Magne Myran.

Og far var skøyteentusiast! Fulgte med i radioen når det var skøyteløp på vinteren. Han noterte alle rundetider. Nåde den som sa noko midt under eit skøyteløp! Vi ungane satt ilag med han og fulgte med. Mor laga vaffelkak som ho kom inn med under løpa. På femtitalet lasta han full gavvelbåten, som vart brukt på landnota, kalla Odd, og segla til byen da det var skøyteløp på Stadion. Det var midt under den tida Hjallis var suksessrik på skøytebanen. Kaillan i bygda vart med på byturen. Det gjekk gjetord om den turen i mange år etterpå. Det var nok ei stor oppleving for dei som vart med på bytur!

Råkvågen var i min oppvekst prega av folk på dei små bruka rundt vågen. Dei var ikkje husmenn, men strandsittara. Men hadde frå tidligare generasjonar sin tid husmannsliknande kontraktar på bruka sine. Ein siste rest av eit føydalsamfunn som etterkvart vart avvikla og folk vart kvitt pliktane sine til bøndene.

Likens var det og på Vorphaugen. Strandsittarane var oppfinneomme folk som fekk mykjy ut av lite. Dei slo engkantane på gårdane og tok torv i utmarka. Samla rot til ved på nydyrkingsfelt.

Nokre av dei skaffa seg motorbåtar til landnotfiske. Og tjente gode pengar på silda. Andre hadde ein færing og skaffa seg utbytte og mat med den. Dei fleste hadde sauer og gris til mat. Dette var frodige folk som fortjener ein artikkel eller to aleine frå meg. Det har eg skrive en del om og gjennom åra i avisa Fosna-Folket. Eg vaks opp tett på desse folka og fekk med meg siste rest av dette livet i Vågen dei representerte. Ingen nemnt og ingen gløymt av flotte og frodige folk i Vågen. Må likevel nemne at Karl Martinsen(Larsstua) kom til meg ein gong på syttitalet og ville hente resten av torva han hadde samla i torvbua si på Brannhaugkollen.

Det var ei høgstidhandling for han Karl. Han hadde med kaffe på termos og sjokolade til oss. Eg kjørte traktor og Karl satt på hengaren med ein strisekk under seg. Etter at vi hadde fylt opp traktorhengaren satte vi oss ned ved torvbua hans Karl og drakk kaffe. Det var siste gongen Karl var på Brannhaugkollen etter torv. Eit godt minne for meg ilag med han Karl. Som var ein av dei som genererte flest historier rundt seg i Vågen. Men han skal eg koma meir tilbake om ved eit seinare høve.

Fleire av strandsittarane hadde eit litt ærbødig forhold til folka på Vorphaugen. Dette hadde dei med seg frå tidlegare generasjonar den gong pliktarbeidet enno var aktuelt. Far min representerte den nye tida og hadde ikkje mykky av brukseigarens kultur i seg. Tvert imot var han ein demokratisk og åpen kar som viste strandsittarane respekt. Og hadde eit godt forhold til dei aller fleste.

Ein av kaillan ned ved sjøen, han Einar Larsstua, var ofte ute og fiska hyse/ballfisk. Ein dag vart han observert oppe ved låvbrua med sparken. Og ei stor hånk med hyse. Mora mi hadde tusen gjeremål og denne dagen passa det dårlig med baillfisk. «Du må ta imot hysa hans», sa far min. «Hvis vi ikkje gjer det, så blir han så sint og trur at hysa hans ikkje er bra nok for oss!» Mor tok mot kaillen og hysa og betalte med eit smil. Slike historier sitt som spikra i ein liten gut som satt ved kjøkenglaset og fekk med meg det heile.

Før far kom heim til Råkvågen veit eg han var ivrig medlem av Bondeungdomslaget i Nidaros, som Trondheim heitte den gong. Der var det folkedans og folkemusikk som vart sin stor del av livet hans. I gamle album ser eg bilder av helgetreff på lagshytta på Uгла som låg langt inni Bymarka den gong. Dansande ungdommar som hadde det fint ilag. Og som gjekk turar i Bymarka. Eg veit han hadde ein kjærast der nokre år. Sjøl om han aldri snakka om det. Det forholdet tok kanskje slutt da han flytta til Fosen igjen?

Far var avholdsmann heile livet. Han vaks opp i ei tid da alkoholforbruket i Norge var fleire gonger høgare enn no. Alkoholismen var stor og øydeleggande. Ikkje minst på landsbygda. Det er mange historier om kailla som dro til byen med slakt og havna på fylla. Og spelte bort pengane sine både for slaktet og verdiane i bruket heime. Dette resulterte i brennevinsforbodet på tyvetalet og opprettinga av Vinmonopolet. Den frilyndte bevegelsen i Bondeungdomslaget var spydspiss i samfunnet for avhold og eit anna liv enn alkoholen. Der litteratur, song og dans og friluftsliv var innholdet for ungdom.

BUL-ungdommen i Nidaros tok toget til Dombås eller Oppdal. Dei hadde med seg sykklar der dei sykla innover setervegane og gjekk på fjelltoppar i Trollheimen, Rondane og Jotunheimen. Med den tids utstyr var nok dette større prestasjonar enn dagens med betre utrustning. Der vi idag kan kjøre lenger inni fjellet med bil og starte turen på tusen meter, mens dei i gamle dagar starta på jernbanestasjonen.

Eg kan aldri hugse far moraliserte over at andre drakk alkohol. Han drakk berre ikkje sjøl.

Råkvågen var i min oppvekst prega av mykky meir drikking enn idag. Folk brente heimbrent i mange hus og suppa i seg det dei brente ut. Til underholdning for dei som klarte å styre forbruket. Til sorg for dei som ikkje

klarte det. Eg minnest spesielt ein nabo som ofte kom gåande med satsspanna si. Han hadde ikkje tid å brenne ut spriten før han starta å drikke. Ein interessant kar var han naboen vår. Som far min likte å snakke med. Far kunne sitte timesvis og snakke han ned, slik at han vart meir og meir edru. Da det var tid å gå heim, alarmerte han eit par naboar slik at dei kunne få han opp den bratte bakken. Ein mann på kvar side og ein bakom stødde den svære karen opp og heim.

Utover sekstitalet vart båtane avvikla og far min konsentrerte seg om butikken og posten som han styrte med. Søster Elsa og søster Jorun tok over posten da han fekk pensjon da han var 70 år i 1963.

Far sleit som mange andre av hans generasjon med hjer-teproblemer på slutten av livet. Den 15 juli 1968 døydde han på Sentralsykehuset i Trondheim, i dag St. Olavs, etter eit kraftig anginaanfallet. For meg var det alt for tidelig da eg var berre 17 år gammel. Men sett opp mot hans alder og fødselsdato var det nok ganske naturlig. Han fekk eit langt liv som han levde frå 1893 til 1968.

Mora mi styrte det heile fram til eg tok over i 1971. Da hadde eg tatt landbruksutdanning og var klar for landbruket. Eg bygde om fjøset og fekk eit for den tid tidsmessig driftsapparat. Da eg slutta i 1986 hadde eg atten kyr og tretti ungdyr. I tillegg til at eg dreiv skogen kvar vinter. Men det er ei anna historie. Den ligg og såpass langt tilbake i tid at det er stoff for heimbygdslaget å få vite meir om!

Elias Børe med barnebarna Finn og Trond Sagmyr, pluss Heidi Kvalvik.

Agnes Hafell

- liv og virke i Stjørna

Av Terje Evjen

Berit Agnes Hafell (f. Bjørkvik) ble født i Bjørkвика 08.08.1910. Agnes var eldst av ni søsken og bodde i Bjørkвика frem til hun var 12 år. Da flyttet familien til Strandplassen i Råkvåg. Det var navnet på heimen som ligger ved siden av dagens sykehjem i Råkvåg. Skoleveien til Råk skole ble kortere etter at de flyttet inn til Råkvåg.

Ettersom Agnes var eldst i søskenflokket, falt mye av familiens arbeid på henne. Både arbeid i og utenfor heimen. Mens hun gikk på skole arbeidet hun på bryggene i Råkvåg med «å verke silda», et arbeid som bestod i å ta vekk ganen på silda. Hun måtte i ung alder lære seg å bake brød og lage fiskemat. Hun lærte også tidlig å karde ull og spinne garn. Hun hjalp sin mor med alt arbeid i heimen. I tillegg måtte hun delta i stell og pass av sine søsken. Agnes lærte mye og var veldig arbeidsom. Det hendte også at hun var med sin far på sjøen for å skaffe mat til alle heime. Hun var nok til stor hjelp for sine foreldre.

Den 16.8.1930 giftet Agnes seg med Bernhof Hafell (Georg Bernhof). De bosatte seg i Hafella, ved gamle Frengen Slip. Der bodde de frem til 1934. Da flyttet de huset til Selnes, rett opp for Dalabrua. Huset ble flyttet med slede mens det var snø. Her hadde de fått kjøpt tomt av Jonetta og Lars Dahlen. Flotte folk som hjalp Agnes og Bernhof. Huset og stedet fikk navnet «Solvang». Det står på samme plass i dag.

Agnes og Bernhof fikk to barn. Bjørg Alvilde født 20.9.31 og Åse født 25.7.37.

Solvang

Det var utrolig mye hardt arbeid for å få flyttet huset. I tillegg var det ingen tilgang på maskiner som kunne grave ut tomten. En innleid arbeidskar brukte hammer og meisel for å lage hull i berget slik at de kunne sprengte ut tomta. Arbeidet med å klargjøre tomta og sette opp huset tok lang tid. Agnes, Bernhof og Bjørg bodde da nede i Dalen hos Jonetta og Lars Dahlen mens arbeidet pågikk. På et senere tidspunkt bygde de et lite uthus på Solvang.

Bernhof og Agnes

Uthuset ble blant annet benyttet som fjøs. Som isolasjon i veggene benyttet de leire. Det gamle uthuset ble i nyere tid renoverert og står på samme plass i dag.

Det var ikke innlagt vann på Solvang. Det ble hentet i Fjærabekken, både til folk og fe.

Tiden på Solvang gikk stort sett med til å arbeide.

Solvang

Det var liten eller ingen fritid. En sjelden gang kunne Agnes og Bernhof sykle seg en tur til Rissa eller Råkvåg for å besøke kjente.

Bernhof

Georg Bernhof Hafell ble født i Hafella 21.7.1901. Det var også her han vokste opp. For å klare utgiftene til sin egen familien var Bernhof borte på arbeid både i inn- og utland. Han arbeidet blant annet på veien oppe i «Øyan». Lønna var ikke «rare greiene» å leve av. Etter hvert måtte han reise utenlands til sjøs hvor inntektene var høyere. Han var i utenriksfart både til England og Grønland. Det var vanskelige tider for Agnes hjemme da.

Tidlig i krigsårene hadde blant annet Bernhof og Lars Dahlen gjemt unna en radio som de lyttet på sendinger fra England. Her kunne de høre nyheter fra norske myndigheter. Radioen hadde de gjemt i fjellet overfor gården i Dalen. Lars og Bernhof var gode kamerater. Bernhof og Agnes skrøt ofte av Jonetta og Lars.

Ulykken på Stjørnfjorden

I mai 1943 var Bernhof hjemme på ferie fra utenriksfarten. Han hadde fått jobb som maskinist på Saga sildoljefabrikk og skulle til sjøs en siste gang før oppstart i ny jobb. Mens han var hjemme på Solvang satte han ut garn i sjøen innenfor Stikkelsteinene, mot Refsnes. Tidlig på dagen den 12. mai 1943 skulle han dra garna. Sjøen var urolig, og Agnes ville at han skulle vente og se om sjøen ble roligere utpå dagen. Bernhof bare smilte og fortalte at han var godt vant med å være «på de store hav». Han dro ut og Agnes fulgte med fra kjøkkenvinduet mens han dro garna. Bjørg og Åse var ikke stått opp enda.

Plutselig blåste det opp noe fryktelig. Det ble et fryktelig uvær. Sjøen stod hvit med voldsomme bølger. Mellom bølgetoppene kunne Agnes se båten hjemmefra.

Plutselig ser hun at båten blir kastet rundt i stormen. Båten driver raskt innover fjorden. Bernhof kunne, som så mange andre på den tiden, ikke svømme. Han hadde dessuten store og tunge lærstøvler på seg.

Bernhof druknet den dagen rett utenfor Solvang mens Agnes ser på fra kjøkkenvinduet. Åse forteller at hun kunne høre Agnes rope høyt, «å pappaen vårres». I fullfart bar det ned til veien for å prøve å skaffe hjelp. Svært få hadde telefon på den tida, men hos Ola Fjæra (Strandheim – over Dalabrua og mot Selnes) fikk Agnes låne telefon. Her fikk hun varslet andre om ulykken.

Når det voldsomme uværet hadde gitt seg, kom det båter fra alle kanter på Stjørnfjorden for å hjelpe til i søket etter Bernhof.

Det var lite avansert leteutstyr på den tiden. Det ble blant annet brukt en jernstang med et anker som de dro etter seg langs bunnen innover fjorden for å om mulig finne Bernhof. Det fantes heller ingen dykkere som kunne bistå i søket. En synsk mann ble etter hver kontaktet og han kunne «se» at Bernhof lå på berghylle dypt nede i fjorden.

Letingen pågikk i 14 dager. Det var fryktelige dager for Agnes og jentene. Sorgen var stor, og den ble forsterket av at Bernhof aldri ble funnet.

Agnes lå mye våken om nettene og når hun drømte, hørte hun Bernhof rope på henne. Den 13. mai 1943 var en dag som brente seg fast i hjertet til Agnes og jentene.

De fikk ingen grav å gå til, og opp gjennom årene ble det snakket om å sette opp en minnestein på kirkegården. Agnes bestemte seg til slutt for at hun ikke ønsket det. Hun mente det kunne vente inntil hun selv hadde gått bort.

Agnes mottok aldri noen erstatning fra rederiet som Bernhof arbeidet for. Han var hjemme på ferie da han druknet og derfor hadde Agnes ikke noe krav på å få utbetalt forsikringspenger.

Dagliglivet i familien

Hverdagen og familielivet måtte fortsatt gå sin gang på Solvang. Agnes var 32 år gammel da hun ble enke. Bjørg var 11 år og Åse bare 5 år.

I uthuset hadde Agnes og jentene noen få egne sauer med lam, en gris, geiter med killinger, høner og kaniner som måtte passes. Det var lite med beitemark på Solvang, så sauene ble plassert ute på «Stikkelsteinene» om sommeren. Ute på holmene fantes det ikke vann til sauene. De måtte derfor ro utover med vann til dyra. I de periodene det var varmt måtte de ro hver dag og noen ganger to ganger pr dag. Geitene var på setra om sommeren. Høner og kaniner var hjemme på Solvang. Her lagde Agnes nettingbur til kaninene som kunne flyttes rundt hele sommeren. Hønene gikk stort sett fritt omkring og grisen var stort sett inne i uthuset. Spesielt hønene ga dem mye god mat.

Uthuset var ikke stort nok til å huse alle dyra gjennom vinteren. På senhøsten ble det derfor slaktet både gris, lam, killinger og kaniner.

De spiste mye fisk i hverdagen. Agnes var kjent for å lage veldig gode fiskekaker og annen fiske-mat. Fisken dro de selv på fjorden, eller de fikk tak i noe hos naboer og kjente i Stjørna. Å lage fiske-mat var tungt arbeid. Rensing, kverning og bearbeiding av fiskefarsen for hånd i et stort traue.

Det ble også fyrt godt i den gamle ovnen på Solvang. En hvit emaljebrenn ble brukt til å fyre med torv. Fra ovnen gikk det et røykrør opp gjennom gulvet til kjøkkenloftet og derfra inn i murpipa. På

den måten fikk de utnyttet varmen både nede i kjøkkenet og oppe på loftet. Enkelte ganger fyrte de så hardt at det oppstod sotbrann. For å slukke denne ble det brukt grovsalt i røykrøret fra ei luke i muren.

Under krigen i 1940-1945 var det vanskelig å skaffe mat. Det var det også for tyskerne i bygda. De var spesielt på jakt etter hjemmelaget mat og ferskt kjøtt. En morgen banket de på døra på Solvang og kom inn på kjøkkenet. Der var bare Åse og Bjørg. Agnes var i uthuset hos dyra. Tyskerne satte seg ned og ventet til Agnes kom inn. Noe norsk kunne de, og de fortalte at de ville kjøpe kaniner. De hadde sett at det var kaniner i bur på Solvang. Agnes ristet på hodet og fikk forklart at hun var eneforsørger og at hun trengte kjøttet selv.

Senere var de også på besøk i samme ærend. De banket hardt på ytterdøren med kolben til geværet og deretter banket de på kjøkkenvinduet. Agnes var ute på jobb og jentene gjemte seg under kjøkkenbordet. De dro på nytt fra Solvang uten å ha fått kjøpt noe kjøtt.

Arbeidsjern

Agnes hadde alltid arbeid å utføre. Hun var aktiv fra morgen til kveld. Både hjemme i egen heim og ute i bygda. Ute i bygda kunne hun arbeide med alt som folk trengte hjelp til i heimen.

Hjemme på Solvang hadde hun en gang en dame fra en annen kommune på Fosen i pleie. Hun var sengeliggende og hadde ikke noe språk. Hun kommuniserte bare med rare lyder og gestikulerte med armene.

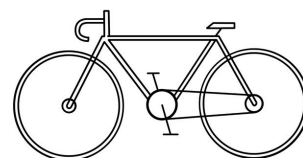
Agnes ble ofte benyttet til å bake lefser, kaker med mer. Hun tok også på seg rundvask av hus og Åse var ofte med henne før hun startet på skolen. De første årene gikk Agnes dit hun hadde oppdrag.

For Åse, som ikke hadde startet på skolen enda, var det veldig langt å gå fra Dalabrua til Fevåg og tilbake.

Etter hvert kjøpte Agnes seg en sykkel. Den ble henne beste venn i mange år fremover. Hun syklet Stjørna rundt på jobb. Sent og tidlig.

Agnes, Bjørg og Åse

Ofte kom hun hjem lenge etter mørkets frembrudd og dagen etterpå syklet hun ut før det ble lyst.

Agnes måtte forlate barna hjemme. Også når Åse bare var lita jente og alene uten Bjørg. Hun måtte ut for å tjene penger for å kunne ta vare på sin lille familie. Hun var sjelden hjemme når Åse kom hjem fra skolen.

Enkelte somre var Agnes på ei seter oppe i fjellet overfor Husbysjøen. Hun var innleid i fjorten dager for å ta seg av en flokk med geiter, ca. 45 stk., og noen kyr. Åse var også med henne på slike oppdrag. Som betaling for jobben fikk hun anledning til å ha egne geiter på setra om sommeren. På setra hadde de en hund som hjalp Agnes med å gjete. Ellers var de tidlig oppe for å melke geiter og kyr. Det var strevsomme dager hvor Agnes blant annet også kokte hvit og brun geitost.

Agnes jobbet også på «torvhaugan». Her skar de torv som ble tørket. I tillegg til ved, ble dette brukt til oppvarming i huset. Hvis hun selv ikke deltok, lagde hun midt-dagsmat som hun leverte til de som skar torv.

Agnes jobbet også en periode på Saga sildoljefabrikk. Her var det mange unge folk som arbeidet og det var her hun traff sin elskede Bernhof.

Agnes og Anna Hafell Sagmyr

Når det var større selskaper i Stjørna, var hun ofte arbeidshjelp. En gang under krigen hadde hun servert i et selskap hvor de hadde servert sviskegrøt til dessert. Agnes samlet inn alle sviskesteinene etter maten. Tok dem med hjem og kokte dem. På steintrappa på Solvang ble steinene banket i stykker av jentene. De syntes at innholdet var en «delikatesse». Det var datidens søtsaker.

Utdanning

For å skaffe familien mer inntekt begynte Agnes etter hvert å jobbe i hjemmesykepleien. Agnes var glad i mennesker og alle ville at hun skulle hjelpe der det var syke folk rundt omkring i bygda. Hun hadde ingen utdanning og bestemte seg derfor for å begynne på hjelpepleierutdanning ved Strinda Sykehus i byen. Eldstejenta Bjørg var da i arbeid på Opphaug. Åse var fortsatt ikke ferdig med folkeskolen. Åse fikk da bo hos Anker og Klara Dahlemo, på Åsen, slik at hun fortsatt kunne gå til «Selnesskolen».

Etter utdannelsen var Agnes hjemme på Selnes en kort tid igjen. Oppholdet hjemme varte ikke så lenge. Før Agnes reiste til Trondheim hadde Oskar Stallvik spurt henne om å passe hans gamle og pleietrengende foreldre hjemme i Stallvika i Stjørna. For dette oppdraget skulle hun få økonomisk hjelp i forbindelse med utdanningen. Agnes reiste derfor kort tid etter fullført utdanning til Stallvika. Der bodde hun og jobbet i heimen til foreldrene til Oscar Stallvik. Åse bodde da videre hos Klara og Anker Dahlemo. Åse besøkte Agnes i Stallvika flere ganger og de feiret også jul sammen der.

Tuberkulose

Tuberkulose rammet Agnes og hennes familie sterkt. Av ni søsken i familien Bjørkvik, døde 6 av denne sykdommen. I tillegg døde hennes foreldre av samme sykdom. Krigen og etterkrigstiden ble derfor spesielt tøff for Agnes. Våren 1945 fikk Agnes selv også tuberkulose. Hun ble da lagt inn på Ringvoll sanatorium utenfor Trondheim. Hjemme på Solvang måtte alt sengetøy og klær til alle brennes. Alle var redd for smitte. Også leker, tepper, duker etc., i huset ble brent. Krigsårene hadde vært tøffe for Agnes hennes lille familie, men fredsvåren ble også vanskelig.

Agnes måtte ordne plass for jentene før hun ble lagt inn på sykehuset. Bjørg var 13 år og fikk være hos Martha og Jens Selnes på Jensmarka. Åse var 7 år og fikk først være hos Johanna og Konrad Rabben i Fevåg. Senere ble hun sendt på barnehjem til Meldal. Åse kom til Meldal på frihetsdagen, 8 mai 1945. Alle, på veien dit og rundt henne, var glade og lykkelige over at krigen var over. Norske flagg og jubel over alt. Åse hadde en av sine mørkeste dager da hun ble overlatt alene hos bare ukjente på barnehjemmet i Meldal. Det var fryktelig vondt å bli forlatt.

Agnes ble utskrevet fra Ringvoll sanatorium etter å ha blitt behandlet der i 10 mnd. Åse og Bjørg fikk komme hjem til Solvang igjen etter 1 år. Endelig var Agnes og jentene sammen igjen på Solvang. Livet måtte gå videre.

I tjeneste som sykepleier for Stjørna kommune

Agnes ble godt kjent med steder og folket i Stjørna kommune. Alle visste etter hvert hvem Agnes var. Hun dro rundt på sin sykkel på sykebesøk morgen og kveld. Noen ganger ble det robåt ut til for eksempel Bessholmen og Harøya også. Ikke rent sjeldent var hun også på Harøya. Sykkelen hadde hun da lagt fra seg i fjæra der hun ble hentet. Var hun skikkelig uheldig, hadde hun siste hjemmebesøk på Sandøya med sykkelen liggende i fjæra i Hulsundet. Det hente også hun hadde med seg sykkel i båten.

Agnes hadde også oppdrag både i Rødsjøen og i Nordfjorden. Hun var derfor i veldig god fysisk form. Etter hvert tok hun også med seg sykkelen på rutebilen når det passet slik.

Om vinteren hendte det at hun måtte ta skiene fatt for å komme seg til og fra veien. Hun fant alltid en mulighet til å komme seg frem. I nyere tid brukte hun også spark som fremkomstmiddel når hun skulle reise med bussen.

Telefon fikk Agnes på Solvang i 1952. Dette gjorde livet litt enklere for henne, men betød også at hun var lettere å få tak i, døgnet rundt. I starten kunne ikke Agnes diskutere medisinske utfordringer hos pasientene med legen på telefon. De andre abonnentene kunne lytte på linjen. Senere ble samtaler med doktor Sauer mulig. Det forenklet arbeidet og lettet litt det ansvaret Agnes følte i jobben.

En natt ringte de fra en av øyene i Stjørnfjorden. De ønsket Agnes utover så raskt som mulig. Hun ble hentet i båt nede i Dalafjæra. Da hun kom utover, viste det seg at en oksekalv hadde skåret seg opp på glasskår. Han blødde fra kraftig fra ganen og Agnes ble bedt om å sy. Hun ble både overrasket og brysk over å bli «lurt» utover på natta til et slikt oppdag. Noen karer holdt kalven, Agnes sydde såret og oksen kom seg raskt etterpå.

Ikke alle som kontaktet Agnes om hjelp var like hyggelige. Ved en anledning tok en pasient kontakt med henne hjemme på Solvang. Han var full og ufin til Agnes. Åse var tilfeldigvis hjemme og fikk sammen med Agnes ordnet opp i situasjonen. Mannen ble forbundet og behandlet for et blødende sår og deretter bryskt vist ut av huset med klar melding om å ikke komme tilbake flere ganger.

Fiskerheimen i Råkvåg

Agnes var også bestyrer på Fiskerheimen i Råkvåg en lang periode. Hun var mye alene, og det var få andre som kunne hjelpe henne med å drive stedet. Hun gjorde alt fra å dusje pasientene, lage mat, vaske gulv og klær. Hun hadde aldri fri. Etter hvert kom det flere ansatte og tjenesten ble noe lettere.

Naboene

Agnes var veldig glad i naboene sine. Da Bernhof druknet var Jonetta tidlig ute med å besøke familien på Solvang. Etter hvert fikk de også besøk av mange andre flotte naboer som prøvde å støtte Agnes i sorgen etter Bernhofs bortgang.

Etter hun ble pensjonist

Agnes bodde hjemme på Solvang i mange år etter at hun ble pensjonist. Her hadde hun det fint. Hun trivdes godt i huset sitt på Solvang og elsket familien sin. Spesielt hyggelig syntes hun det var å få besøk av sin familie med barnebarn. I hverdagen fikk hun også besøk av barna til sine naboer. De var ofte innom med avisa og posten. Belønningen var ofte noe godt. Agnes var glad i folk og spesielt barna lå hennes hjerte nær. Hun var lett på foten og hadde godt humør, noe barna også satte pris på.

Råkvåg sykehjem

Agnes fortalte ofte om at hun som gammel ønsket at døden skulle inntreffe på sykkelen. Hun håpet at døden kunne inntreffe ved at hun stupte over styret og at hun da var borte. Slik ble det ikke. Agnes ble etter hvert demment og flyttet til Råkvåg sykehjem. Her fikk hun utsikt til sin gamle heim i Råkvåg – Strandplassen. Familien var glad for at Agnes fikk plass sykehjemmet så nært sin heim og fjæra. Selv var ikke Agnes like begeistret med beliggenheten. Hun sa hun hadde vært nok i «fjærasteinan» opp gjennom livet.

Agnes var sterk og levde i 10 år på sykehjemmet. Hun døde 95 år gammel den 23.2.2006. Nå hviler hun på Frengen kirkegård. På minnesteinen står både Bernhof og hennes navn.

Strandplassen i Råkvåg

Stjørnværingar fortel

Av Torvald Sund

Under arbeidet med romanen «Seglet og dansen» og skodespelet «Brenn draumane mine på Callaos rei» (Teatret Vårt, 1998) gjorde eg lydbandintervju med notbasar, sildeverkerar og snurpebåtmannskap frå Råkvåg. Dette vart gjort sist på 1980-talet og først på 90-talet. Eg har skrivne av lydbanda slik dei fortalde, berre med nennsam språktilpassing.

AKSEL OLIVER JOHANSEN,

f. 27.01. 1914 i Nordfjorden og busett der. Drukna i Nordfjorden i vestavindstorm den 15.02.1989 da han prøvde å berge eit garnsett. Folk flest i Stjørna kjente han under namnet Stor-Aksel.

PÅ STORSILDA MED «SKARVEN»

Etter at eg vart konfirmert villa eg til sjøs, så i 1929 var eg på skoleskipet. Men så vart det utsett, og så kjøpt vi oss motorbåt i 1931. I Stjørnfjorden låg vi framom med sildfiske på den tida, vi såg at vi kunn eksister attmed stuadøra. Det heldt att folk frå å reis utenriks, ingen for te sjøs på 30-talet.

Første turen min på storsilda var i 1935 på «Skarven», som Raakvaag Canning ått. Der var han Anton Larsen skipper og han Spilden bas. Da var eg sammen med onkelen din, han Aksel Sund. Vi låg i lag frammi lugaren og der var vi ein 13-14 mann, elles så låg det 4-5 mann atti kahytta vi kalt, og oppi bestikken låg to mann, vi var tesammen 22 mann om bord og vi hadd bysse og eigen stuert.

Byssa låg attom keisinga. Det var fryktelig trongt frammi lugaren, spesielt vart det trongt når skippern slo i bjella og vi mått opp å gjera kast. Da skull vi all 14 mann kle på oss samtidig, for ingen villa bli sistemann. Vart du sist nå mang gong så risikert du å ikkje bli spurt neste sesong, da strauk skippern eller basen deg tå lista si. Vi prøvd så godt vi kunn å trekk på oss oljebuksa og oljearman der vi sat på køykanten, men når mått hopp oppå bordet å kle på seg der om det skull bli plass å all. Det var fryktelig hektisk, ingen villa bli sist og vi mått kom samtidig opp å hopp i doryan, kunn itj vent på etternølera.

Det var jo oljebuksa og armlæret som var viktig å få på seg. Ha itj du det vart du fort søkkblaut. Elles va det ikkje viktig med så my kle, for du kunn ikkje kle på deg for å kle ut kulden, da mått du fort rang tå deg kle-dan, for vi rodd jo doryan på den tida og da vart vi fort sveitt, og vart du sveitt og mått holde deg i ro, så begynt du å frys. Sveitt vart ein forsåvidt uansett, men ein mått berre hold seg i bevegels, slå floke. På haue hadd de flestan tå oss Hett, sydvest, men når hadd skinnhuv. Det fine med Hetta var at hu dekt nakken. Oftast var det skvett, men hadd ein Hetta på seg så slapp ein å få

sjødrefs nedgienna ryggen. Åsså brukt vi votta, itj for kulda, men mest for å unngå å bli sårhendt. Vi hadd full kost på snurperan, nytta ikkje å sitte med kvar sin fleskbeta i gryta der. Vi hadd eiga stuert, og maten om bord var god, vi hadd ber mat om bord enn ka vi hadd heim. Da vi dro ut på storsilda var vi utrusta for to måna, gjern for ti veker og.

Utrustinga stod handelsmenn for. Du kunn kom med båt til Kristiansund eller Ålesund å vera blakk, like vel fekk du rusta deg ut med proviant og utstyr på krita. Mang handelsmenn tok store sjansa. Det hendt etter sesongen at det ikkje var peng til mannskapet etter at utrustinga og provianten var betalt. Det var år eg nes-ten ikkje tent noka.

LETTBÅTROARN RODD DØGNET RUNDT

Da eg begynt på Skarven var eg grunnmann, eg har prøvd all jobban om bord, grunnmann først, så i linet, eg ha vore bas, og eg har vore lettboatroar. Lettboatroarn rodd nesten heile døgnet på basen. Eg var lettboatroar ått han Jon Pevik på feitsilda i 1938, ått han Alfred Kristiansen på «Tveregg» etter krigen, og i 1948 rodd eg bror min han Oskar som var bas på «Møre» av Kristiansund. Framleis i 48 rodd vi på basen.

Eg mått ro heile dagen, rodd havet opp og ned. Baki sat basen med handloddet, han kunn kle seg etter været sia han sat eller stod mest i ro. Når kastet var gjort og vi hadd fått på tampan, så mått lettboatroarn opp i doryan å vera med å berg kastet, mens basen stilt seg ved rekka og følgt med kastet.

Da vi fekk motor i lettboatet stod eg der som bas heile døgnet, det gjor han som kjørt og. Det var eit hardliv. Det e itj mang tå oss som leve no. Ein var faktisk mest i lettboatet under feitsilda i Nordfjorden. Da var eg ut heile døgnet utan å eta. Vi kunn ikkje kjø i land og eta, kom det når og gjor` kast mens vi sat på land og drakk kaffe vart ein utflira og aldri tilgitt. På storsilda var det vanskelig å hold seg i lettboatet når han vart hivd opp i stor sjø. Det var berre å hold seg fast te han stod i bingen. Det var kritisk akkurat når han kom over rekka, før han vart sett ned.

Tørking pågar. Her finner vi Olaf Grandal, Fritz Grande, Gunleif Larsen, Karly Askim, Hans Hårstadstrand, Kristian Larsen, Karl Olsen, Axel Jobansen, Ove Hansen og Olav Myran. Foto: Harald Larsen.

«ISBJØRN»

Den 15. juni i 1938 reist eg til Bergen for å gå om bord i «Isbjørn». Det var ein steamdampar på 900 tonn som var åttå Trøye rederi i Bergen. Nordlendingen Rasmussen var skipper og han Jentof Sibon frå Sandnesjøen var bas. Det var ein svær båt, hadd segla Nordsjøen den januarnatta da «Trym» gjekk ned i 1937. Det var hardt arbeid der, vi hadd bunkra for 10 veker, så vi mått spara på alt, vatn, olje, kol, mått gjera det meste med handmakt. Da vi gjekk over til Island mått vi ha kaptein med maritim utdanning til overfarten på den store båten. Det heldt ikkje med kystskippern, men på Island tok han Rasmussen over. Vi var 28 mann om bord, for vi hadd med 4 mann som verker. Det var store rom bakom rorhuset, og det var 4-mannslugara i baugen. Messa var attom keisinga. Det kunn vera vanskelig å kamm seg dit å eta. Når vi var skikkelig lasta med sild i bingan mått vi legg plankar å gå over sildungan på dekk. På Island såg eg og kraftblokka for første gong på sildefiske. Det var i 1960 da vi låg der med «Stjørnabuen», og da tenkt vi at det var no rart at ikkje kraftblokka var komme til Norge først. Kraftblokka kom ikkje på storsilda her før i 1963.

BAS

Første året eg var bas på storsilda var vinteren 1952. Da var eg bas på «Storvarden» hass Harald Kjerringvåg. Når eg vart bas så har det eg slik at eg var med bror min Oskar på «Sardin», båten hass Bjelland, der var han Os-

kar bas. Han fekk hør at han Kjerringvåg var oppradd for bas på «Storvarden», så da foreslo han meg. Da eg fekk forespørseln tenkt eg litt på det, men ikkje lenge. Eg hadde vore med så my no at eg følte eg kunn det. Det var jo mang som prøvd seg som basa og var det eit år. Han Harald Røstvold var bas eit år på.., eg husse ikkje namnet, men det var ei ishavsskute.

Det var jo ansvar med å vera bas, du hadd jo ansvaret for at folk skull tjen seg litt peng. På Storvarden var eg bas i 51, 52 og 53. Eg var bas på «Platon» hass Hjalmar Grøntvedt i 1954, og på «Nyvarden», nybåten hass Asbjørn Kjerringvåg i 55-56 og 57. Asbjørn og Harald var brør. Frå 1958 var eg bas på «Stjørnabuen».

Skull du få til ein sesong med skikkelige fangsta var kunsten å gjera eit bra første-kast. Gjorde du eit første skitkast, så fekk du ikkje tillit frå mannskapet.

Det første kastet eg gjor på «Storvarden» var vi heldig med, da vi hadd fått opp ringan mått eg få ti hjelpar. Da kom han Ludvik Espnes på «Frøyland». Vi lasta opp 1300-1400 hektoliter på «Storvarden» da, og like my håva dem om bord på «Frøyland». Attpåtil mått eg slepp ut sild, vi plukka tå ein 2-3- 4 ringa, det var spenning, vi mått ha alt klart i blekkern, på eit par minutt kunn tusenvis av hektoliter gå ut. Kunsten var å unngå at silda gjekk i nota. Eg villa jo itj slepp ut for my. Karan masa heile tida; e det my i kastet? E det 1000 hektoliter, 1200? Eg følt kor mykje vi hadd, men sa aldri noka.

Det var med mang frå Råkvågen på «Storvarden»; Odd Lie, Johan Lie, Einar Jakobsen, Edvind Rødsjø, Nils Jakobsen og Einar Nordvik.

Berre 12 snurpera hadd ekkolodd på storsilda det året (1952), og «Storvarden» var ein tå dem. Han Harald Kjerringvåg var framom all i hop. Han hadd noheng på holmen utom der, ved ferjeleiet. Han selt «Storvarden» i 1957 til Espneset på Frøya, og han eksisterer enno som banklinebåt. Harald fekk bygd seg ny snurpar, «Sjøvarden» ein jarnbåt på 106 fot som vart bygd på Aukra.

Han Harald Kjerringvåg va ein kvassing, og folk spurt meg kolles eg kunn kom overens med han. Det var itjnoka problem. Vi samarbeidd godt i lag. I det store og heile så var det jo basen som bestemt. Og eg hadd jo vore på sildfiske i 16 år før eg vart bas. Han Harald dødd plutselig, sovna inn brått.

LODDSUL OG HANDLODD

Det vart lettare å vera bas når vi fekk ekkoloddet, da såg vi nøyaktig kor djupt ho stod. Men vi kjent no silda bra med handloddet og. Vi skaut jo strengen på 25 meter. Når skjøten gjekk ut hadd vi 25 famn i sjøen, den neste skjøten var på femti. Så famna vi no ut te vi kjent silda, og da kunn vi sei hu stod på 30 famn, eller som så. Nøsta vi opp fem famn på loddsula så kunn vi sei silda stod på 20 famn. Vi lokalisert a bra med handloddet. Da vi fekk ekkoloddet på lett båten i 1951 så va det mang som enno dreiv med handloddet, når vi såg silda på loddet, kom dem etter oss. Da mått vi prøv å lur dem. Vi mått ikkje røp at vi hadd sett sild. My forsvann med ekkoloddet, før da va det itjnoka som heitt at ein ikkje orka å ro lenger. Dem hadd og de første ekkoloddan i styrhuset. Da va det eit samspell mellom skippern og basen.

Størst kastet hadd eg vel i 1954. Da berga vi opp 4500 hektoliter på «Platon» hass Grøntvedt. Fekk da 25-26 krona hektoliter. Eg tjent 5000 krona på den økta. Det va ei årsløn i eit kast, det. Basen fekk vanligvis 3 lotta, men den kunn legge mellom 2 ½ og 3 ½ lott. Skippern hadd prosent tå fangst, eller han kunn ha prosent pluss lott. Skipper og bas tjent omtrent lik my. Maskinisten hadd fast lønn pluss litt prosent somtid. Stueren kunn vel mellom å ta lott eller fastlønn.

BOMMERTA OG SVIDDE ØRSNEPPA

Bommerta ha det ikkje vore så mykje tå, men eg husse det første kastet med «Skarven». Da gjor basen ein bommert. Vi kasta ved Svinøya, eit storkast. «Skarven» kunn ta 1000 hektoliter. Så gjor vi eit kast på kanskje 6-7000 hektoliter. Vi var på lag med «Havbell» som kunn ta mykje meir enn oss, dem hadd to vinsja og to håva, og basen ga ordre om at dem kunn få håv først. Dem håva full båten, resultatet var at vi på Skarven berre

fekk om bord 160 hektoliter. Vi mista heile det storkastet å hjelparn. Sånn e det. Vi mått berre gløm det, kunn itj irriteras over det, vi skull jo gjera nye kast. Vi hadd og trøbbel ein gong da «Havbell» kjørt framom oss slik at vi fekk wiren i propellen, vi tok da taug under baugen, og fekk hekta opp wiren og hogge han av, men noka sat jo att i propellen, og han sleites jo. Vi ha oss inn te Bergen, der fekk vi ti ein dukkar som gjekk ned, og han såg at propellen va like god.

Det skjer nån tabba av og te, all skull vera framst, ingen bakerst. Du veit det kunn vera 50 dorylag som låg og blåholdt kvarandre, førre eit kast. Da vi rodd doryan låg vi så nært at vi mått sett åren borti kvarandre. Vi låg klar for å følg lett båten. Det hendt og at nån slo etter kvarandre med åran. Det dummast du gjor va å kjeft, du kunn ikkje sett deg opp mot 2-300 mann. Det var eit hektisk liv da vi rodd doryan, det vart slutt på det da det kom motor i dem.

Det kunn vera kritisk å få opp doryan når det var uvær. På Skarven utom Utsira fekk vi ein gong nordvest-storm. Før vi skull hiv opp doryen på ei side, mått vi ha huka doryen fast på andre sida. Det va eit slit, fekk vi dem itj opp mått vi ta dem på slep, da mått vi stikk ut tampa langt atti sjøen.

I styrhuset fra venstre: Peder Nøstvik, og Axel Johansen. Foran sitter: Hans Hårstadstrand, I første rekke nr.2: Ole Askim og nr.6 Herold Brevik, de andre ukjent. I andre rekke: Kurt Kvalvik, Helge Johansen, ukjent, Arvid Dypvik, Ukent, Harlad Brevik, , Martin Jonansen, Tor Strand, Petter Dypvik og ukjent. Foto: Harald Larsen.

Vi hadd ein scene med «Stjørnabuen» på lodda på Finnmarka. Vi låg og venta på tørn ved sildoljefabrikken i Vadsø. Da kom ein snurpar etter oss og prøvd å press seg forbi. Vi fekk ordre om å kom inn, og da pressa han slik på at vi så vidt kom først attåt. Han va så frekk du, og vi fekk ein helvettes kjeftbruk, trua med både det eine og det andre. Eidnes heitte han med den snurparn og han var formann i Notsamskipnaden. Det var i 1960, men ein tå Harøy-karan bortant Bjugn var sjef der så det gjekk greitt, men det var ei ubehagelig opplevs. Det var viktig å få levert, elles vart neste dag ødelagt. Ein kunn klar to kast på ein dag, men berre ei levering.

Vi gjor ein stortabbe på «Stjørnabuen» i 1962, da låg vi i Honningsvåg i 8 veker med 22 mann, men lodda kom ikkje. Ingen fekk noka lodde det året, med unntak av ein Tørrisenbåt som låg oppom Kolahalvøya. Dem fekk nån få hektoliter. Sjø om lodda er ein laksefisk, så åt vi a ikkje. Det var ofte uhell på lodda. «Trønderbuen», som vart bygd samtidig med «Stjørnabuen», ligg att oppå Varanger. Han låg og lossa, og da dem ha lasta tu rommet og pompa tu`n, så vrenge han seg og sokk på 130 famn. Elles låg det ein flytande guanofabrikk utom Vadsø. Han fekk det ikkje til å bera seg, og vart selt til Island.

Det var surar oppå Varanger og havet der enn på storsilda. Det kunn vera minus 30 grader der og da svidd det godt i ørsneppan, 15-20 minus var vanleg og da la det seg tre tom med is utom oljekledan, eit bask å skull holde seg i varmen og arbeid.

Utpå våren var det Forfangsilda, da låg vi utom Lysøysund, Folla og sørpå Helgeland, på Buagrund og der sørover. Det var ikkje så my å tjen, men vi gjor det mest for å suppler, få fylt ut sesongen.

Etter 14 daga-3 vekka mått ein tørk nota, elles rotna a opp, ofte mått vi gå lang vei for å få tørka nota. Vart annsless etter at nylonnota kom, hu kunn ligg i dung i vekasvis. Vi skifta ut feitsildnota til nylon i 1963. Men vi kjøpt nylon storsildnot alt i 1958 på «Stjørnabuen». Hu var 170 famn lang, og 60 famn djup.

Det eit opphold på sommaren, da skull vi gjera klart det heile på ein månads tid.

HUSTAD, PATRIA OG TVEREGG

Det vart dårleg med mannskap på slutten av storsildfiske, etter eit kast, så sett dem berre føten borti linet og tok seg ein røyk, og så sprengt dem heile skiten. Mista fangsten, skjøtta itjnoka, maten fekk dem lell.

Det var fryktelig til gjennomtrekk hos han Hustad. Han villa ha meg som bas på Stor-Husta`n i 54, men eg takka nei. Han Hustad va`si te å følg med alt, og kom oft i konflikt med basan sin.

«Patria» hadd stabilt mannskap frå Råkvågen; Edvart Sagmyra, Jon Bjørkvik, Svart-Oskar, gjengen uti Vågen. Arvid Stallvik ått Patria og han Herman Brevik var lammen. «Patria» var ein litensnurpar og tok 7-800 hektoliter. Jon Antonsa va bas eit år, det var han Ansgar Pevik og, elles var han Ansgar bas på «Fjell». Patria fekk seg eit skikkelig mussakast innpå Vanylven eit år, sikkert 300 hektoliter i storsildnota. Elles tru eg dem itj hadd Storsildkast.

«Tveregg» va Nygårdsvollbåt frå 1938. I 1942 kjøpte Inderråkbuket og han Anton Inderråk «Tveregg». Eg var med Tveregg på feitsilda og var bas der i 1947. Alfred Kristiansen var den faste basen, og eg var lett-båtroarn hass. Så vart han Alfred klein og eg mått ta over. I 1951 hadd eg første året som bas på feitsilda med «Elida Hansen» hass Asbjørn Kjerringvåg. Da låg vi i lag med «Tveregg» utom Gulosen, så vart det vestavindsstorm og Tveregg prøvd å ta seg opp til Orkanger. Dem ha doryen på slep, han vart fylt med sjø mella Børsa og Orkanger, Geitastranda heitt det visst, der rak doryen mot land, men så tok han Ola Petter Inderråk øksa og hogg av nota på ripa, så dem fekk hogge seg klar og let doryn reka i land. Ha itj han gjort det kunn Tveregg havarert. Doryn låg i fjæra og rulla i stormen. Han hadd ein 12 hesta Saab. Da han spakna dagen etterpå såg dem at doryen var sundslie, men dem tok ut motoren, og selt han te ein taterfamilie oppå Orkanger. Det her skjedd ein halanna måna før jul det året. Det kunn vera litt spenning i livet.

Vi ha jo tent bra opp gjennom åra, men pengan sett vi i Bruket, det kosta my å skull vedlikehold og forny bruket, åsså mått vi ha peng i kassen når vi skull betal for arbeid der, vi arbeidd 10 daga kvar, som vi itj tok noka peng for. Vi hadde 1/6 part kvar. Vi betalt 3 % i landlott til han Anton Inderråk, han tjent godt på den. For del`n vårres var at han ikkje kunn nekt oss å fest landnotkast på eiendommen hass, vi kunn gå oppi kornåkeren om det var nødvendig. Vi hadd og rett til å voll nota på eiendommen hass for den 3 % prosent. Ein gong gjor`vi steng attmed sildoljefabrikken i Bjugn, da betalt vi landslott til dem, men etterpå kom lensmannen tilbake med lotten til oss, for ingen bjugninga villa ta i mot landlott sjølv om vi hadde vore oppi fjæra ått dem.

I 1945 var det i 8 søndagar på rad pittere så my sild i Nordjorden, men vi hadd itj lov te å kast før etter klokka 4, og da hadd silda gått ut. Såg a som ein benge i sjøen.

Vi såg fram til lørdagskvelden da vi fekk fri, da ha vi fri eit heilt døgn til søndags kveld. Ein 17.mai eit år kasta vi fem gong på Inderråkvågen.

LANDLIGGA OG PROST LØGES PENGEDRAUMAR

Var det dårlig vær, vart det no ikkje noka peng å tjen. Da låg det my folk i hamnen, på tusenvis, karar frå Finnmarka te Lindesnes.

Det var lite drikking og slåssing, men det kunn oppstå kampa om to begynte å slåss, for da villa jo karan støtt sin. Utpå Uthaug spredd det seg ein gong. Godt det gjekk så bra. I Ålesund var det tusenvis av mann i Nyårshelga, men heilt rolig. Det var meir slåssing og festing på små plassa der det var ungdomshus. Låg vi på Levanger og hørt det va fest på Skogn så gjekk vi dit. Og låg vi ved Strandholmen gjekk vi til Falstad på fest. Det var smått stell med å fli seg, vi hadd jo eit vaskarfat, og så skifta vi skjort. Skjortan vaska vi når vi hadd nattvakt i byssa. Hadd vi lysvakt og låg til ankers kunn vi og få tid til å vask skjortan. All mått ta lysvakt med unntak av lettbåtkjøraren. De fleste var jo familiefolk eller ungdommar. Han prost Løge hadde ein sønn som heitte Ingvald, han vart med på snurpa og tjent brått meir enn far sin, og da spøkte prosten med det at han skull gi seg som prest og hiv seg med på snurpa han og. Du tjent godt på kort tid, men pengan spurdest fort.

Førre Stjørnabuen i 1958 tjent eg ein 37-38 000 kr i året. Pengan står i banken enno.

NAFTADJUPET OG SPÅKJERRINGA

På Storsilda for jo nån emisæra, men vi hadd lite med dem å gjera. Skipet «Eliezer» følgte jo med oss, og det hendte vi tok ein tur dit, ikkje for evangeliet sin del, men mest for å treff kjentfolk. Det var jo med folk som var religiøs, men vi heldt fred på begge sidan. Ingen som kikka på ein om han va religiøs.

Elles kom det jo my fremmend kvinnfolk til Kristiansund og Ålesund under Storsilda. Dem utga seg for å vera spåkjerringa, og mang gjekk te dem og vart spådd.

Mang gjenga reist og til Ålesund som sjauera, for dem tjent godt på land, mang for til Fosnavågen for der fekk dem losji. Han Jørgen Stormo, Kongen vi kalt, var sjef for ein lossegjeng i mang vintra. Elles var det mang blåsera frå Oslo som kom å sjaua.

Det var vanskelig å få levert sild i Ålesund, køar og fullt over alt, vi kunn ligge i mang døgn før vi fekk levert, sånn va det over alt.

Vi hadd lite kontakt med dem heim. Brevskrivning var vanskelig for vi visst aldri kor vi vart leggan. Hadd vi landligga prøvd vi å få ring heim, men det var jo kø på sentralen og. Det var jo så my båta i Ålesund, vi låg gjern 12-13 snurpera i breidd, så det var mang ei rekk å hopp over når ein skull inn på land. Vi låg oftast innover Burviklandet, forbi meieriet der og Naftadjupet.

Dem som var med på båta sørant, tok hurtigruta heim etter endt sesong og da kunn det hende at dem innvitert kjerringa te by'n. Det kosta 7 krona for ei flask sprit på

den tida, og va vi ein 10-12 i lag kunn det jo bli ein liten fest på eit hotelrom.

Det meste tå storsilda gjekk til guano, som vart eksportert til Tyskland og Amerika. Berre ein brøkdell gjekk til salting, vi snakke om ein 12-13 millionar hektoliter. Da kan vi ikkje tenk sild som mat. I 1956 fangstas det 13 mill hektoliter, i 1958 7 millionar hl og i 1959 3 millionar hl. Det gjekk fort nedover, elendigheit overalt, notbøteria gjekk konkurs dem og.

Det var kraftblokk og ekkoloddet som knekt silda. På slutten gjekk snurperan til Varanger, der fangsta dem opp bladsilda som skull bli storsild. Silda har 13 års levetid, før gjekk det 3 til 3 ½ storsild på kiloen og hu var jamt 33 cm. Eg har vore borti storsild på halvmeteren og 7 hekto. I eit kast med landnota innpå Øra i 1947 fekk vi sild som det gjekk 4 på kiloen tå, vi hadd 92 hektoliter i det kastet. Hu skull gå ut i havet.

Vi må ikkje gjera tabben med å slepp laus sildfisket, da reinske vi ut silda på ein månad med utstyret vi har i dag. Etter krigen var det fast prisa på silda, men eg husse tida før krigen da markedsprisan rådd. Da betalt oppkjøperan 1 krone meir for hektoliteren utpå Harbakkken enn ka dem gjor inni Bryggportan i Vågen.

Eg var ofte tillitsmann på alle båtan, mannskapet velgt jo ein som skull før ordet ovanfor skipper eller redar. Hadde redarn godt mannskap så hørte han etter.

Notdraging i Nordfjorden. Her finner vi: Oscar Johansen, Axel Johansen (bas), Linda Johansen, Olaf Grandal, Ove Hansen, Olaf Hellestvik, Karl Olsen, Kristian Nygård, Petter Larsen, Kristian Larsen, Karly Askim og Hans Hårstadstrand.

Foto: Harald Larsen

EIT VEDHENG

Aksel Johansen var ein aktiv politiskar for Arbeiderpartiet, og han sat i kommunestyret i fleire periodar. Til kommunevalet i 1975 vart ikkje Aksel sett på sikker plass under nominasjonen til Rissa Arbeiderparti. Dei ville sette han langt nede på lista. Dei andre partilistene var og nesten fri for folk på sikre plassar frå Stjørna, og vi i Råkvågen såg at kanskje kom det ikkje med folk frå gamle Stjørna i Rissa kommunestyre. Da foreslo Oddmund Otterstad at vi lagar ei Bygdaliste og melder ho opp til kommunevalet. Ein solvarm sommardag kopierer Oddmund opp ein haug med A4 ark; eit opprop til folk om å koma på møte i Fritun Samfunnshus der det skal dannas ei Bygdaliste for Sør-Stjørna, og så sykklar han og eg langs Stjørnfjorden og legg oppropet i kvar ein postkasse. Vi var jo begge penglause studentar på 23 år, så vi hadde verken sertifikat eller bil. Samtidig hører vi med folk vi møter på, om dei kan tenke seg å stille på lista. Den første som takka ja til det var Paul Husby; han gav oss skulderklapp og tvi-tvi!

Vi hadde god von om å få med gamle vener og klassekameratar utpå Selnes og Refsneshagan, men dei berre flira åt oss og meinte dette var det dummaste dei hadde hørt; dei heldt på partia sine som var Høgre og Senterpartiet. Litt nedstemte sykla vi vidare til Fevåg, kanskje mest eg, Oddmund ser jo lys i bekmørtna. I Fevåg hadde Oddmund ein kjenning i lærar Slettom frå Gudbrandsdalen, hjå han fekk vi kaffe og bollar og der diskuterte vi potensielle listekandidatar; Gyda Westvik var ei vi måtte satse på, sa Slettom. Vi drog heim til Gyda, og der møtte vi ei fargerik kvinne som var heilt samd i problembeskrivelsa vår, og ho kunne tenke seg å stille på lista. Etter møtet med Gyda sykla vi oppstemt heimover til Råkvågen. Like før møtet i Fritun kom beskjed frå Gyda at

ho dessverre ikkje kunne stille på Bygdalista.

«No har Rita snakka med mor si», sa Oddmund. «AKP er jo imot høgreaviket bygdalister.» Om dette var tilfelle veit eg ikkje, det eg hugsar og veit er at det var eit oppstemt og viljesterkt listestiftingsmøte med nominasjon i Fritun. Arnt Otterstad leda møtet på ein fortreffelig måte, og Aksel møtte opp og gjorde det klart at dette var einaste vegen fram no. Han vart sjølvstøtt kumulert på førsteplass. Elles vart lista fylt opp med ulike partifolk frå heile Indre Stjørna. Etter møtet sende Oddmund inn Sør-Stjørna Bygdaliste til godkjenning.

«Klart vi skal stemme på'n Stor-Aksel,» sa far min da eg kom heim frå møtet.

«Du svikte da vel itj Arbeiderpartiet,» sa mor mi.

«Jau, no gjer eg det,» svarte far min, og eg trur mor mi stemte like eins på valdagen ho med.

Da fekk Bygdalista 285 stemmer, og det utgjorde 3 representantar. Aksel kom inn i kommunestyret saman med Arvid Dybvik og John K. Dinesen (til samanlikning fekk t.d. Høgre 221 stemmer).

På den tida gjekk det ein humpåt grusveg til Råkvågen. Da Aksel tok opp vegproblema i kommunestyret var det med følgande replikk:

«Det nytte itj å kjør på vei'n om ein har laustenner».

Etter den uttalelsa fekk vegen asfalt.

Eg opplevde Aksel Johansen fleire gonger i ulike politiske trefningar. Når Stor-Aksel reiste seg på eit møte og argumenterte ganske krasst mot dei andre debattantane, så hadde eg ei kjensle av at eigentleg stod han i lett båten og skulle berge eit storkast.

Nordfjorden, Aksel Johansen nr. 3 fra høyre.

Pelsdyroppdrett

Av Marit Jansen

Pelsdyroppdrett i stor skala startet i Alaska i 1865. Det startet med blårev, og etter hvert ble det gjort forsøk på oppdrett av mink og sølvrev. Det første sølvrevparet ble importert til Norge i 1913. I 1930 ble den norske sølvrevbestanden anslått til 60 000 dyr. Norge hadde på den tiden 4000 revefarmere med omkring 2/3 av sølvrevene i Europa.

I Stjørna var det flere pelsdyrfarmer tidlig. For å finne ut litt mer om dette, har jeg tatt kontakt med Odd Stormo i Husbysjøen, som selv har drevet med rev og mink i omtrent 50 år! Han og kona Vigdis tar imot meg hjemme i stua, med nytrukken kaffe og påsmurte lefser, og snart er praten i gang.

Ole Stormo, f. 20.06.1903 – d.11.09.1983, far til Odd Stormo, f. 05.06.1941, var en av de første som startet opp med pelsdyrfarm i Stjørna. Dette var visstnok på slutten av 20-tallet/begynnelsen av 30-tallet. Den første revegården i Stjørna var imidlertid på Revsnes, anlagt i 1928.

Ole var gift med Ruth Fiksdal som kom fra Fiksdalen. Etter at han hadde vært i Klæbu og lært om pelsdyrhold, var Fiksdalen en av stedene han drev med reve-skur.

Hvor lenge det var revefarm i Fiksdalen er Odd usikker på. Revefarmene ble nemlig flyttet rundt av ulike grunner. En grunn kunne være at plassen skurene stod på ble for liten, området kunne bli tatt på odel, eller man ville rett og slett prøve seg på andre gunstige steder. Det som var viktig når man skulle anlegge en revefarm, var at grunnen var tørr og sandholdig, slik at vannet kunne renne unna.

Odd Stormo ble tidlig interessert i stell av dyr, men han startet ikke med rev tvert, selv om han tidlig fikk interesse for revestell. Allerede da han var 10-12 år tok han hesten Blakken fra Moen og la i vei til Husby Handels-samlag for å hente avskjær av fisk som ble brukt til revemat.

Da han var 15 år, dro han til sjøs. Han var på sjøen til han fylte 16/17 år, men utfartstrangen var fremdeles stor etter at han kom hjem. Ganske snart dro han til Namdalen for å lære mer om sin store interesse.

Mens han var i Namdalen, bodde han og arbeidet på en gård som drev med mink. Det var lange og harde dager med mye arbeid. Man kunne ikke se på klokka når man drev med dyr. Oppgavene måtte gjøres, selv om arbeidsdagen regna i normalt antall arbeidstimer var

Pelsdyroppdrett eller pelsdyrnæring vil si oppdrett av rev (blårev og sølvrev), mink og andre pelsdyrarter med den hensikt å bruke dyrenes pels til klær og lignende formål. Pelsdyroppdrett ble regnet som en primærnæring, og var i Norge gjerne tilknyttet gårdsdrift og landbrukseiendommer.

Wikipedia

Odd Stormo med rev, Shadow, 1998

over. Da Odd sluttet på gården, måtte bonden sette inn tre mann for å gjøre samme jobb som Odd hadde gjort alene. Odd kjørte også opp på bil mens han bodde på gården.

Da Odd dro tilbake til Husbysjøen, etter ca. ett og et halvt år i Namdalen, hjalp han faren med drifta. Samtidig startet han og faren etter hvert opp med minkfarm i tillegg til rev.

Dette var da burene stod ovenfor heimhusa. I og med at de nå drev med både mink og rev, ble det trangt om plassen, så de måtte flytte burene til Myra, 100 meter nedom Moheim. På Myra hadde Odd og Ole avlsdyr av 60 mink, i tillegg til 60 rev. Dette var på slutten av 50-tallet.

Tidligere hadde Ole revefarmer flere steder i Stjørna, blant annet i Solheimen. Der drev han i lag med Olav Nilsen, som da var kommunesekretær i Stjørna og gift med søsteren til Ole. Han hadde også skur i Dalbergrommet og i Sagmyra.

Til å begynne med var det bare far og sønn som jobba med dyrene, men i 1969 kom Vigdis til gards. Hun hadde, etter ferietur på rundreise i Norge, søkt jobb på Samvirkelaget. Hun så Odd for første gang på butikken. Så gikk det som det ofte går. Romantikken blomstret etter hvert, og Vigdis flyttet inn hos Odd på slutten av 1968, samme år som de også forlovet seg.

Odd og Vigdis drev revegården i lag med Ole til han ikke lenger fungerte som arbeidskar. Dette var på 70-tallet. Nå var det ingen andre som dreiv med pelsdyr i Stjørna. En av de siste som dreiv var visstnok Ole Martin Innerråk i Råkvågen. Rolf Slåtten hadde også noen minker, på hobbybasis, men han slo til slutt i hjel minke, og kjøpte heller vaskemaskin til kjerringa.

Det var både gode arbeidsdager, stor aktivitet og sosialt å drive med rev, men det kunne også bli dramatisk. I januar 91 var det meldt storstorm/orkan, og nå var gode råd dyre. I og med at Odd visst at den kom, omplasserte han alle dyrene, og berget dem på denne måten. Verre var det med de tomme revskurene på Myra, de stod alle på tverra etter at uværet hadde herjet fra seg.

Etter at Odd tok over revegården, endte de til slutt i Rogndalen i 1993. Der kjøpte Odd skurene etter Svein Fiksdal.

Det var som nevnt flere som drev med rev i Stjørna. Spesielt mange revegårder ble startet opp i mellomkrigstida. Var prisene på skinn gode, kunne det å drive med pelsdyr gi litt ekstra inntekt og spe på livsgrunnlaget. I og med at man kunne få bra pris for skinnene, var det mange som ville prøve lykken. Trygve Husby hadde skur på Øra, det var skur på Bromstad, på Refsnes, Martin Enebakk hadde rev, likeså Alfred og Nils Mælan for å nevne noen. Det var også flere små farmer i Råkvåg, blant annet på Innerråk, hos Ole Martin Inneråk. Noen mistet etter hvert interessen, men noen ga seg også fordi drifta ikke ble så innbringende som de hadde håpet.

Det var også flere som hadde revegårder i Rogndalen på 90-tallet, blant annet Ivar Rødsjø og Gunleif Aune, samt Stjørnepels, et firma eid av fire Sørfjordinger. Da Stjørnepels avvirket, overtok Arild Frengen skurene og drev i noen år. Odd og Vigdis drev i Rogndalen i fem år, før de avvirket i 1998. Odd hadde fått trøbbel med hjertet og

det ble for tøft å jobbe utendørs i kulden.

Litt om drifta

Til sammen kunne det være ca. 360 livdyr på gården. (300 mink og 60 rev) Hver mink kunne få mellom 3-4 unger, mens reven kunne få i gjennomsnitt 10.

Reveunger, Shadow.

Befruktningstidspunktet varierte etter når dyrene var i brunst. Reven gikk drektig i 51 - 52 døgn og fikk som oftest unger i april/mai. Minken gikk drektig mellom 36 - 72 døgn og fødte ungene sine sist på april og først på mai.

Ungene ble tilvendt mat mens de gikk med mora. Både reveungene og minkungene fikk samme for som voksendyra, vanlig revemat.

Dyrene bodde i fire lange skur, hver på 90 meter. Reveburene var større enn minkburene. De var 120 cm * 90 cm * 60 cm, mens minkburene var 40 cm * 90 cm * 40 cm. Når revehunnene skulle føde, fødte de i kassene i buret ved siden av hovedburet. Reveungene ble tatt etter 6-7 uker. Da ble alle satt i eget bur. Når ungene ble litt større, ble de satt i bur 2-3 stykker i lag.

Minkhunnene fødte i enge kasser fylt med høy. Etter fødselen ble kassene fylt med spon. De ble fratatt ungene etter 6 - 8 uker. Minken ble satt i bur 2-3 i lag med en gang.

Ungene ble tilvendt mat mens de gikk med mora. Både reveungene og minkungene fikk samme for som voksendyra, vanlig revemat.

Noen ganger ville ikke revemora vite av ungene sine. Da ble katta på gården brukt som fostermor for å berge reveungene. De fleste kullene levde opp. Foret var viktig, og var det for få vitaminer i foret ei tid, da kunne man miste kull.

Foringa skjedde to ganger i døgnet til å begynne med for de yngste dyre, og så ble det en gang etter som de ble eldre. Maten til minken ble lagt oppå luka, mens reven fikk maten sin på forbrettet.

Shadowrev

Det var kunsten å fore tidlig om morgenen. Da ble dyra rolige og da spiste de også mer. Den første foringa startet rundt sjutida. Selve foringa tok en times tid. I tillegg måtte alle kassene ses over, og alle dyrene måtte sjekkes ut om hadde det bra. Var det urent i kassene, måtte det skiftes strø i kassene når dette var nødvendig.

En rev spiste opp imot en kilo graut om dagen. Når det var varme dager, for man helst etter at varmen hadde gitt seg på dagen, gjerne i 7-8 tida på kvelden. Dette var for at ikke maten skulle tørke ut.

Maten ble tillaga i revekjøkkenet på gården, i kjelleren på uthuset. Fryseriet befant seg i 1. etasje. Fiskeavfall, slakteavfall, mel, blod og vitaminer ble blanda til en

slags graut, som ble trillet via trillebår til skurene. En rev kunne spise ca. en kg. pr. måltid. Minken spiste litt mindre enn halvparten, men det er vanskelig å si eksakt, hva hver enkelt mink spiste, da de var flere i burene.

Odd dro til Valsneset og hentet fisk. Hos Bøndenes Salgslag i Trondheim hentet han slakteavfall. I Trondheim fikk han også tak i mel. Dette gjorde at det ble mye kjøring. Alt ble mye enklere da de fikk tilkjørt mat fra Trøndersk pelsdyrfor A/L. Maten ble levert i siloer. Maten ble dyrere, men prisene ble kompensert med å øke antall dyr.

Avliving av rev og mink skjedde inne i skurene. Dette skjedde i november/desember. Metoden som ble brukt var ved at hodet til reven ble holdt mot en metallplate, og en jernpinne ble holdt mot endetarmsåpningen. Deretter ble strømmen satt på, og det skjedde en kortslutning. Dette var en metode som gikk fort, og reven rakk aldri å gi fra seg lyd. Minken ble ført inn i en todelt sylinder. Også her ble det brukt strøm.

Når dyrene var døde, ble skinnen flådd av og lagt til avkjøling. På pelsingsrommet ble skinnen skrapet fri for fett. Deretter ble det lagt i store tromler med sagflis, med lærsida ut, for å få ut den siste rest av fett. Så ble skinnen rettet, så pelsida kom ut, stiftet fast på tanker og satt til tork i 2-3 døgn. Deretter ble de hengt opp til ettertørring. Reveskinnene ble kammet/børstet. Alle skinnene ble så merket med lapper med kontonummer på. Dette skjedde stort sett i november/desember, for da var dyrene «pelsmodne». For Vigdis sin del, betydde det at hun som regel hadde to dager til å gjøre klart til jul. Hjemme.

Vigdis Stormo demonstrerer pelsing.

I og med at dyra ble stilt ut levende, måtte de alltid være to personer til å holde dyrene fast når dommerne skulle bedømme. Dette gjaldt for rev.

Odd og Vigdis var på utstilling i Bjugn, Lensvik og på Steinkjer blant annet. Odd hadde også reveutstilling på låven. Pelsdyroppdrettere fra hele Fosen, Surnadal, Oppdal og Trondheim tok turen til Husbysjøen. Det ble også arrangert utstilling for skinn Fritun.

Fra skinnutstillingen i 1985. Vinnere i sine kategorier: Asbjørn Eggen (platinaskinn), Hans Harbakk (minkskinn), Odd Stormo (Kvitrev og sølvrev), Jarle Aune (minkskinn).

Odd gikk ofte av med seieren for beste dyr og skinn. Han har vunnet veldig mange premier. Det var ofte en skje, gaffel eller kniv i sølv. Faktisk kan Vigdis lett dekke på til over 30 personer med bestikken han har vunnet.

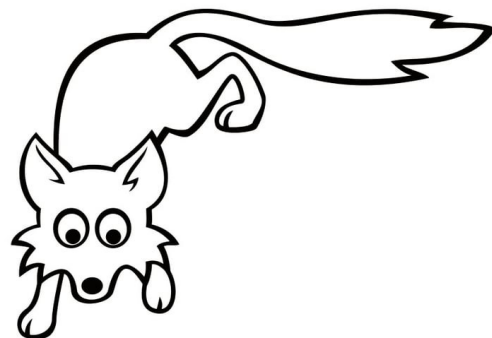
Minkskinn 1986.

I Oslo var det skinnauksjoner. Odd sendte skinnene sør- over, og der ble de solgt. Prisene på skinnene varierte, men for sølvrev kunne man få mellom 700 og 800 kroner, en gang helt opp til 2500 kroner. Dette gjorde at mange startet opp med rev, det ble mange skinn på markedet og prisene gikk ned. Dette ødela markedet. For minkskinn kunne man få mellom 200 og 300 kroner.

De som bedømte skinnene så på pelskvalitet, det vil si pelsens tetthet, pelsfarge, skinnstørrelse, hårkvalitet, tekstur, lyshetsgrad, renhet av farge og om skinnen var livfullt. Odd var en av de mestvinnende i Norge på sitt område.

Til sammen har Odd stelt dyr i 50 år, og Vigdis har vært medstiller i 30 av dem. Odd har aldri grudd seg for å «gå på skurene», da motivasjonen hele tiden har vært å passe på at dyrene har hatt det bra. Han husker kun en gang at han kunne ha tenkt seg og gjort noe annet. Det var da Ungdomslaget i bygda dro på båttur til Hitra og han måtte være hjemme med dyrene. Men det gikk ikke lang tid med dyrestell før dette var glemt. Pelsdyroppdrett har vært en livsstil, og selv om det har vært mye arbeid og lange dager, er konklusjonen at det har vært mest innholdsrike og gode dager med mye glede.

I 2019 vedtok Stortinget at pelsdyroppdrett skal avvikles fram mot 2025.

En smakebit fra premiesamlingen.

Kontrollassistent ved Furunes meieri

Av Eilif Rødsjø

Furunes meieri var et andelsmeieri på Furunes mellom Eide og Botngård i Bjugn kommune. Det ble opprettet i 1898, og drev med smørproduksjon. Meieriet fikk nye andelshavere fra Gjølga og Elveng etter at Sørffjord meieri innstilte driften i 1965.

Meieriet innstilte driften i 1977.

Kilde: Wikipedia 15.10.2022

Den 1. april i 1970 ble jeg ansatt ved Furunes Meieri som kontrollassistent/produksjonsveileder. Arbeidet besto i å dra rundt på de forskjellige gårdene og veie melk, kontrollere dagsytelser pr. ku og ta ut fettprøver. Hver gård hadde ett besøk hver måned. Det var ca. 45 brukere som jeg besøkte.

Fettprøvene ble avlest på et reagensrør. Melka ble blandet med syre og sentrifugert i en spesiell sentrifuge. Det var en «jernklokke» som gikk rundt i stor fart. Etterpå kunne fettprosenten avleses på en skala på reagensglasset.

Fettprosenten lå mellom 3 og 5 %. Mengden ble omregnet til 4% melk, dvs. at kyr med fettprosent over 4 fikk større mengde enn det som ble innveid. Årsytelsen ble oppgitt etter 4% melk. Ved oppgjør var det tillegg eller reduksjon etter hvordan fettprosenten var.

I dag er det proteininnholdet som er viktigst. Det er mindre lønnsomt å produsere fett, dvs. smør. Ved høyt proteininnhold blir det mer ost.

Det var også en del av jobben å sjekke om det var høyt celle- eller høyt bakterieinnhold i melka. Om så var, ble det definert som «klassemelk». Ofte var det feil på melkemaskinen, f.eks. dårlig spenegummi som kunne være årsak til dette. Det ble også tatt smaksprøver, og da måtte tre personer smake på melk fra tre ulike gårder, og alle måtte utpeke samme prøve for at det skulle kunne gis «klassemelk». En av de oppgavene jeg likte minst var å dra til gårder som hadde fått «klassemelk.»

Jeg var også engasjert i klauvskjæring. Det var skjæring av klauver på kyr som gårdbrukeren ble pålagt å skjære av dyrlegen. Jeg hadde da en godtgjørelse på kr. 10,- pr ku + kjøregodtgjørelse. Dette arbeidet ble utført på fritida.

Jeg husker spesielt en gang. Ei gårdbrukerkone hadde kommet på meieriet og beskyldt kontordama på laboratoriet for å skrive ut «klassemelk» for å kunne lønne de som arbeidet i meieriet. Fjøsøkene hadde hun kastet på kontorpulten og varslet om at «snushanen» (det var meg) ville hun

ikke sjå mer hos dem. Hun var mildt sagt sint. En stund senere ringte veterinær Hagberg meg og ba meg om å dra til den gården å skjære klauv på noen kyr som hadde misdanna klauver. Bonden hadde hentet klauvboksen, så jeg måtte dra dit. Mildt sagt, så grudde jeg meg. Jeg visste hva kona hadde sagt om meg, og nå var «snushanen» på tur dit. Jeg tok likevel mot til meg og dro.

Gårdbrukeren og kona fikk kyrne inn i klauvboksen og alt gikk greit. Etter at arbeidet var gjort fikk jeg servert vaffel med jordbær og rømme i hagen. Hun hadde sikkert hatt en dårlig dag da hun var på meieriet.

En del av jobben min var også å måle kviger etter ungoxer (dvs. etter første kalving). Spener, jurform, melkehastighet, lekkasje og eksterior dvs. kroppsbygning og beinstilling ble også kontrollert og målt.

Husker spesielt en gang jeg skulle måle noen kviger. Jeg dro dit midt på dagen, men fikk ikke komme inn i fjøset fordi kyrne hvilte. Jeg måtte dra og komme tilbake når det var fjøsstell.

Jeg husker også en episode da det var fylkesfesjå på Nes. Det var i 1971. Jeg var assistent for Vinsnes, han var sjef for oksestasjon på Hals-teingården. Det var gjevt å være kontrollassistent på gårder som fikk de beste kyrne på fylkesfesjå. Jacob Saltnes var pensjonist, men hadde kontrollen på noen gårder rundt Brekstad, bla. på Brekstadgården. Ei ku derfra hadde blitt «spiss», dvs. beste ku, hvis hun hadde fått 4,5 i eksteriør, men den fikk bare 4 poeng. Dette var ikke Jacob enig i og sa til Vinsnes: «Denne kua har melket over 30 kg i 6 måneder.». Vinsnes snudde seg og sa: «Kua ska vel itj sjå ut som ei fjellgeit fordi om den ha melka en skvett melk». Da snudde Jacob seg og gikk fornærmet bort.

Eivind Grinnen forpaktet Austrått Gård der jeg var kontrollassistent. De hadde ca. 50 kyr. På grunn av plassmangel foreslo jeg at han måtte selge 6 av kvigene. Han svarte: «Ja, selg dem du da». Dette var jo en del av jobben, så jeg ordna med salget og stamtavler og fikk beskjed om å bestemme prisen, som ble beregnet av avlsverdi og vekt. Da arbeidet var utført, kom han med en konvolutt og sa: «Ta den her, æ har itj hatt skamvett te å forlang så my for kvigan æ». I konvolutten lå det 500 kroner. Da hadde jeg 1650 kr. i månedslønn.

Jeg hadde også regnskapet til Heggdal fellesbeite. Gudmund Eide, Sivert Eide, Petter Hyllmark og Ove Frengen hadde kyrne på beite i Heggdalen om sommeren. Jeg veide da melka fra hver enkelt ku den 1. og 15. i hver mnd., dvs. hver 14. dag. Slik ble det regnet ut hvor stor prosent av totalleveransen hver skulle ha. Da kyrne skulle tas ned fra fellesbeite ble det feiret med rømmegrøt.

En av de gårdbrukerne jeg var hos, Harald Haugen, fortalte at han hadde vært kontrollassistent i Hegra før krigen. Ansettelsesattesten viste han meg, der sto det: «Fri kost og losji, bringes fra gård til gård. Fra 1.10 til 1.5 skulle det henge skinnfell over

enden på senga». Jeg spurte om det ikke sto noe om hvor tause skulle ligge. Da lo han, nei det var visst glemt. Dette viser at det er gammelt yrke. Nå heter det produksjonsveileder, og det praktiske gjør brukeren selv. Alt beregnes over data, gårdbrukeren får utskrift derfra med forslag til foring m.m. Den personlige kontakten er borte.

I 1973 var jeg også med på å skrive jubileumsboka til Furunes Meieri sitt 75 års jubileum. Jeg var da assistent til Bjarne Nilsen og Helge Ulseth. Det ble plukket stoff fra styremøteprotokollene. Jeg husker spesielt et vedtak: Meieribestyrer Lien, hadde søkt styret om kjøp av regnemaskin. Det ble innvilget mot to stemmer, de mente meieribestyreren var så god til å regne at behovet ikke var til stede. Meieriet ble avviklet i 1977 og sammenslått med Ørland - Bjugn Meieri

Til sammen var jeg ansatt 24 år i Ørland og Bjugn Meieri. De siste 15 årene i deltidsstilling i grisproduksjon i Ørland, Bjugn, Åfjord og Roan. Det var lang avstand fra Garten til Bessaker. I det distriktet var det ca. 30 besetninger. I dag er det en, eller kanskje ingen av disse som har gris. Dette arbeidet besto i å merke alle fødte grisunger med tall laget av nåler. Ved hjelp av tatoveringssverte ble det tatovert tall i ørene til smågrisene. Grisungene var da tre til åtte uker gamle. Jeg var også med på å plukke ut avlsdyr. Det var en fra Hamar som dro rundt og veide grisene når de var ca. seks måneder. Spekktykkelse ble målt med en form for ekkolodd. Den kunne leses av på en skjerm. Grisene fikk indeks (avlsverdi) etter vekt (tilvekst) og spekktykkelse. Det var ønskelig med minst mulig spekk og mest mulig tilvekst. Den grisebesetninga som lå lengst borte var i Bessaker. Jeg måtte ringe kvelden før for å varsle at jeg kom for å merke gris dagen etter. Kona måtte ha tid til å forberede middagen som enten var kjøttsuppe eller kjøttkaker, så de syntes nok det var trivelig å få besøk.

I 1993 fikk jeg brev fra Ørland Bjugn Meieri om at deltidsstillingen ble fjernet, men jeg fikk tilbud om heltidsstilling hvis jeg ønsket. Jeg hadde da tolv kyr og ti purker i eget fjøs, så det var med tungt hjerte jeg måtte si nei til tilbudet. Da jeg sluttet, fikk jeg krystallvase etter 25 års ansettelse til tross for at jeg manglet 1 år.

Jeg har vært engasjert i mye i forbindelse med jordbruket, som leder i Sør-Stjørna Bondelag, leder i Rissa Bondelag, styremedlem i Skogeierlaget og leder i Avløserlaget.

I ettertid har jeg spurt meg: Er det utvikling eller avvikling av jordbruket i Fosen jeg har opplevd? Redd det er avvikling.

Sørfjord meieri var et andelsmeieri i Husbysjøen/Stjørna i Rissa kommune. Det ble stiftet i 1898 med smørproduksjon, og ble drevet fram til 1965. Da meieriet i 1965 fusjonerte med Rissa meieri ble andelshaverne delt mellom Rissa og Furunes meieri.

I 1905 var produksjonsvolumet 87 300 kg melk (Bentrud); i 1930 var produksjonen på 60 000 kg (Bjørnstad).

Nekrologar

Av Tor Stallvik

I arkivet på Mølnargården ligg ein pakke merka Hans Hegvik. Den inneheld fotokopi av ein protokoll og eit sett maskinskrive avskrift. Dokumentet har eit følgjeskriv:

«For noen år tilbake fant Toril Hegvik en protokoll på loftet i Heggvikan som viste seg å være en oversikt over gravlagte på Hegvik kirkegård i tidsrommet 1928 til og med 1936. Ikke lange tidsperioden, den gir et godt bilde over levkår og forskjellen mellom fattige og «rike» i bygda vår, samt en interessant beskrivelse av folket som ble gravlagt.»

Høybakken, 9. april 2017

Unni Hegvik Ovesen

Protokollen, som er ført av Hans Hegvik, startar med ei orientering om prosjektet:

«I Stjørna menighetsråds møte hos Hans Bakken den 28. april 1928 framkom lærer Bromstad med den tanke at det stedlige tilsyn for samtlige 3 kirkegårder i Stjørna skulde ha en bok hver, hvori der for hver enkelt avdød skulde skrives en kort beretning om deres liv, alder, efterladte osv til opbevaring og mulig interesse for eftertiden.

Dette forslag vandt udelt bifald og der blev besluttet at anskaffe 3 protokoller, en for hver kirkegård og det har nu faldt i undertegnedes lod, at forsøke å oppfylde bokens bestemmelser.

Med bistand av de to øvrige medlemmer av det stedlige tilsyn, Einar Jensen og Gabriel J. Eide, skal jeg gjøre mit bedste for at hensikten med denne foranstaltning kan bli så fylldesgjørende som mulig.»

Stjørna 7. juli 1928

Hans Hegvik

Så følgjer nekrologane år for år fram til 1936. Siste nekrologen Hans

skreiv er i desember 1936. Hans døde 22. mars 1936 og sonen Tomas tar over skrivinga av dei åtte siste nekrologane i protokollen.

I Møllkula, halvårsheftet for Bjugn Bygdatunlag, har nekrologane vorte ein følgjetong frå 2021. I «Stjørna «Heimbygda vår» vil vi ta med dei sørsidingane som vart gravlagde på Hegvik kirkegård.

Vi gjengir nekrologane i Hans Hegvik sin språkdrakt.

1928

Ingebrigt Jonsen Bjørkvik,

Død 77 år.

Husmand på gården Bjørkvik gift med Anne Marta Johansdtr. Indreråk. Ernærde sig ved fiskeri og arbeide. En dyktig kar til denne sin bedrift. Var med at kuldseile på Haltenhavet hvor 5 av 10 mand blev reddet og 5 druknet. Efterlater sig 2 sønner Johan og Edvard samt 4 døtre: 1, Margrethe gift med Ola Myran i Nordfjorden. 2. Karoline tjenestepige hos doktor Stendal i Bjugn flyttet med ham til Ny Zealand senere gift med en englender der. 3. Mathilde reist til Amerika for flere år siden og 4. Elen som er ugift og hjemme hos moren.

1929

Kaspara Alfilda Hovd

Død 15/7 1929.

Datter av gbr. Anton Hovd som er indflyttet fra Værran og kjøpte Vaabenøy hvor han bor. Avdøde var tjenestepike på Levanger hvor hun nu er død i en alder av 20 år.

Maria Tobakvik

Som er døbt Beret Marie Olsdtr. Død 8/8-29 87 år gml. Enke efter Henrik Hansen Tobakvik, Vaabenøy og datter til den i lange tider eldste indvåner i Bjugn prestegjeld Serina Solem død 21/11-21 og var da 103 år.

Avdøde har boet på Vaabenøy i ca 60 år har været en arbeidssom og huslig kvinde, som har holdt sit hus sammen, endskjønt hun har haft mann og barn og sittet i små kår. I sit ægteskap har hun haft 5 barn hvorav den ældste Helmer Henriksen er død medens sønnene Ola og Ludvik og datteren Hanna lever. En søn har for lenge siden reist til Amerika, men på lang tid har man ikke hørt fra ham.

1930.

Martin Tomassen Sandøy

Født på Sandøy av foreldre Tomas Olsen Sandøy og hustru Sofie Kristiansdatter født Eide. Døde 23. desember 1930 i sit hus på Sandøya efter lang tids sykkelighet i en alder av 61 år.

Han var ugift og ernæret sig ved sjødrift, dels fiskeri med garn, notbruk, skreifiske og dels med fartøidrift. Han har hele sin levtid oppholdt seg på Sandøya først hos sin far, og siden hos sin ældste bror Ole som overtok gården. Da hans onkel Ole Martinussen Eide, som også var bosat på Sandøya, flyttet til Eide og overtok gården efter sin svigerfar Kristian Eide, kjøpte Martin hans hus og har siden boet der. Hans søster Sofie som også er ugift, har været hans husholderske og pleierske i den senere tid og bor fremdeles der.

1933

Nikoline Alette Besholm

Født på Musgården på Nes i 1863. Gift med Johan Knutsen Besholm, Død 1. august 1933. Manden overlever hende. 2 sønner lever: Den ene, John, er hjemme og har overtat eiendommen Besholm og den anden, Peter, er sindsvak og er for tiden i pleie på Rotvoll. Hun var omtrent hele sit liv sykkelig, og da de sat i små kår, var vel ikke livet videre lyst for hende.

1936

Ole Tomassen Sandøy

Dødde i sitt hjem på Sandøya i Stjørna. Han var født på Sandøya den 31de januar 1863 av foreldre Thomas Sandøy og hustru Sofie Kristiansdatter. Eide i Stjørna. Ole blev gift den 25 april 1888 med Ingeborg Anna Hårberg fra Hasselvika. I sitt ekteskap hadde de 3 døtre hvorav 2 lever. Den eldste, Sofie Margrethe, dødde 2 år gl. og Sofie Margrethe no 2. født i 1891 er gift med Kristian Vorpvik og har 2 sønner Alf og Ole Martin. Den yngste datter født i 1895, Inga Serine, er gift med Julian Frengen og har 2 døtre, Sigrid og Siff.

Ole Sandøy hadde 2 brødre, Kristian og Martin, som begge er døde. Hans 2 søstre, Lise Larssen og Sofie lever fremdeles. Han har hele tiden hatt sitt hjem på Sandøya som han i året 1900 kjøpte av sin mor etter at hans far en stormdag omkom på Stjørnfjorden.

Som hovedernæring har han drevet som fisker; men i det senere drev han også som fartøiskipper med opkjøp av sild og fisk, dels i lag med andre og dels for egen regning. Han var holdt for en god sjekar av den gode, gamle type – stø og rolig som han var i all sin ferd både til lands og til vands.

Han var også en ivrig kirkegjenger eller rettere roer, da han alltid måtte i båt for å komme fram og da sparte han heller ingen umak. 12 år før han dødde blev han angrepet av nervesykdom og hadde lidelsesfulde dage innen han dødde av same sykdom stille og rolig.

John Arthur Winsjansen, f. 22.1.1946 - d. 13.1.2023

Skrevet av Harald Sommerseth

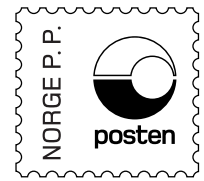
John Arthur ble medlem av Stjørna Heimbygdslag et av de første årene etter at laget ble stiftet. Stiftelsesåret var i 2002. Han var medlem helt til 2023, da han døde av kreft. Hans foreldre var Halfdan Winsjansen, født i Lødingen. Hans mor Elisabeth Sandøy var fra Råkvåg. De var 7 søsken. John Arthur ble gift med Anna Due fra Namsos. De har 6 barn. Hele familien Winsjansen er meget musikalsk, noe de har med seg både fra Winsjansen- og Sandøyslekta.

John Arthur ble utdannet som bibliotekar. Han arbeidet i 3 år som bibliotekar i Oslo og Trondheim. Det meste av sitt arbeidsliv var han snekker og maler. Han var en flink fotograf. Hadde ukentlig bilde i Fosna Folket, samtidig som han også solgte fotografier. Anna var bestyrerinne på Råkvåg sykehjem.

I Stjørna Heimbygdslag var John Arthur svært aktiv. Han var medlem av styret i flere år, og andre år var medlem til styret. Han deltok i de aktiviteter heimbygdslaget hadde. Blant annet registrerte og fotograferte han gjenstander heimbygdslaget hadde. Han deltok på turer som ble arrangert til gamle boplasser/setre, steder som for eksempel Torsenget og Tobakkvika. Det var også turer til kjente steder ellers i utmarka, som hadde sine viktige historier. John Arthur var en flink fotograf. Han sørget for at framsiden av historielagets årshfte fikk sitt bilde. Likedan at årshfte fikk bilder fra diverse turer som ble arrangert av historielaget.

Heimbygdslaget er svært takknemlig for alt John Artur har bidratt med.

Returadresse:
Stjørna Heimbygds lag
Råkvågveien 7
7113 Husbysjøen

En reise i Trøndelag

Kilde: ukjent

En trønder ville se seg om i fylket sitt. Han kom bilende sørfra på E6, og det første han så var toppen av «*nedbørsplagget*» (1). Ganske snart tok han inn på «*fyrste makt*» (2), for å fiske i «*jag henne*» (3). Mens han bedrev tiden her, tok han en avstikker til «*pålegg+50*» (4), og bodde deretter på «*bilbrann*» (5).

Så fortsetter han nordover til «*lete mellom to fjell*» (6), forbi «*fisken*» (7) til «*frøken + drikk*» (8). Da fiske var hans store hobby, forsøkte han seg nå i «*ropte*» (9) og ved «*farget utløp*» (10). Herfra tok han raskeste veien til «*guttenavn + ikke bort*» (11) hvor han bodde hos en venn på «*fuglen*» (12).

Etter noen dager tok han båten lengst nord i fylket til «*utløpet*» (13). På veien dit var han en tur helt ut til «*har'n legemsfeil*» (14). Han besøkte «*ofte forbrytelse*» (15) og «*utslitte klær*» (16).

Nå hadde han fått nok av sjøen og dro tilbake til byen. Han bodde nå mellom «*trekk sammen bokstaver + fase*» (17) og «*sjø-by*» (18). Han tok «*den gamle mannen + sporet*» (19) til byen, gikk til stasjonen og tok toget til «*noen mener det er varmt der*» (20). Derfra tok han bussen til «*forstå gammelt lengdemål*» (21), hvor han fisket i «*retning + fugl*» (22). Der fikk han sikkert mye fisk, for han ble både vel og lenge.

1	12
2	13
3	14
4	15
5	16
6	17
7	18
8	19
9	20
10	21
11	22

Fasit tilgjengelig på hjemmesida fra 1. februar.

Vil du støtte oss med din grasrotandel?
STJØRNA HEIMBYGDSLAG
Org.nr: 993808350